

Els papers
del Pavelló de la República

14

Centre d'Estudis Històrics Internacionals

FONS ALBERT PÉREZ I BARÓ
(1902-1989)
Col·lectivitzacions i autogestió obrera
durant la Guerra Civil a Catalunya
(1936-1939)
Cartes, conferències i documents

Edició, introducció i notes
Carolina Rúa Fernández

editorial afers
centre d'estudis històrics internacionals
Catarroja – Barcelona
2015

Aquest llibre forma part del projecte de recerca «La Guerra Civil española y tres décadas de guerra en Europa: herencias y consecuencias (1914-1945/2014)» (ref. HAR2013-41460-P), projecte de R+D del Programa Estatal de Foment de la Investigació Científica i Tècnica d'Excel·lència, subprograma estatal de Generació de Coneixement del Ministeri d'Economia i Competitivitat, i ha estat desenvolupat dins el Grup de Recerca Consolidat GRANMA —Grup de Recerca i Anàlisi del Món Actual— de la Generalitat de Catalunya (ref. SGR 2014-006)

*Aquest llibre no podrà ser reproduït, ni totalment ni parcialment,
sense el permís escrit de l'editor. Tots els drets reservats.
Dirigiu-vos a CEDRO (www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar
o escanejar fragments d'aquesta obra*

primera edició: juny 2015
© CEHI-Pavelló de la República, 2015
© de la introducció: Carolina Rúa Fernández, 2015
© d'aquesta edició: Editorial Afers, 2015
apartat de correus 267
46470 Catarroja (País Valencià)
www.editorialafers.cat
editorialafers.blogspot.com
afers@editorialafers.cat
imatge de la coberta: Carolina Rúa Fernández
disseny de la col·lecció: Jaume Gómez Muñoz
disseny de la coberta: Miquel Rosselló
maquetació: Pep Aranda
imprès: La Imprenta CG
Paterna (País Valencià)
ISBN: 978-84-16260-01-0
dipòsit legal: V-1843-2015

Índex

Introducció: biografia d'Albert Pérez i Baró.....	9
El col·lectivisme durant la Guerra Civil espanyola: context.....	13
El Fons Personal d'Albert Pérez i Baró custodiat al CEHI.....	35
Índex de les transcripcions.....	45
Documentació seleccionada:	
Transcripció dels documents.....	54
Escrits realitzats durant la Guerra Civil.....	55
Correspondència.....	69
Conferències i xerrades després de la Guerra Civil	79
D'altres documents.....	117
Bibliografia	125

Introducció: biografia d'Albert Pérez i Baró

Albert Pérez i Baró neix el 1902 al barri de Gràcia, a Barcelona. De tarannà autodidacta durant tota la seva vida, cursa l'educació primària i assisteix a l'Escola de Comerç en horari nocturn, així com també als cursos de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. A l'adolescència, des dels 14 anys, compagina els estudis amb la seva feina a l'empresa d'importacions i exportacions Palau i Llúria.

Sensible a les qüestions polítiques, fou membre de les Joventuts Socialistes i amb només 16 anys secretari del Grup Socialista de Gràcia. Dos anys després, fou empresonat per la seva militància política i sindical, una vivència que deixà reflectida al llibre *Els feliços anys vint*. En 1920, fou un dels fundadors del Partit Comunista d'Espanya, però l'abandonà el 1926, tot i que continuà al Sindicat Mercantil fins al 1933. Aquest any decidí deixar la Confederació Nacional del Treball, la CNT, en veure l'expulsió del col·lectiu del Sindicat Mercantil. Llavors, malgrat les seves adhesions anteriors, es reivindicà com a socialista sense la necessitat de militar enlloc més. Com ell mateix es definia, era un «socialista sense carnet»¹.

¹ Dd.Aa.: *El cooperativisme com a tercera via. Homenatge a Albert Pérez Baró en el 90è aniversari del seu naixement*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona:1992, p. 5.

Durant els anys trenta, és responsable de cultura a l'Ateneu Enciclopèdic Popular i, durant la Guerra Civil, col·labora en la redacció i aplicació del Decret de Collectivitzacions i Control Obrer promulgat el 24 d'octubre del 1936 per la Generalitat de Catalunya. L'obra era col·lectiva, s'havia redactat sota el marc del Consell d'Economia i comptava amb les signatures de Joan P. Fàbregas, conseller d'Economia representant de la CNT, i Josep Tarradellas com a conseller primer i representant d'Esquerra Republicana de Catalunya. De fet, en 1936, just durant l'alçament militar, exercia com a funcionari de la Generalitat, concretament al Departament d'Economia, on assumia la tasca del secretariat per a l'aplicació del Decret de Collectivitzacions. Entre les seves obres, destaca el llibre *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya*, que en la darrera edició va ser prologat pel president Josep Tarradellas.

De l'època republicana conservà moltes amistats i contactes, com ara Martí Barrera i Maresma —conseller de Treball—, Joan Ventosa i Roig —cooperativista i conseller d'Agricultura— o Manuel Serra i Moret, president del Consell d'Economia i president de la Generalitat a l'exili durant un breu període de temps entre la mort de Josep Irla i Josep Tarradellas, atesa la seva condició de president del Parlament a l'estranger. A més, va mantenir una important relació d'amistat amb tots tres. Amb Ventosa l'uní la vivència compartida de les dures condicions a l'exili i la gana, mentre que amb Barrera la relació es féu més estreta durant l'estada a Montpeller el 1940, on coincidiren. Finalment, quant a Serra i Moret, destaca la viva correspondència que mantingueren al llarg dels anys.

Després de l'exili, així que tornà a Catalunya el 1941, Pérez i Baró es mantingué fidel a les seves idees i continuà difonent de manera clandestina la tradició cooperativista per tot Catalunya. No hi estigué sol: conjuntament amb Juli Blanquer, Celestí Ventura o Antoni Fabra i Ribas, entre d'altres, va córrer riscos per donar a conèixer l'experiència cooperativa i la seva viabilitat mitjançant conferències i articles de premsa especialitzada, tant local com estrangera. A tall d'exemple, cal esmentar el seu intent de fundar

i inaugurar el Centro de Estudios Cooperativos, un espai que de seguida fou prohibit per les autoritats franquistes.

El seu incansable activisme el portà a col·laborar habitualment amb l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI) i a escriure per a la publicació anglesa *International Cooperation*. D'aquesta manera, es convertí en un reconegut expert en dita matèria a nivell mundial. A Amèrica Llatina envià nombroses publicacions, com ara a Mèxic, a la revista *Cooperativismo*, o bé a Argentina i Brasil; també n'envià a Europa, sobretot a França i a Bèlgica. Fins i tot alguns països africans van gaudir de la seva profusa escriptura.

Pel que fa a la premsa local, als anys 30 va escriure per a *Solidaritat Obrera* o *El Diluvi*, i després per a *Diario de Barcelona*, *Destino*, *Presència*, *Canigó*, *El Periódico* i *Avui*, i, de manera presencial, va participar en programes de ràdios locals o televisions.

Així mateix, va publicar diverses obres: el 1961 *El moviment cooperatiu a Catalunya*, conjuntament amb Joan Ventosa i Roig, el 1963 *Ètica i economia cooperativa*, el 1966 *Cooperació i cooperativisme*, i el més famós, ja esmentat, *Trenta mesos de cooperativisme a Catalunya*, on relata la vivència de la Guerra Civil espanyola i l'aplicació del Decret de Col·lectivitzacions a Catalunya. Durant la següent dècada, publicà *Temàtica cooperativista* el 1971, *Les cooperatives a Catalunya* el 1972, *Autogestió obrera* el 1974, *Cent anys de la Cooperativa Teixidors a mà (Gràcia 1876-1976)* el 1976, *Antologia cooperativista* el 1978, i les seves memòries en dos volums, *Els feliços vint* i *D'aquell temps, d'aquest país*, el 1974 i 1982, respectivament.

Tots els esforços van ser reconeguts al cap i a la fi. El 1966 se li concedí el Premi Rafael Tasis adjudicat per l'Institut d'Estudis Catalans, i el 28 de març de 1981 fou homenatjat a Canet de Mar. Un any després, el consell executiu de la Generalitat el condecorà amb la Creu de Sant Jordi i, finalment, en 1987, PSC, UGT i JJ.SS el feren mereixedor del Primer Premi «Primer de Maig» a la Memòria Popular.

Dos anys més tard, un dijous 17 d'agost de 1989, va morir amb 87 anys d'edat. Els homenatges, però, no s'aturaren. La Fundació Rafael Campalans el commemorà de manera

pòstuma amb la publicació de *Cooperativisme, modalitat de socialisme* —un recull dels seus textos—, l'alcalde Pasqual Maragall inaugurarà el 1992 al barri de Montbau (on visqué en la darrereria de la seva vida) la Biblioteca Popular Municipal que duu el seu nom i, finalment, publicat per l'Ajuntament de Barcelona, aparegué l'obra: *El cooperativisme com a tercera via. Homenatge a Albert Pérez Baró en el 90è aniversari del seu naixement*.

Defensor de la llibertat i el socialisme, entenia el cooperativisme com la manera per assolir el progrés i un major benestar social. Com a sindicalista i escriptor, proposava una tercera via, que compatibilitzava la propietat col·lectiva-estatal i la privada. Però anava un pas més enllà. Cooperació com a sistema, lluny de la imatge que en puguem tenir actualment, significava per a ell solidaritat, col·laborar plegats per resoldre problemes i ajudar-se mútuament perquè els integrants apreciessin allò com a seu però per sobre de l'interès individual; seguint Plató, Pérez i Baró ho anomenava «una escola de ciutadania»². Fill del seu temps, les seves idees sobre les col·lectivitzacions i la cooperació es van materialitzar durant els primers mesos de la Guerra Civil. Amb una durada de dos anys i mig, la situació viscuda a Catalunya fruit de la derrota dels sollevats inaugurarà aquesta etapa que, per la seva originalitat, és un objecte d'estudi únic a la història del moviment obrer internacional.

² *Ibidem*, p. 23.

El col·lectivisme durant la Guerra Civil espanyola: context

Allà on no va triomfar l'alçament del 18 de juliol de 1936, en part gràcies a les organitzacions obreres, va tenir lloc una radicalització de les posicions. Hi va contribuir la feblesa de l'estat, pràcticament desintegrat, i el seguiment de manera espontània dels principis anarcosindicalistes de la CNT-FAI¹. Aleshores van aparèixer els primers intents col·lectivitzadors a mans d'uns obrers que se sentien enfortits i conscients que molts propietaris havien abandonat les seves empreses, alguns per temor, d'altres per haver donat suport obertament a l'intent de cop d'estat. Els treballadors manuals de la indústria i dels serveis estaven decidits a prendre les regnes de la producció i començaren a dirigir i gestionar els centres de producció. La magnitud dels canvis va fer que la Generalitat abordés la situació proclamant el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer. Tal i com es comenta a la seva part expositiva:

¹ Segons Pérez i Baró, el cop d'estat és derrotat «en l'espai de 48 hores, ajudant-hi el fet de que a darrera hora la Guàrdia Civil es decantés de la part dels poders constituïts, és a dir de la Generalitat. Però cal reconèixer que qui féu la balançada, a més dels guàrdies d'assalt, fou el sector d'obrers addictes a la C.N.T., que en realitat quedaren amos del carrer el tercer dia de lluita». Vegeu la transcripció *Un exemple d'autogestió obrera*.

L'acumulació de riqueses en les mans d'un grup de persones cada vegada menor anava seguida de l'acumulació de misèria en la classe treballadora, i pel fet que aquell grup, per salvar els seus privilegis, no ha dubtat a provocar una guerra cruenta, la victòria del poble equivaldrà a la mort del capitalisme.

Cal ara, doncs, organitzar la producció, orientant-la en el sentit que l'únic beneficiari ha d'ésser la col·lectivitat, el treballador, al qual correspondrà la funció directiva del nou ordre social. S'imposa la supressió del concepte de la renda que no procedeixi del treball².

Segons Pérez i Baró, l'aspiració llegendària de la classe treballadora de fer prevaler el dret del treball com a única font de riquesa semblava per fi fer-se realitat, trobant com a úniques expressions a la història de la humanitat la revolució de la Comuna de París del 1871 o la de la Rússia del 1917. I, com en aquelles, la radical transformació venia precedida d'un esclat de violència: si a Espanya s'havia donat un fallit cop d'estat amb la conseqüent guerra civil i una radicalització de les idees que apostaven per la col·lectivització, a França, el desastre de Sedan o la desfeta de l'imperi rus i l'oposició de la seva població a participar a la I Guerra Mundial havien contribuït decisivament a un canvi total de paradigma³.

La concreció del programa col·lectivista quedà plasmada ràpidament en l'anomenat Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, promulgat el 24 d'octubre del 1936 pel Consell d'Economia de Catalunya. La seva preparació tri-

² A. Pérez Baró: *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya*, Ariel, Barcelona:1970, p. 68.

³ Als seus escrits, Pérez i Baró afegeix els casos de Iugoslàvia i Israel, on les situacions de ruptura provocades per la guerra contra el nazisme (la lluita dels partisans vers l'invasor alemany o l'Holocaust amb el retorn massiu de jueus a Israel) desemboquen en un trencament del sistema que afavoria noves iniciatives col·lectivitzadores. A Israel, per exemple, augmentaven els quibuts, un tipus de comunitats agrícoles d'inspiració socialista i de caràcter secular, on la propietat és col·lectiva (de fet, tots reben el mateix salari per evitar la plusvàlua), els llocs de responsabilitat són rotatius i les decisions es prenen de manera consensuada a les assemblees.

gà només un parell de mesos. Primerament passa pel Consell d'Economia i, després, pel Govern de la Generalitat. El procés d'institucionalització requerí unes setmanes més però, en total, únicament tres mesos des del mateix aixecament militar que fou l'espurna que ho promogué tot. Dificilment, segons l'autor, es podia trobar un procés més veloç que el català.

La qüestió del control obrer, però, no era nova a Espanya. S'ha de recordar l'intent del ministre de Treball Francisco Largo Caballero, que presentà a Corts constituents un projecte de llei on l'objectiu era:

Hacer compartir a los trabajadores la responsabilidad de la gestión de la empresa; hacerles comprender que su liberación económica está ligada a la prosperidad de la industria; que los patronos se dieran cuenta de que el personal a sus órdenes no son criados sino colaboradores; y que patronos y obreros comprendieran que todo y todos se deben a la economía del país, a la cual hay que subordinar los intereses particulares y las diferencias de clase⁴.

No obstant això, el projecte no prosperà i no arriba a discutir-se mai al Parlament de la República, i fou el decret l'encarregat de dur a terme de manera seriosa la metamorfosi econòmica. En tres principis essencials, tot i que es permetia la subsistència de la petita propietat privada, la nova llei estava orientada a suprimir aquelles rendes no procedents del treball, convertir el capital privat en col·lectiu i atorgar als treballadors la direcció de l'economia col·lectiva.

Aplicació del decret: cronologia, funcionament i organismes

Autogestionats i sense patrons, els obrers prenen per primer cop les seves decisions sobre la producció. El primer pas era col·lectivitzar les empreses, a continuació es constituïen agrupacions (concentracions d'empreses d'un

⁴ *Ibidem*, p. 78.

mateix sector econòmic i àrea territorial en una única unitat econòmica major) i, finalment, cosa que no va reeixir, es pretenia la socialització global dels grups industrials. Alguns exemples significatius d'aquestes experiències podrien ser: Tramvies de Barcelona Col·lectivitzats al sector dels transports, la Hispano Suïssa i la Rivière a la metal·lúrgia, l'Espanya Industrial pel que fa al tèxtil o la CAM-SA en el petroli.

Fou un ambiciós projecte, desenvolupat entre juliol del 1936 i gener del 1939 i amb la ciutat com a rerefons principalment. Aquí la població activa era de majoria industrial (un 68% a Barcelona) i proporcionava unes bases adequades per al canvi col·lectivista molt més rupturista que no pas al camp, on la petita propietat agrària sobrevivia amb la mitjana i gran propietat i la CNT tenia una presència molt modesta.

Fent una cronologia dels fets a la ciutat de Barcelona, hi podem diferenciar quatre etapes:

1. 1936, entre juliol i final d'octubre: espontàniament, els obrers col·lectivitzen les empreses, s'autogestionen i es produeixen pràcticament la totalitat de les agrupacions.
2. 1936-1937, entre octubre i maig, té lloc la promulgació del Decret de Col·lectivitzacions i l'esforç legalitzador d'emmarcar tot el procés dotant-lo d'una normativa i unes bases jurídiques. Com a punt de partida, comença a ser obligatòria la inscripció de les empreses col·lectivitzades al registre mercantil per tal que puguin ser seguides i avaluades per les institucions i òrgans de control pertinents. A continuació transcrivim el decret:

DECRET

1. – Queden col·lectivitzades totes les empreses industrials que el dia 30 de juny del 1936 ocupaven més de cent assalariats. El Consell d'Economia estudiarà disposicions ulteriors respecte a les empreses la col·lectivització de les quals, per llurs carac-

terístiques, interressi el conjunt de l'economia tot i ocupar un nombre d'assalariats inferior als cent.

S'especificava que es procediria a col·lectivitzar aquelles empreses industrials i comercials on tot i ser menys plantilla, els patrons fossin obertament facciosos o haguessin abandonat els seus centres en el moment del sollevament. Sobre les empreses menors de cent obrers només podrien ésser col·lectivitzades si una majoria clara així ho decidís (en les empreses que comprenien entre 50 i 100 obrers, s'havien d'assolir com a mínim tres quartes parts a favor de la col·lectivització). Finalment, les que comptaven amb menys de 50 empleats romanien en mans de l'antic propietari, però un consell obrer format per membres dels sindicats majoritaris revisaven la fiscalitat. Per la seva banda, els consells obrers s'havien d'assegurar que les condicions laborals fossin òptimes, el ritme de la producció adequat, etc. La darrera consideració, tot i no haver-se donat gairebé mai [un parell o dues d'ocasions, segons el mateix Pérez Baró], mereix la menció per les enormes possibilitats que comportava. El Consell d'Economia de Catalunya tenia la potestat de col·lectivitzar les empreses que considerés oportunes donada la seva importància dins el panorama nacional.

2. – Tot l'Actiu i Passiu de les empreses industrials passa a ésser propietat de l'empresa col·lectivitzada.
3. – La gestió directiva de les empreses col·lectivitzades anirà a càrrec d'un Consell d'Empresa nomenat pels mateixos treballadors i format per tres Seccions: la de Producció-Administració, la d'Intercanvi Comercial i la de Relacions Socials.
4. – El Consell d'Empresa tindrà facultats per adaptar, al servei d'aquesta, aquells elements que, malgrat haver estat propietaris en l'anterior situació,

siguin útils per les seves aptituds de gestió o de tècnica.

5. – Els Consells d'Empresa de les indústries confiscades abans de la publicació del present Decret i els de les que es col·lectivitzin posteriorment, trametran en el termini de deu dies, a la Secretaria General del Consell d'Economia, l'acta de la seva constitució.
 6. – El Consell d'Economia estudiarà les normes complementàries i aclaratòries per a l'aplicació del present Decret⁵.
-
3. 1937-1938, entre maig i febrer: la CNT-FAI pateix un descens de la seva hegemonia que, sumat a la repressió del POUM pels fets de Maig, desemboca en un apoderament de la Generalitat.
 4. 1938-1939, entre febrer i gener: darrera etapa caracteritzada per l'intervencionisme del govern republicà i tornada a la privatització. L'assumpció del canvi es materialitza al pacte UGT-CNT del 18 de març de 1938, quan la cúpula de la CNT accepta l'estatització i abandona l'autogestió⁶.

Avui dia desconeixem el nombre exacte d'empreses col·lectivitzades, però a partir de les tres primeres tirades del butlletí mensual de la Conselleria d'Economia, entre setembre i novembre del 1937, podem corroborar la següent llista⁷:

• Empreses col·lectivitzades de menys de 100 obrers.....	139
• Empreses col·lectivitzades de més de 100 obrers.	167
• Empreses col·lectivitzades sense constància d'obriers.....	66
<hr/>	
• Total d'empreses col·lectivitats.....	372

⁵ *Ibidem*, pp. 64-65.

⁶ A. Castells Duran: «Las colectivizaciones en Cataluña», *Solidaridad Obrera. 100 años de anarco sindicalismo*, en línia (consulta: 17-XI-2014); disponible en web: <http://www.soliobrera.org/pdefs/centenario.pdf>.

⁷ A. Pérez Baró: *30 meses...*, *op. cit.*, p. 95.

Malgrat el descens del pes col·lectivitzador, la importància de l'experiència (continuaran existint empreses en aquest règim fins al mateix desenllaç de la guerra) resulta interessant, i cal destacar algunes de les seves tasques, així com també algunes regles del seu funcionament.

Pel que fa a la seva estructura, s'hauria d'esmentar l'assemblea general, el consell d'empresa, el comitè sindical o de control i les figures de l'interventor de la Generalitat, nomenat pel conseller d'Economia, que era el responsable de mantenir una comunicació directa i fluida entre el centre de treball i els organismes superiors (consell d'economia, etc).

L'assemblea general estava formada per la totalitat dels treballadors i conjuntament discutien les idees bàsiques referents al dia a dia. El consell d'empresa se centrava en l'aspecte tècnic i econòmic, mentre que el comitè sindical era l'encarregat de defensar els interessos dels treballadors. El primer s'encarregava de la gestió directiva a través de la figura d'un director i d'un comitè permanent que administrava l'empresa. Era nomenat per tots els treballadors i podia estar integrat per quinze persones com a màxim. Plegats representaven tots els serveis: la producció, l'administració, els tècnics, comercials, etc.

El segon, el comitè sindical, reparava en el sou, la jornada, els canvis de categoria, l'admissió de nou personal o d'altres condicions laborals dels obrers, sense deixar de banda el foment de la productivitat davant les actituds negligents o que dificultaven el ritme per manca de disciplina.

Per formar els comitès calien entre tres i nou membres triats prèviament per l'assemblea dels treballadors. Aquests càrrecs eren no remunerats i tenien una durada de dos anys, amb la possibilitat de reelecció. Les dues centrals sindicals majoritàries havien de ser-hi presents en funció de la proporció d'afiliats amb qui comptessin a l'empresa i havien de respondre de les seves accions davant l'assemblea que els havia nomenat, així com davant del Consell General d'Indústria, òrgan superior de màxima autoritat que servia per tutelar les empreses col·lectivitzades.

Malgrat els obstacles que representava la manca de preparació de molts obrers, la novetat que els càrrecs pogues-

sin ser triats en assemblea en funció de les seves capacitats demostra la fe que els impulsors de la col·lectivització conferien a la classe obrera. Però no es tractava només de col·locar els obrers al lloc de la producció que es mereixien; segons Pérez Baró, també calia canviar la societat distribuint de manera diferent els beneficis. El model capitalista està dissenyat perquè tot s'ho emporti el patró o els accionistes majoritaris, i fins i tot a les cooperatives el benefici redunda només en ells.

Per això, quan algunes veus proposaven convertir en propietaris els obrers com a única reforma viable al sistema, Pérez i Baró responia amb un clar «hauran suprimit el patró, però la societat no hi guanyarà res». Justament socialisme, tal com ell l'entenia, significava el contrari: posar el treball al servei i en funció de les necessitats de la societat, fent que aquesta esdevingui propietària col·lectivament dels mitjans de producció i no una explotació en profit d'uns pocs, independentment de si eren obrers o no.

Amb les col·lectivitzacions, el conjunt de riquesa devia revertir en benefici de tots els ciutadans. A través dels organismes adients, el decret del 30 de gener de 1937 especificava, a l'article 39:

El benefici que resulti del balanç establert, d'acord amb les normes del Consell General d'Indústria corresponent, es distribuirà en la forma següent: 50% a la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial de Catalunya, un 15% per a atencions socials de caràcter col·lectiu; 20% per a fons de reserva i amortitzacions; i finalment un 15% que es posarà a disposició de l'assemblea de treballadors, que el destinarà a la finalitat que cregui convenient⁸.

Malauradament, segons l'autor, mai no resultà una mesura benvista per la majoria, i el 50% que havia de ser destinat a la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial no s'arribà a aplicar de manera generalitzada. Si el decret de col·lectivitzacions naixia el 24 d'octubre de 1936, la disposició

⁸ *Ibidem*, 91.

que havia de crear les caixes de crèdits ho feia amb més d'un any de retard, el 10 de novembre de 1937, just quan l'onada revolucionària disminuïa. Aleshores, les esquerdes entre els sectors més extrems i la polèmica entre revolució social o guerra s'enllestien amb la determinació de destinar tots els esforços al front, postergant qualsevol altre experiment socialitzador com ara el de les col·lectivitzacions. Més encara, amb el decret d'intervencions especials promulgat el 20 de novembre del mateix any, el dret dels obrers reconegut al decret de col·lectivitzacions quedava definitivament minimitzat en reprendre una economia dirigida⁹.

El mateix va succeir amb els consells generals d'indústria, uns elements executius i de màxima autoritat segons el decret del 1936 i ratificat en la seva ampliació del 9 de juliol de l'any següent, sobre els quals no podia operar cap empresa privada o consell d'empresa i que es van convertir en mers organismes consultius en reduir més i més les seves facultats.

Tornant a la necessitat de la Caixa de Crèdit, aquest tràmit resultava imprescindible per al bon funcionament de les col·lectivitzacions, atès que la banca —regida per interessos privats— feia que la indústria quedés paraitzada en no facilitar-li les divises necessàries per al seu desenvolupament. D'entrada, l'autor considera un error greu no haver-la col·lectivitzat també i a nivell estatal, ja que no es podia esperar l'auxili de les polítiques socialistes per part d'entitats privades.

No només això: la Caixa de Crèdit havia de servir també per cobrir les pèrdues d'altres empreses que, tot i ser deficitàries, podien ser necessàries (recordem que no només s'hi prioritzaven els criteris de rendibilitat). En segon terme, serviria per crear factories que requerissin les necessitats

⁹ Ens referim als Fets de Maig, així com a la desaparició del POUM i l'apoderament del PSUC. A Barcelona, entre el 3 i 7 de maig de 1937, té lloc un enfrontament entre les forces d'ordre públic de la Generalitat de Catalunya i els milicians anarcosindicalistes de la CNT-FAI i el POUM. La lluita entre ambdues concepcions conclou amb un balanç de centenars de morts, milers de ferits i la defenestració política d'anarquistes i trotskistes en favor dels comunistes del PCE i el PSUC.

econòmiques del país, i finalment per cobrir les indemnitzacions per apropiacions establertes per la Generalitat. Sens dubte, la seva absència va marcar de manera determinant el fracàs del nou pla¹⁰.

Sobre les tasques assumides, les empreses col·lectivitzades feren un gran esforç modernitzador i per assolir resultats racionals i rendibles. En primer lloc, van concentrar la producció en unitats majors i es van centralitzar els serveis administratius i comercials, augmentant l'especialització i distribució de les tasques. Tot anà acompanyat d'estudis i estadístiques a un nivell teòric i d'una millora o renovació de l'equip productiu en el pla més pràctic. L'objectiu era fer més efectiva i viable la producció, alhora que s'eliminaven figures intermediàries que allunyaven la producció del client final.

Pel que fa als protagonistes i als agents que havien de dur a terme la col·lectivització, malgrat la fugida d'alguns propietaris i l'intent d'arribar a majories als centres de producció, no es pot oblidar l'oposició de sectors rellevants que veien amb reticències i temor les col·lectivitzacions. Des de la petita burgesia fins a molts ciutadans i treballadors de l'administració pública, que podien optar per una propietat estatal o simplement estar a favor de la propietat privada, molts eren contraris al decret. Així, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), la Unió de Rabassaires (UR), el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) o la Unió General de Treballadors (UGT) topaven de cara amb els seus defensors (CNT-FAI, però també el Partit Obrer Unificat de Catalunya, POUM).

¹⁰ A l'*Informe sobre el Decret de Col·lectivitzacions i la seva aplicació*, Pérez i Baró es lamentava del fracàs al qual estava predestinat el decret sense aquest crèdit: «La necessitat de la creació de la caixa de crèdit industrial és tan patent que en els temps presents i sigui quina sigui la modalitat jurídica que s'adopti, solament a base de crèdit es podran desenvolupar les empreses.» *Ibidem*, pp. 153-154.

Resposta davant les col·lectivitzacions: polèmiques i manca d'acords

Sobre la problemàtica a l'hora de dur a terme les col·lectivitzacions, cal esmentar una diversa tipologia de casos que, per motius diferents, no donaven suport al decret de col·lectivitzacions. En primer lloc, existien fronteres conceptuals que feien confondre els objectius de les col·lectivitzacions entre els propis protagonistes, però també les negatives institucionals o d'altres sectors de la societat.

Pel que fa a les primeres, les limitacions conceptuals, Pérez Baró apreciava en molts treballadors equivocacions de base que urgien ser rectificades. El fet d'eliminar el patró era erròniament entès per molts obrers com un traspàs de la possessió, de l'antic propietari a ells. Lluny d'un canvi de mans, l'experiència volia insistir en la capacitat d'auto-gestió per sobre de l'interès privat, com una cosa inèdita a la història del moviment obrer. Per contra, segons l'autor, parlaríem d'un robatori o del típic —en paraules seves— «aparta't tu que m'hi posaré jo»:

Creure que la conversió del capital privat en capital col·lectiu és un traspàs de béns dels antics capitalistes d'una empresa als seus propis treballadors, com per desgràcia interpretaven molts obrers, no prou treballats pels ideals d'emancipació social (...) altrament no hauria estat una revolució, sinó un robatori. Podem concebre perfectament l'apropiació dels béns privats a benefici de la societat, per tal com això representa un major grau de justícia social i distributiva, però mai la simple substitució d'un propietari o propietaris per altres propietaris que explotin aquells béns en llur propi benefici¹¹.

D'aquesta manera tan clara ho exposava a *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya*, una idea que no es va cansar de repetir al llarg de la seva vida durant les conferències que realitzà. Amb una vessant pedagògica, la finalitat última de

¹¹ *Ibidem*, p. 70.

l'experiment havia de ser substituir l'interès i la iniciativa privades per un estat de coses on predominés el bé comú. En una d'aquestes xerrades, «Un exemple d'autogestió obrera», insistia:

Un altre tret essencial a remarcar del Decret de Col·lectivitzacions era el que es refereix al concepte de la propietat. Les empreses que havien estat propietat privada dels capitalistes, la col·lectivització no les convertia pas en propietat dels seus treballadors, la qual cosa no hauria representat més que un simple canvi de propietaris, molt semblant a una espoliació, sense cap base moral que la sustentés.

Parlem, doncs, «d'una col·lectivitat més àmplia, la formada per tot el poble de Catalunya, la qual era retornada la propietat d'aquells béns de capital en ésser col·lectivitzats». Els treballadors eren, segons l'autor, usufructuaris i administradors. Malauradament, segon Pérez i Baró, «els propis dirigents sindicals no havien comprès l'abast ni el sentit que es donà al Decret»¹².

La incomprensió de la llei feia que en alguns casos —segurament per por o, simplement, per hàbit— molts obrers en realitat seguissin obeint l'antic cap, i si s'havien constituït com a comitès de control era únicament per respectar la llei i no cridar l'atenció.

En l'altre extrem, una mala aplicació del decret donava lloc a comitès que excedien les seves atribucions. Per solucionar l'atur, feien entrar més gent de la que l'empresa podia absorbir, concedien baixes i jubilacions no justificades o feien servir el seu nou poder per venjances personals amb acomiadaments improcedents, vexacions o represàlies contra les minories com a pràctica habitual. Ja fos per excés o per defecte, ambdues situacions s'havien d'eliminar. Afortunadament, segons l'autor, el seguiment del Consell d'Economia i les prescripcions que no havien quedat prou clares al decret serien ampliades el 18 de gener de 1937 per

¹² Vegeu la transcripció del document *En defensa de les col·lectivitzacions*, de novembre del 1937.

resoldre tots els conflictes causats per interpretacions inexactes o pràctiques abusives.

Fora de les fàbriques, la negativa al decret es donava a la mateixa República, on existia una gran divergència d'opinions. Joan Peiró, ministre d'Indústria, afirmava:

La indústria tèxtil i fabril de Catalunya caurà, dintre d'un termini breu, en greu col·lapse. La causa no serà altra que la manca de primeres matèries, que fins ara han estat facilitades pel Ministeri d'Indústria, però que en el successiu ja no li podrà facilitar, perquè l'actitud de Catalunya que segueix un camí unilateral i exclusivista en matèries econòmiques, ha posat al Ministre de Finances del Govern de la República en el cas de negar-se a donar divises per a l'adquisició de fibres tèxtils; i, sense divises, el Ministre d'Indústria no pot facilitar cotó.

Però la gravetat del conflicte que s'apropa, indica que ja és arribada l'hora que cadascú carregui amb la responsabilitat que li pertoca, i el ministre d'Indústria, encara que només sigui com a intent de trobar un límit al mal camí que Catalunya segueix, vol declinar en absolut la responsabilitat que sobre d'ell hom voldrà carregar quan el conflicte esclati (...). És evident que el ministre d'Indústria (i de manera no menys evident el Govern de la República) no ha deixat abandonada la indústria més important de Catalunya. Pel seu amor a Catalunya, el ministre d'Indústria ha passat per alt els menyspreus que els Comitès Industrials dependents del seu ministeri i àdhuc el propi ministre han hagut d'aguantar de determinats organismes en funcions a la capital catalana; hauria seguit passant-los per alt i, és clar que sense cedir en l'entestament de realitzar aquelles fórmules que fessin compatibles els interessos de la regió catalana amb els interessos de la resta d'Espanya. No convé a ningú el conflicte que sembla inevitable; però ja és hora que es compregui que la salvació d'Espanya, que vol dir el seu triomf en la guerra i en la revolució que estem operant, exigeix a tots unitat en l'esforç guerrer, en l'economia i en les finances¹³.

¹³ A. Pérez Baró: *30 mesos...*, op. cit., pp. 147-148.

En la mateixa línia, era coneguda l'hostilitat del govern en general. Juan Negrín, president de la II República ja a l'exili (1937-1945), n'era una mostra, com també el Partit Socialista Obrer Espanyol, que es decantava per convertir les empreses en propietat de l'estat —la típica nacionalització marxista—, perquè no veien amb bons ulls la via socialitzant catalana.

L'etern debat de què fer primer, la guerra o la revolució, tampoc no ajudà gaire a la seva bona implantació. Lluny d'oferir una resposta tancada, l'autor criticava que les col·lectivitzacions fossin incompatibles al moment de la guerra o compliquessin la victòria del Front Popular. Com sempre, argumentava, els fracassos del decret es devien principalment a la manca de preparació o, sobretot, de voluntat en no potenciar els organismes i mecanismes de control necessaris per al seu bon funcionament:

S'ha parlat molt de la viabilitat o no d'un règim col·lectivista a Catalunya, dins del context d'una República com la que es proposaren destruir els militars en rebel·lar-se. S'ha dit sobretot que fou la causa de la pèrdua de la guerra. Que calia guanyar primer aquesta i fer la revolució després. Ens guardarem molt de pronunciar-nos en pro o en contra, però no podem pas menys de recordar que la Commune tingué lloc mentre França lluitava contra l'invasor alemany, que la revolució russa tingué lloc en plena guerra en distints fronts, en el d'Alemanya i en l'interior i encara amb la intervenció armada d'anglesos i francesos. Altres diuen, o deien, millor, que era justament la seguretat de que un event al triomf havia de representar una modificació substancial de les estructures econòmiques de la societat, el que faria que els treballadors sentissin la guerra com a pròpia i ajudessin a guanyar-la.

Trenta cinc anys després, els partidaris de primer la revolució que la guerra, els de primer la guerra que la revolució, i els de totes dues coses alhora, encara no s'han posat d'acord i difícilment s'hi posaran¹⁴.

¹⁴ Vegeu *Consideracions sobre aquells 30 mesos*.

Per motius diferents i amb una ideologia oposada, la reacció de la petita burgesia i menestralia no es féu esperar. Tot i ser representada al Consell d'Economia de Catalunya durant dos anys per Ramon Peyroch, miraven contínuament de menystenir i criticar qualsevol canvi que afavorís la classe obrera. En un clar menyspreu i amb tocs classistes, consideraven ignorants i incapaços els seus subordinats, sense sentit de la responsabilitat per realitzar les tasques directives. Per tot plegat, no era estrany que fomentessin sabotatges amb l'objectiu de desestabilitzar la producció.

Sens dubte, reitera l'autor, s'havien comès alguns errors com la col·lectivització de petites indústries o comerços que mai no ho haurien d'haver estat o la seva ineficàcia per aturar el descens de productivitat que s'havia detectat en alguns punts. Malgrat tot, els defensors del decret consideraven que comptaven amb totes les salvaguardes legals i morals. La llei disposava de la signatura del president de la Generalitat i l'acceptació del govern; però, molt especialment, el que es pretenia al capdavant era millorar la situació dels treballadors¹⁵.

Com a defensa, a més, els col·lectivistes explicaven que el mal comportament com ara la indisciplina o la desmoralització d'alguns treballadors no eren més que un producte de la seva pobra preparació intel·lectual, així com dels terribles efectes de la guerra. Com demostra la història, en moments extrems, les crisis fan aflorar —en paraules de Pérez i Baró— «els més baixos fons de la societat»,

¹⁵ Una atenció especial mereixen les crítiques a les col·lectivitzacions procedents de sectors que, tot i tenir una empresa, no es poden considerar grans propietaris. Aplicat al camp, el concepte de la col·lectivització resultà polèmic en el sentit que sovint s'acabaren socialitzant terres no pertanyents a grans latifundistes. Al contrari, com demostra el cas de la Fatarella estudiat per Josep Termes, en aquest municipi tarragonès les resistències a què donà lloc l'aplicació no eren més que el resultat d'una lluita entre camperols amb alguna propietat però molt humils i gent absolutament desposseïda, és a dir, entre pobres i gent encara més pobra. En definitiva, una guerra de la misèria contra la pobresa. Vegeu J. Termes: *Misèria contra pobresa: els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, Afers, Catarroja-Barcelona:2005.

els egoismes o els instints més primitius de supervivència en rompre's els ressorts morals. Com a exemple, trobem el cas de l'especulació o el mercat negre: «han oblidat la seva funció específica de productors, com a membres de la gran col·lectivitat humana, per convertir-se en distribuïdors mercantilitzats emportats per la defensa egoista dels interessos particulars i individualistes de cada una d'elles, i oblidant-se mentrestant que són al mateix temps consumidors, que s'han de beneficiar del treball particular de tots els productors».

En un encertat símil, l'autor considera que tenir en compte únicament el benefici individual, encara que les circumstàncies siguin difícils —com era el cas—, només complicava més la situació i impedia guanyar la guerra, començada precisament pel desig de voler implantar uns ideals polítics basats en el bé comunitari:

Si es persisteix per aquest camí obcecat d'exclusivisme, només aniran vestits els teixidors, sols viatjaran els transportistes, i només menjaran pa els bladers, perquè els qui tindran totes les altres coses faran el mateix que ells; i les cols seran per als qui les cullen, l'arròs per als arrossers, l'oli per als oliaires i les cases només per als qui les construeixin, i aleshores el món i la vida, que havien d'anar perfeccionant i millorant amb la col·laboració de tots plegats per fer-ne una cosa suportable, acabarien en el caos. Perquè amb l'aplicació d'aquestes teories egoistes no hi ha pas manera humana d'implantar una igualtat econòmica, ni una justícia social, ni una cooperació efectiva¹⁶.

Per això era imprescindible fomentar el coneixement sobre els ideals que inspiraven el decret, és a dir, que la disciplina o el ritme de treball que abans eren animats per la burgesia i seguits pels treballadors davant el temor a ser acomiadats fossin substituïts per una concepció clara que la finalitat última era crear un món millor. Lògicament, costava reemprendre els nivells anteriors o aixecar una moral

¹⁶ *Ibidem*, pp. 155-157.

deprimida que minvava com a conseqüència d'una llarga guerra, dels bombardejos o de la gana¹⁷.

En una posició igualment contrària al decret, apareixen els cooperativistes. A mitjan 1937, en el fascicle titulat «El cooperativisme davant del Decret de Col·lectivitzacions», retreien a la nova llei la possibilitat de veure's afectats. Adherits als grups industrials, consideraven que ésser col·lectivitzats seria una espoliació injusta i equivocada, quel·com que inequívocament recordaria i repetiria els pitjors moments de la Rússia revolucionària. En qualsevol cas, no totes les cooperatives ho eren d'arrel i molts feien servir diversos estratagemes per defugir la recent normativa. Si abans del sollevament militar del 19 de juliol de 1936 hi havia poques cooperatives (i sempre més de consum que de producció), en poc més d'un any, a mitjan 1936, ja s'hi comptaven tres-centes. Què havia passat? En desfermar-se el conflicte armat i les confiscacions pròpies del decret, alguns industrials cediren als seus treballadors el negoci en forma de cooperativa, per tal de mantenir cert control (usufructuen en forma de gerents o directors d'empresa) tot esperant un desenllaç de la guerra favorable a ells i contrari al decret.

Pel que fa al sector anarquista, tampoc no era menys bel·ligerant. A *Consideracions sobre aquells trenta mesos* descobrim:

Un altre cas és el dels intel·lectuals anarquistes purs que anàben als càrrecs per força i amb ànim no dirè de sabotejar-nos, però sí mancats de l'esperit de servei que hauria estat precís en aquell temps i circumstàncies, tota vegada que la organització a la qual representàven s'hi havia compromés. Concretament direm del que fou un temps President del Consell d'Economia, en Josep Viadiu que cada dia en sortir del seu despatx deia que havia perdut el temps, i que la confecció d'una dotzena d'espardenyes hauria estat més profitosa. O encara el cas de Diego Abad de Santillan del qual tenim una carta en la que confessa que anà a la Conselleria d'Economia «no a complimentar

¹⁷ *Ibidem*, p. 152.

el Decreto de Colectivizaciones, sino a pasarlo por alto, a no tenerlo en cuenta y a dejar que nuestro gran pueblo obrase segun su inspiración»¹⁸.

A la transcripció de «Les contradiccions de la CNT», Pérez Baró deixa palesa la disparitat d'opinions, com també el que considera un sense sentit d'algunes demandes ce-netistes. Per exemple, sorprèn que se saltessin el precepte establert al decret que fos l'assemblea de treballadors qui decidís el consell d'empresa, en favor d'una designació a dit per part del Sindicat. Així mateix, a «Les relacions entre els sindicats i les empreses col·lectivitzades», Pérez Baró carrega contra la sindicalització de l'economia, és a dir, que fos el sindicat qui tingués tot el poder rector de la producció i distribució en detriment d'una independència de cada empresa que només hauria de rendir comptes a la «supervisió dels Consells Generals d'Indústria i del Consell d'Economia de Catalunya —que d'altra banda vetllaven també pels interessos dels consumidors—, d'acord amb la legislació vigent acceptada per tots els sectors antifeixistes, tots els quals col·laboren, a més, en aquests organismes».

Com es pot apreciar, el mosaic polític i sindical de Catalunya en el moment del cop d'estat era molt ampli. A *Un exemple d'autogestió obrera* se'ns presenta aquest repte:

¿Com s'havien de plasmar en realitats les elucubracions filosòfiques d'anarquistes per una banda i de marxistes per l'altra? Uns volien sindicalitzar la producció, fent que cada sindicat dirigís i administrés les empreses del seu ram. Els altres tendien a una estatització centralitzada i burocràtica de la producció. Aquells no volien saber res d'autoritat ni govern; aquests pretenien ofegar, sense dir-ho, totes les iniciatives individuals, subordinant-ho tot a una Administració Central. Això a grans trets, car dins de cada grup hi havia diversitat de matisos.

I encara ¿com oblidar la gran massa de menestrals i petits industrials o comerciants, així com la dels empleats i de-

¹⁸ Vegeu *Consideracions sobre aquells 30 mesos*.

pendents de comerç, no afectes ni a la concepció comunista ni a l'anarquista, i que tenien com a únic ideal la conservació d'un status de independència econòmica i social?

La solució intermèdia queda presentada a *Consideracions sobre aquells trenta mesos*, on l'autor s'afanya a destacar:

Els republicans obtingueren el respecte a la petita propietat i aportaren el seu esperit democràtic a la nova organització econòmica. Els marxistes veieren acceptat el seu principi essencial de la direcció de l'economia en règim socialitzant en contraposició de la llibertat econòmica del capitalisme. Finalment els anarquistes, acceptant la col·laboració amb organismes directius de l'economia, influïren en el fet que aquests fossin quelcom distint d'organismes estatals i burocràtics a la manera clàssica dels quals ells sempre havien estat enemics.

Com es repeteix al llarg del fons, el que fa únic el procés col·lectivitzador català és que era una economia dirigida, però no pels organismes estatals o funcionaris aïllats dels problemes de la producció, les empreses o els clients, sinó que era flexible i propera. Sense ser sindicalista, donava representació als sindicats en els consells d'empresa i, gràcies a les assemblees, recuperava la figura humana amb les seves inquietuds i desigs i no només com una màquina de produir beneficis. Es conjuminava així una organització econòmica sobre bases planificades amb aires marxistes, però que partia de l'home concret, com reclamava l'anarquisme pur per intentar superar la històrica diatriba entre economia (estatització) i humanisme.

Tal com demanaven importants sectors de la societat, respectava la petita indústria i el petit comerç, però no era capitalista, ni tampoc anarquista o comunista, ja que la propietat de l'empresa col·lectivitzada no era dels treballadors, de la Generalitat o dels sindicats. Era, en resum, de tothom¹⁹.

¹⁹ Com es demostraria amb l'experiència iugoslava, no és imperatiu haver de triar un sol sistema, si es pot seleccionar aquelles característi-

No obstant això, Pérez i Baró lamentava que el decret, tot i que tenia presents les aspiracions de cada grup que integrava la força antifeixista (anarquistes, marxistes i republicans), no satisfés totalment ningú.

Finalment, la resposta internacional tampoc no contribuï positivament. Pérez i Baró sentia la manca de previsió per cobrir les indemnitzacions a capitalistes estrangers establerts a Catalunya i així evitar la mala premsa, fins al punt de comparar la situació amb el Xile de Salvador Allende:

Un aspecte que no cal pas negligir en parlar de la viabilitat del règim col·lectivista de Catalunya durant la guerra civil, fou el del bloqueig econòmic a què foren sotmesos pels governs que obeïen indicacions dels interessos creats que resultaren ferits per la nostra revolució, fossin nacionals o estrangers, del qual bloqueig en foren una mostra ben patent els embargos reiterats de productes catalans exportats, sobretot les potasses. Pel demés aquesta és també una constant històrica. Els governs que obeïen indicacions del capitalisme internacional bloquejaven econòmicament a Rússia els primers anys de la Revolució a aquell país, condemnant-lo a la fam i intervenint-hi fins i tot militarment, era el mateix que abans havien fet amb la Commune de París el 1871. I encara ben recentment tenim el bloqueig internacional contra Xile quan les mesures nacionalitzadores del Govern Allende pogueren re-

ques que més convinguin de cadascun: «El liberalisme, habitualment lligat al capitalisme, té la seva lògica. El col·lectivisme centralitzat també té la seva. Però (...) no estem pas obligats a decidir-nos exclusivament per un d'aquests dos sistemes absoluts. Són possibles un o diversos sistemes entremitjos i que no són pas simples variants de l'un o de l'altre. Una economia de mercat amb empreses socialitzades funciona. El socialisme iugoslau és una temptativa audaç de síntesi entre els valors de solidaritat obrera, d'alliberament del treball, de primacia de l'interès general i de justícia social mitjançant l'abolició de l'explotació, als quals aspiren els països socialistes; i d'altra banda els valors de llibertat, d'iniciativa, de responsabilitat econòmica i d'agilitat gràcies al mecanisme dels preus, que són propis de l'economia occidental. Aquesta temptativa es situa justament en l'eix del problema principal que ha de resoldre la nostra civilització.»
Vegeu *Un exemple d'autogestió obrera*.

presentar un perill pels interessos econòmics de les grans companyies internacionals.

En realitat, el decret de col·lectivitzacions sí que comprenia tot un capítol per regular les indemnitzacions pertinents a les filials d'empreses estrangeres, però aquest no es féu públic, la difusió va ser del tot incorrecta i es creà un perillós i innecessari clima de desconfiança.

Balanç de les col·lectivitzacions

Resulta complex fer una valoració general a causa de les excepcionals circumstàncies en les quals es desenvolupà el decret. Ja sigui per la limitació del temps o per tota la problemàtica associada al conflicte bèl·lic, tan sols disposem d'una gran varietat de dades. Lògicament, es tractava d'una producció filla del seu temps i, a pesar de comptar amb bons índexs de beneficis, reconeguts fins i tot pels antics propietaris (de fet, alguns van poder retornar a fàbriques que havien millorat el seu estat), Pérez Baró diu que, a més de les necessitats de la guerra, s'hi van atendre les dels treballadors, la qual cosa no deixa de ser un punt positiu o un avenç. Es van millorar les seves condicions en temes d'higiene i salubritat, es van reduir les diferències salarials, se'ls va assistir mèdicament i quedaren coberts en cas d'accident, jubilació o atur.

No es descurava res; s'insistia en la triple vessant física, intel·lectual i professional per potenciar el bon desenvolupament de cada membre. En definitiva, l'home deixava de ser vist com una màquina de produir diners al més pur estil capitalista i esdevenia subjecte actiu i pensant de tot el procés productiu. De manera poètica, ens explica com la veritable revolució, lluny dels carrers i les armes, tenia lloc en fàbriques i tallers.

En qualsevol cas, com s'ha de valorar o titllar de fracàs quelcom que mai no va funcionar com havia de funcionar?, es pregunta l'autor tenint presents les esmentades circumstàncies. A mesura que avançava la guerra, s'empetitia més i

més el mercat natural de Catalunya, i per tant l'accés a primeres matèries, la banca no responia favorablement, moltes de les explotacions agràries que havien estat legalitzades desapareixien ràpidament en caure en mans dels facciosos i, finalment, la disparitat de polítiques. La Generalitat, a diferència de la República, sí que féu l'esforç legalitzador d'allò que espontàniament col·lectivitzaren els obrers...

¿Podrien haver tingut les mateixes fàbriques —però en règim de propietat privada— millors rendiments en aquells moments de guerra amb problemes per exportar o amb manca de combustible i de la mateixa força motriu com la mà d'obra per les llesves?

El fons personal d'Albert Pérez i Baró custodiat al CEHI

El fons personal d'Albert Pérez i Baró es troba avui dia dipositat a la Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona, al Centre d'Estudis Històrics Internacional (CEHI), al barri de la Vall d'Hebron. L'inventari d'aquest fou realitzat per la documentalista Olga Giralt i Esteve i pot ser consultat al següent enllaç: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/17223/1/FP_PerezBaro.pdf.

Com es pot observar, ja sigui físicament accedint a les caixes o fent un repàs virtual pel catàleg de la web, no es tracta d'un fons especialment voluminós (en total una caixa de documentació), sobretot si es compara amb d'altres custodiats al CEHI. No obstant això, la riquesa de la documentació, així com l'extraordinària figura del seu autor, protagonista dels fets, contemporani de la Guerra Civil espanyola i que ens explica de primera mà l'experiència col·lectivitzadora amb tots els seus avantatges, problemàtica i casuística, fan dels seus escrits una font d'informació de gran valor. Des de la redacció de les lleis o la defensa de les col·lectivitzacions i la gestió obrera davant dels atacs dels sectors contraris, fins al seu exili el 1939, sense deixar mai de donar a conèixer i difondre l'esperit col·lectivitzador, tot plegat fa d'Albert Pérez i Baró una figura cabdal de la política i la societat catalanes. El seu compromís ferm amb els ideals col·lectivitzadors l'acompanyaren tota la seva vida.

Centrant-nos ja en l'inventari i resseguint la seva disposició, podem comprovar que està organitzat en cinc grans apartats: 1) articles de premsa; 2) conferències; 3) correspondència; 4) documents relacionats amb M. Serra i Moret; i 5) documents sobre les col·lectivitzacions.

Cronològicament, caldria esmentar que el fons comprèn documents que daten d'abans de la guerra —el més antic és de l'any 1935— fins al 1986, dos anys abans de la mort de Pérez i Baró. Per al primer cas, disposem d'un escrit del seu amic M. Serra i Moret sobre *La llançadora de teixidors a mà*, ja publicat, però també d'alguns esborranys del mateix Pérez i Baró, com ara l'important decret de col·lectivitzacions de la Generalitat de Catalunya, del qual fou partícip l'any 1936.

El darrer document que tancaria en el temps el fons és de 1986, una conferència de Pérez Baró sobre la cooperació catalana: «Les cooperatives de treball associat en el context col·lectivista català durant la guerra».

El primer bloc, titulat «Articles de premsa», recopila catorze escrits de Pérez Baró des del 1961 fins al 1986 apareguts en publicacions de renom com ara *Diario de Barcelona* (quatre: la número 1, 2, 3 i 14), *Tiempo de Historia* (una: la número 4), *l'Avui* (dues: la número 5 i la 11), *El món* (una: la número 6), *Presència* (dues: la número 7 i 12), *Cooperació Catalana* (una: la número 8) o *Oriflama* (una: la número 9). Les altres dues serien un escrit per a *Serra d'Or* que finalment no fou publicat (la número 10) i la número 13, un document sobre el PSUC i el decret de col·lectivitzacions que no especifica on anava dirigit.

Finalment, es descobreix un segon subapartat amb articles de premsa, però aquest cop de Walter Bernecker o Mercè Ibars com a autors: «Colectivización y revolución en la Guerra Civil española», del 1979, del primer, i «Publicats nous documents de les col·lectivitzacions a Catalunya», un retall de premsa fotocopiada, de la segona, de l'any 1981.

La temàtica d'aquestes aportacions a la premsa tracta principalment de les col·lectivitzacions i l'autogestió obrera («Autogetión obrera durante la guerra civil», «La CNT: el Decret de col·lectivitzacions», «Autogestió

obrer a Catalunya», «Les cooperatives de treball associat en el context col·lectivista català durant la guerra», «Una experiència que anà molt lluny. Autogestió obrera a Catalunya i altres temes», «L'esquerra i el Decret de col·lectivitzacions», «Les cooperadores y la ley sindical»), però també d'altres que fan atenció a successos com els Fets de Maig («Els fets de maig de 1937 van truncar el col·lectivisme econòmic a Catalunya») o el moviment obrer en general («Davant d'un centenari, l'Associació Internacional de Treballadors i llur influència en el moviment obrer de casa nostra»).

Pel que fa al segon bloc, titulat «Conferències», trobem vuit documents de temàtica similar, d'un gran interès, atès que pel seu caràcter breu i limitat, així com per l'intent de l'emissor per adaptar-se al seu públic, resulten de fàcil accés i molt comprensibles. L'esforç sintetitzador del redactor fan que en unes poques pàgines el lector aprengui la natura i els inconvenients de l'autogestió obrera («Un exemple d'autogestió obrera», «Autogestió obrera a Catalunya durant la Guerra Civil» o «Sobre l'economia col·lectiva, experiència d'autogestió obrera a Catalunya»), la innovació que va suposar un fet com aquest, radicalment nou en la història d'Espanya i Catalunya («Consideracions sobre aquells trenta mesos»), així com una comparativa amb altres països com ara la ja desapareguda Iugoslàvia, l'URSS o Israel («Ara fa deu anys, l'organització cooperativa d'Israel»). Sens dubte, aquests escrits demostren el tarannà pioner i d'avantguarda dels ideòlegs de les col·lectivitzacions i la gestió obrera pel que fa al moviment obrer en general.

El tercer bloc, «Correspondència», format per només tres cartes, destaca per la presència de dues missives del president de la Generalitat a l'exili durant la dictadura Josep Tarradellas, dirigides a Pérez i Baró el 16 d'abril de 1976 i el 19 de novembre de 1981.

El penúltim apartat, el relacionat amb Manuel Serra i Morret, important figura política a Catalunya (recordem que fou conseller de la Generalitat entre els anys 1946-1947 i ministre de la República a l'exili de 1949-1950) consta

de tretze cartes que abracen des del 1949 fins al 1961¹. La seva amistat justifica el següent subapartat «Escrips sobre M. Serra i Moret», on trobem cinc articles per a mitjans rellevants com *Canigó*, *El Punt de Girona* o *El món*: «Parlem d'en Serra i Moret», «Cent anys del naixement de M. Serra i Moret», «El centenari de Manuel Serra i Moret», «D'aquell temps, d'aquell país. Parlem d'en Serra i Moret», o el text dictat a Riera Llorca per tal que fos llegit a l'acte homenatge d'aquest, «Rebeu fervorosa adhesió homenatge Serra i Moret».

En l'àmbit personal, la proximitat entre ambdós queda ben palesa a les cartes, on hi ha les típiques expressions d'afecte i preocupació per la salut i la família del remitent. Revisant el fons Serra i Moret disponible al CEHI, trobem cartes de Pérez i Baró. Destaca la següent del 12 de desembre de 1940, on el segon, resident a l'exili francès (a Montpeller concretament), demana ajuda a Serra i Moret, en aquells moments a Argentina. Desesperat pel desenvolupament dels esdeveniments a l'àmbit internacional per l'ascens del totalitarisme a la resta d'Europa, li pregunta si

¹ Manuel Serra Moret va néixer a Vic el 1884 i va morir a Perpinyà, exiliat, el 1963. Figura cabdal del socialisme democràtic i de la política catalana en general, el 1912 fou vicepresident de la Unió Catalanista, el 1914 fou alcalde de Pineda de Mar i el 1923 abandonà el PSOE per fundar la Unió Socialista de Catalunya. Durant la República catalana proclamada per Francesc Macià fou nomenat ministre d'Economia i Treball, així com també conseller del govern provisional de la Generalitat. A l'àmbit estatal, fou diputat a les Corts constituents de manera consecutiva l'any 1931 i 1933. El 1932 obtingué l'acta de diputat al Parlament de Catalunya amb un gran nombre de vots. Un cop en guerra i formant part del PSUC, ocupà càrrecs de responsabilitat en Obres Públiques, com a president al Consell d'Economia i com a vicepresident segon del Parlament català el 1938. Acabada la guerra, va haver d'exiliar-se a Argentina, on ja havia viscut durant la seva joventut i la dictadura de Primo de Rivera, i tornà a Europa, concretament a França, el 1946. Assumí la presidència del Parlament català davant la mort de Rovira i Virgili i reivindicà la presidència de la Generalitat quan dimití Josep Irla el 1954, que perdé finalment en favor de Josep Tarradellas, la qual cosa es coneix com «el cas Serra i Moret» pel trasbals que va suposar. Vegeu Andreu Mayayo & Miquel Àngel Velasco (eds.): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963)*. *Cartes, articles de premsa i documents*, Afers, Catarroja-Barcelona:2006.

existeix alguna possible xarxa de solidaritat per tal que facin arribar menjar a la seva dona, Lola Baró:

A propòsit del meu fill i com que les noves que rebo de Catalunya no poden ésser més dolentes, doncs passen materialment gana i jo estic completament impossibilitat de poder-los ajudar, voldria demanar-li que si a l'Argentina hi ha algun organisme d'ajut als republicans espanyols, i això fos possible, que volgués intercedir per que enviessin alguna cosa a la meva muller, donant-li les gràcies per endavant per tot el que en aquest sentit pogués obtenir. La meva muller es diu Lola Baró i viu a Caldetas, carrer Riera 6².

Pel que fa a la vessant intel·lectual, són constants les consideracions teòriques, bibliogràfiques, com també els consells, avisos, comentaris i confessions propis que només tenen lloc quan la relació és estreta.

A la missiva del 14 d'abril de 1959, transcrita en el present llibre, Serra i Moret defineix Pérez Baró en una de les cartes transcrites com a «constructiu i eficient, que no comenceu la casa pel terrat i sabeu ésser modest, estudiós, treballador i experimental ço que alguns resumeixen en el concepte de realista», per incitar-lo a redactar un llibre del qual ja ha llegit un avenç («I vos que feu la història de la cooperació a Catalunya i que sens dubte la fareu bé»), i com a consell li proposa: «no negligiu les meves experiències en aquest ordre particularment la fundació de l'Aurora i Germanor, importants cooperatives de producció i de consum».

De fet, per la carta del 30 de setembre de 1960 (també transcrita), sabem que Pérez i Baró s'havia presentat (amb pseudònim) a un concurs a Mèxic animat per Serra i Moret i que, malgrat no ser guanyador, la base d'aquest li serví per a futures ponències. Així mateix, seguint les indicacions del seu amic, ampliava una de les seves obres per presentar-se al Premi Yxart a la diada de santa Llúcia. Novament, tampoc seria vencedor: «L'autorització ha estat denegada verbalment per tal com el meu treball diuen que resulta

² Ibidem, pp. 48-49.

‘tendencioso, catalanista, antigubernamental, enemic de la actuación de Primo de Rivera y antisindical’.» No deixa de sorprendre que Pérez i Baró, després d’haver viscut el conflicte de la Guerra Civil i l’exili, a la mateixa carta concludgués manifestant certa estranyesa, atès que considerava aquesta matèria com apolítica: «Ja veu com estem, fins i tot en un camp tan innocu com la cooperació». La seva reacció només pot ser interpretada com una prova que considerava els seus ideals quelcom purament humanístic, per sobre potser d’esquerres o dretes. En qualsevol cas, per la natura del decret i de l’autogestió obrera on s’atacava la propietat privada, la seva posició no podia ser més que perseguida i titllada de subversiva per la dictadura.

En definitiva, això il·lustra que la cooperació era vista com una forma de vida i de relació entre les persones, més que no pas com un programa polític. La manca d’altres personalitats que ho creien així, l’acostava encara més a Serra i Moret. A la carta del 12 de març de 1961 enviada per aquest a Pérez i Baró fa memòria de les característiques i aptituds que ells creien trobar en els cooperadors, així com del bon enteniment entre els dos:

Era l’any 1912, si no m’equivoco, que va celebrar-se a Barcelona el Congrés de la Unió Internacional de Cooperatives. (...) Vaig prendre part a aquest Congrés on hi havia diversos coneguts meus de Suècia, Dinamarca i Gran Bretanya i, és curiós, només hi havia un català, Salas Anton, amic meu, a qui també havia conegut a Londres. Vaig servir d’interpret entre tots i vaig fer amistat amb cooperadors catalans i espanyols i des d’aleshores vaig treballar en el ram cultural de les cooperatives i vaig fundar-ne algunes, de producció i de consum. Quantes coses no havia fet en el ram de la cooperació i altres similars que tinguessin caràcter social amb simple abnegació i pur altruisme! Fou així com la meua vida transcorregué tan agitada, tan diversa i, sobretot, amb la satisfacció de veure que era útil i honesta i que no podia oferir-me ni glòria ni profit. Us explico aquest detall insignificant de la meua vida que no pot tenir interès per ningú, només per a mi, per a que

vegeu que puc comprendre la vostra obra i que em plau de poder-la seguir. Són aquestes manifestacions de l'esperit les que m'interessen de tots els homes i per ells els admiro i els estimo. En el camp de la cooperació n'havia trobat alguns de molt intel·ligents i grans idealistes.

Tant Serra i Moret com Pérez i Baró demostren un compromís ferm amb les seves creences i el tema de la cooperació en particular. Fins al final de les seves vides continuen cartejant-se i intercanviant informació sobre això. El 26 d'abril de 1960, el primer escriu al segon que, tot i els seus impediments per la malaltia que pateix, es disposa a continuar treballant «pels meus ideals que m'acompanyaran fins a la mort», ja que considera que la cooperació segueix sent tema de «gran actualitat».

La importància i influència de Serra i Moret es deixa veure també en la recopilació d'escrits sobre aquest polític i escriptor que conservà Pérez i Baró i que actualment conforma un subapartat del seu fons al CEHI. Aquí trobem diversos homenatges i commemoracions a la seva figura: «Homenatge pòstum a l'economista Serra i Moret», d'Andreu Capdevila; «Homenatge a Manuel Serra i Moret», de Josep M. Lladó; «Homenatge a Serra i Moret», de Josep M. Ainaud de Lasarte; «Manuel Serra i Moret, polític i escriptor socialista», de Josep Pallach; el sentit «El meu Manuel Serra i Moret», de Joan Reventós; les dues aportacions de Narcís Ramio i Diumenge: «95 Aniversari de Manuel Serra i Moret» i «Manuel Serra i Moret. Una trajectòria fidel a Catalunya»; el capítol d'Albert Manent «Manuel Serra i Moret» al *Llibre de l'any 1963*; o l'entrada de Jesús Rodes i Gracia al «Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans» titulada «Manuel Serra i Moret».

Finalment, destaca «La llançadora de teixidors a mà», un escrit de M. Serra i Moret, i tota una recopilació procedent del seu fons sobre Albert Pérez i Baró, la qual cosa demostra la vàlua d'ambdós escriptors. Són els següents: «Noces d'or amb la cooperació d'un cooperador català. Joan Ventosa i Roig compleix 75 anys», «El consumidor opina», «Desde el momento que el ministro de comercio lanzó la

consigna de los supermercados..., Anteproyecto para el establecimiento de una red de cooperativas de autoservicio y su oficina central de compras», «Del discurso inaugural de la Feria de Muestras de Barcelona de este año», «Por un movimiento cooperativo» o «Lo que fue el Centro de estudios cooperativos de Barcelona».

El cinquè i darrer apartat del fons Pérez i Baró està dedicat a tot un seguit de documents relatius a les col·lectivitzacions, des de valuosos escrits que suposen els primers esborranys del Decret de Col·lectivitzacions a Catalunya emès per la Generalitat el 1936 fins a textos propis en favor d'aquestes («En defensa de les col·lectivitzacions») o explicant les seva rica casuística. Sobre aquesta segona part, resulten esclaridors els textos: «Un dels primers obstacles amb què topà l'aplicació de la legislació col·lectiva a Catalunya», «La nova organització econòmica i social a Catalunya: cal completar ràpidament les disposicions que la regulen», «Les col·lectivitzacions vistes per Osorio i Gallardo», «Ninguna disposició legal, por bien hecha que esté, está libre de ser interpretada diversamente», «Consejos de empresa», «Les relacions entre els sindicats i les empreses col·lectivitzades», «Les contradiccions de la CNT», o dos documents signats per Andreu Capdevila però redactats per Pérez i Baró: «Objeccions al projecte de Decret presentat per la ponència d'indústries químiques, referent als agrupaments industrials» i «Informe de los representantes de la CNT en el Consejo de Economía de Cataluña referente al proyecto de Decreto», ambdós reproduïts íntegrament.

Acompanyant aquest apartat sobre les col·lectivitzacions i tancant el fons Pérez i Baró, trobem una sèrie de documents diversos (alguns d'ells incomplets) i retalls de premsa. De caràcter administratiu i judicial, n'hi ha els següents:

- L'informe sobre empreses col·lectivitzades amb interessos estrangers del 20 de novembre de 1938.
- La jurisprudència del Servei d'Economia de Catalunya, la sessió del Consell d'Economia de Catalunya del 19 de juliol de 1937.
- Una nomenclatura d'indústries de 1936.

- El dictamen núm. 44 referent a diverses modalitats d'atacs contra les empreses col·lectivitzades del 15 de juliol de 1938.
- L'ampliació del mateix dictamen només dos mesos després.
- Una nota del ministre d'Indústria del govern de la República, Joan Peiró, del maig de 1937.
- Set decrets de la Generalitat de Catalunya relatius al Consell d'Economia: un sobre les confiscacions d'indústries i empreses de la fi del 1937, un del 6 de setembre de 1937, un del 2 de març de 1937 del Ministeri d'Indústria, un del 6 d'abril de 1938, un informe dels representants de la CNT i de la FAI en el Consell d'Economia de Catalunya referent al projecte de decret possibilitant que les empreses col·lectivitzades puguin esdevenir cooperatives de producció i treball, dos del 6 d'abril i un del 22 de juliol de 1938.
- El Diari Oficial de la Generalitat del 23 de setembre de 1936 i del 26 d'agost del 1936.
- El projecte de decret regulant la personalitat jurídica de les empreses col·lectivitzades del 21 de maig de 1937.
- Una sentència del tribunal d'apel·lació de Montpeller.
- Una carta de Joan Domènech dirigida al president de la Generalitat del 9 de novembre de 1938.
- Una carta dirigida al Sr. Juan López de St. Helène a Anglaterra el 8 de març de 1940.
- Un decret del Ministeri d'Hisenda i Economia del 2 de setembre de 1937.
- Una carta de rèplica adreçada pel conseller d'Economia, Valeri Mas, als altres membres del govern a Barcelona el 21 de maig de 1937.

Índex de les transcripcions*

1. Articles de premsa

1.1. A. Pérez Baró

- «Instituciones barcelonesas», *Diario de Barcelona* (14-?-1961), Barcelona, 3 pp. (mecanografiat).
- «Lucro. Impuestos», *Diario de Barcelona* (9-III-1962), Barcelona, 2 pp. (mecanografiat).
- «Sectores económicos», *Diario de Barcelona* (21-II-1961), Barcelona, 3 pp. (mecanografiat).
- «Cataluña. autogestión obrera durante la guerra civil», *Tiempo de Historia* (gener 1975) [s.l.], I, núm. 2, pp. 5-11 (fotocòpia).
- «La CNT: el Decret de col·lectivitzacions» *Avui* (10-III-1977), Barcelona, p. 3 (retall de premsa).
- «Els fets de maig de 1937 van truncar el col·lectivisme econòmic a Catalunya», *El món* (29-III-1983), Barcelona, p. 15 (retall de premsa).
- «1936: autogestió obrera a Catalunya», *Presència* (12-VI-1976), Girona, pp. 13-15 (retall de premsa).
- «Les cooperatives de treball associat en el context col·lectivista català durant la guerra», *Cooperació Catalana* (gener 1986) [s.l.], 4 pp. (retall de premsa).

* Amb asterisc aquells documents transcrits al present llibre.

- «Una experiència que anà molt lluny. Autogestió obrera a Catalunya i altres temes», *Oriflama* (novembre 1975), Barcelona, pp. 31-33 (retall de premsa).
- «Davant d'un centenari l'Associació Internacional de Treballadors i llur influència en el moviment obrer de casa nostra», Barcelona, octubre 1964, 6 pp., escrit per a *Serra d'Or* i no publicat; original.
- «L'esquerra i el Decret de col·lectivitzacions», *Avui* (8-VI-1977), Barcelona, 3 pp. (original).
- «Un exemple d'autogestió obrera a Catalunya», Barcelona, 19??, 11 pp., escrit per a *Presència*; original.
- «El PSUC i el Decret de col·lectivitzacions», Barcelona (22-III-1977), 4 pp. (original).
- «Las cooperadoras y la ley sindical», *Diario de Barcelona* (29-III-1970), Barcelona, 2 pp. (original).

1.2. Diversos autors

- Bernecker, Walter L.: «Colectivización y revolución en la Guerra Civil española» [s.l.], 1979, 10 pp.
- Ibars, Mercè: «Publicats nous documents de les col·lectivitzacions a Catalunya», *Avui* (1-VIII-1981), Barcelona, 1 p. (retall de premsa fotocopiada).

2. Conferències de Pérez Baró

- *«Un exemple d'autogestió obrera», Barcelona, 19??, 23 pp.
- «Un exemple d'autogestió obrera», Barcelona, gener 1976, 7 pp., Ateneu Barcelonès (24-I-1976).
- «Autogestió obrera a Catalunya durant la Guerra Civil», Lleida (7-V-1975), 8 pp., Centre Comarcal Lleidatà.
- «Ara fa deu anys, l'organització cooperativa d'Israel...», [s.l.], 19??, 5 pp.
- *«Consideracions sobre aquells trenta mesos» [s.l.], 19??, 13 pp.
- *«Un exemple d'autogestió obrera a Catalunya» [s.l.], 19??, 5 pp.

- *«Sobre l'economia col·lectiva, experiència d'autogestió obrera a Catalunya (1936-1939)», [s.l.], novembre 1967, 14 pp.
- «Programa de l'Ateneu Barcelonès anunciant una conferència d'Albert Pérez Baró», gener 1973.

3. *Correspondència de Pérez Baró*

- *1975: una carta d'A. Pérez Baró dirigida a Manuel Cruells.
- 1976: una carta de Josep Tarradellas dirigida a A. Pérez Baró (St. Martin le Beau, 16-VI-1976).
- 1979: una carta d'Adolf Bueso dirigida a A. Pérez Baró (Barcelona, 10-V-1979).
- 1981: una carta de Josep Tarradellas dirigida a A. Pérez Baró (Barcelona, 19-XI-1981).

4. *Documents relacionats amb M. Serra i Moret*

4.1. *Correspondència A. Pérez Baró-M. Serra i Moret*

- 1949: una carta.
- 1952: una carta.
- *1957: tres cartes (del 29 d'abril i del 23 de setembre de Serra i Moret a Pérez Baró).
- *1959: dues cartes (carta del 14 d'abril de Serra i Moret a Pérez Baró).
- *1960: cinc cartes (cartes del 24 de gener i del 30 de setembre de Pérez Baró a Serra i Moret; carta del 26 d'abril de Serra i Moret a Pérez Baró).
- *1961: una carta.

4.2. *Escrits sobre M. Serra i Moret de Pérez Baró*

- «Parlem d'en Serra i Moret», *Canigó* (21-VIII-1976), Barcelona, p. 7 (fotocòpia).
- «Cent anys del naixement de M. Serra i Moret», *Punt. Diari Girona* (4-IV-1984), p. 7 (fotocòpia).

- «El centenari de Manuel Serra i Moret», *El món* (6-IV-1984), Barcelona, 1 p. (fotocòpia).
- «D'aquell temps, d'aquell país. Parlem d'en Serra i Moret», *Canigó* (9-VIII-1976), Barcelona, 3 pp. (original).
- «Rebeu fervorosa adhesió homenatge Serra i Moret», text dictat a Riera Llorca perquè fos llegit a l'acte homenatge a Serra i Moret, Barcelona, 1976, 1p.

4.3. *Escrits sobre M. Serra i Moret de diversos autors*

- Capdevila, Andreu: «Homenatge pòstum a l'economista Serra i Moret», *Terra Lliure. Butlletí interior de la Regional catalana CNT*, núm. 32 (octubre 1976), París, p. 2 (retall de premsa).
- Lladó, Josep M.: «Homenatge a Manuel Serra i Moret», *Tele Expres* (28-VII-1976), Barcelona, p. 7 (retall de premsa).
- Pallach, Josep: «Manuel Serra i Moret, polític i escriptor socialista», *Avui* (4-VIII-1976), Barcelona, 1 p. (retall de premsa).
- Reventós, Joan: «El meu Manuel Serra i Moret», *Avui* (8-VIII-1976), Barcelona, 1 p. (retall de premsa).
- Manent, Albert: «Manuel Serra i Moret», a *Llibre de l'any 1963*, [s.n.] Barcelona:1963, p. 58. (fotocòpia).
- Rodés i Gràcia, Jesús M.: «Manuel Serra i Moret», a *Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans*, [s.n.], Barcelona:1979, pp. 436-437 (fotocòpia).
- Ainaud de Lasarte, Josep M.: «Homenatge a Serra i Moret», *El món* (13-I-1983), Barcelona, p. 23 (retall de premsa fotocopiada).
- Ramio i Diumenge, Narcís: «95 Aniversari de Manuel Serra i Moret», *Avui* (15-V-1979), Barcelona, 1 pp. (retall de premsa).
- Ramio i Diumenge, Narcís: «Manuel Serra i Moret. Una trajectòria fidel a Catalunya», *Avui* (15-IV-1980), Barcelona, p. 11 (retall de premsa).

4.4 *Escrits de M. Serra i Moret*

- Serra i Moret, Manuel: «L'estirp selecta. La llençadora de teixidors a mà», [s.l.], (1935), pp. 5-6 (fotocòpia).

4.5. *Escrips de Pérez Baró procedents de l'arxiu de M. Serra i Moret*

- «Noces d'or amb la cooperació d'un cooperador català. Joan Ventosa i Roig compleix 75 anys», juliol 1958, Barcelona, 1 pp.
- «El consumidor opina», Barcelona, 19??, 2 pp. (mecanografiat).
- «Desde el momento que el ministro de comercio lanzó la consigna de los supermercados...», 15-XII-1958, Barcelona, 3 pp.
- «Anteproyecto para el establecimiento de una red de cooperativas de autoservicio y su oficina central de compras», 6-XII-1958, Barcelona, 5 pp.
- «Del Discurso inaugural de la Feria de Muestras de Barcelona de este año...», Barcelona, 19??, 16 pp.
- «Por un movimiento cooperativo», [s.l.], 19??, 3 pp.
- «Lo que fue el Centro de estudios cooperativos de Barcelona», [s.l.], 19??, 3 pp.

5. *Documents sobre col·lectivitzacions*

5.1. *Decret de col·lectivitzacions. Primers esborranys*

- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Decret. La situació per la que travessa Catalunya...», Barcelona, 11-VIII-1936, 2 pp.
- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Normes d'organització industrial», Barcelona, 1936, 4 pp.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia. Decret de col·lectivitzacions: «Ponència: organització de treball», Barcelona, 1936, 4 pp.
- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Quatre primers capítols referents a la col·lectivització de la indústria», Barcelona, 1936, 4 pp.

5.2. *Textos d'A. Pérez Baró sobre el decret de col·lectivitzacions*

- «Un dels primers obstacles amb què topà l'aplicació de la legislació col·lectiva a Catalunya», Barcelona, 19??, 2 pp. (manuscrit).
- «La nova organització econòmica i social a Catalunya: cal completar ràpidament les disposicions que la regulen», Barcelona, 193?, 2 pp. (document incomplet).
- *«Les col·lectivitzacions vistes per Osorio i Gallardo», Barcelona, 193?, 2 pp.
- «Ninguna disposición legal, por bien hecha que esté, está libre de ser interpretada diversamente», Barcelona, 193?, 3 pp.
- «Consejos de empresa», Barcelona, 25-VIII-1963, 1 pp.
- *«Les relacions entre els sindicats i les empreses col·lectivitzades», Barcelona, 1938, 5 pp.
- *«En defensa de les col·lectivitzacions», Barcelona, novembre 1937, 4 pp.
- *«Les contradiccions de la CNT», Barcelona, 19??, 4 pp. (manuscrit amb el títol guixat).
- *«Objeccions al projecte de Decret presentat per la ponència d'indústries químiques, referent als agrupaments industrials», document signat per Andreu Capdevila però redactat per A. Pérez Baró, Barcelona, 16-XI-1938, 6 pp..
- «Informe de los representantes de la CNT en el Consejo de Economía de Cataluña referente al proyecto de Decreto...», document signat per Andreu Capdevila però redactat per A. Pérez Baró, Barcelona, 193?, 9 pp.

5.3. *Documents diversos sobre el decret de col·lectivitzacions*

- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia. Comissió d'aplicació del decret de col·lectivitzacions: «Informe sobre empreses col·lectivitzades amb ingressos estrangers», Barcelona, 20-XI-1938, 18 pp.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia: «Jurisprudència del Servei d'Economia de Catalunya», Barcelona, 193?, 30 pp.

- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Sessió del Consell d'Economia de Catalunya de data 19-VII-1937», Barcelona, 1937, 2 pp.
- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Nomenclatura de indústries», Barcelona, 193?, 2 pp.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia. Comissió d'aplicació del decret de col·lectivitzacions: «Dictamen n° 44 referent a diverses modalitats d'atacs contra les empreses col·lectivitzades», Barcelona, 15-VII-1938, 2 pp.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia. Comissió d'aplicació del decret de col·lectivitzacions: «Ampliació al Dictamen 44», Barcelona, 24-IX-1938, 1 p.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia: «Nota pel Ministre d'Indústria del govern de la República, Joan Peiró», Barcelona, maig 1937, 3 pp.
- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Decret. Les incautacions d'indústries i empreses...», Barcelona, desembre 1937, 6 pp.
- Espanya. Ministerio de Industria: «Decreto», València, 2-III-1937, 9 pp.
- Catalunya. Generalitat. Consell d'economia. Decret de col·lectivitzacions: «Informe dels representants de la CNT i de la FAI en el Consell d'Economia de Catalunya referent al projecte de decret possibilitant que les empreses col·lectivitzades puguin esdevenir cooperatives de producció i treball», Barcelona, 193?, 8 pp.
- Catalunya. Generalitat. Departament d'Economia i Serveis Públics: «Ordre», *Diari Oficial de la Generalitat*, 267 (23-IX-1936), Barcelona, pp. 1.578-1.580 (fotocòpia).
- Catalunya. Generalitat. Presidència: «Decret», *Diari Oficial de la Generalitat*, 239 (26-VIII-1936), Barcelona, p. 1.194 (fotocòpia).
- Catalunya. Generalitat. Decret de col·lectivitzacions: «Projecte de decret regulant la personalitat jurídica de les empreses col·lectivitzades», Barcelona, 21-V-1937, 3 pp.
- Montpeller. Tribunal d'apel·lació: «Sentència», Montpeller, 24-XI-1937, 3 pp.
- Domènech, Joan: «Carta dirigida a l'Excm. Sr. President de la Generalitat», Barcelona, 9-XI-1938, 2 pp.

- «Carta dirigida al Sr. Juan López de St. Helène (Anglaterra)», Melun, 8-III-1940, 6 pp.
- Catalunya. Generalitat: «Decret», Barcelona, 6-IV-1938, 8 pp.
- España. Ministerio de Hacienda y Economía: «Decreto», València, 2-IX-1937, 3 pp.
- Catalunya. Generalitat. Presidència: «Decret», Barcelona, 21-IV-1938, 2 pp.
- Catalunya. Generalitat. Conselleria d'Economia: «Decret», Barcelona, 22-VII-1938, 3 pp.
- Catalunya. Generalitat. Conselleria d'Economia: «Decret», Barcelona, 6-IX-1937, 3 pp.
- Mas, Valeri: «Carta de rèplica adreçada pel Conseller d'Economia als altres membres del govern», Barcelona, 21-V-1937, 2 pp.

5.4. Decret de col·lectivitzacions. Retalls de premsa

5.5. Decret de col·lectivitzacions. Documents incomplets

Els documents

Transcripcions dels documents

S'ha respectat l'escriptura dels documents quant a girs verbals, locucions no acceptades gramaticalment o paraules no registrades en el diccionari, però que ens apropen a les expressions més pures de l'autor en qüestió. Així mateix, s'han realitzat correccions ortogràfiques i, en determinats casos, de puntuació.

La següent taula d'equivalències serveix de guia al lector:

(...) Fragment no transcrit.

[***] Paraula o xifra il·legible.

[nota] Aclariment del transcriptor.

Escrits realitzats durant la Guerra Civil

Novembre 37

EN DEFENSA DE LES COL·LECTIVITZACIONS

En el III Congrés de la UGT a Catalunya, amb referència a col·lectivitzacions, el Sindicat de Treballadors de Banca de Barcelona i la Unió d'Empleats d'Oficina de Lleida presenten proposicions afirmant el fracàs d'aquelles a través de l'experiència d'un any i demanant una direcció unipersonal per a les col·lectivitats, i tot mancat en absolut d'arguments o amb arguments puerils que si en boca d'antics patrons podrien admetre's no es concep pas que siguin organitzacions obreres que els avalin.

La conseqüència que hom treu de la lectura d'aquestes proposicions és la de que en molts casos han estat els propis dirigents sindicals els que no han comprès l'abast ni el sentit que es donà al Decret de 24 d'Octubre del 1936 i demés disposicions complementàries; incomprensió que ja s'ha fet patent mantes vegades en el transcurs d'un any a través de les orientacions que donaven als seus afiliats i que moltes vegades hi havia prou feina per contrarestar des dels llocs oficials.

S'afirma gratuïtament el fracàs d'un sistema nou al cap d'un any d'haver-lo començat a aplicar; quan encara moltes empreses no s'hi han adaptat; quan els organismes màxims rectors previstos de l'economia col·lectivitzada, els Consells

Generals d'Indústria i la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial, no han començat a actuar; quan es lluita amb un sens fi de dificultats derivades de la guerra, com són entre altres la dificultat d'importar primeres matèries, la pèrdua de més de la meitat del mercat peninsular, el bloqueig d'una infinitat de milions de pessetes de comptes pendents en la zona facciosa etc.; és a dir, es jutja el problema d'una manera infantil i empírica.

Els trasbals produït en tots els ordres arran del 19 de juliol, ha portat com a conseqüència una davallada de tots els valors ètics, l'afluixament de tots els ressorts morals. D'aquí la indisciplina en el treball, fomentada sovint pels mateixos dirigents dels Sindicats que tracten a les empreses col·lectivitzades igual o pitjor que ho feia amb els antics patrons, la manca de productivitat, etc. Els expedients de col·lectivització d'empreses d'altra banda ens mostren com és de crescut encara el nombre d'analfabets a casa nostra, pel gran nombre d'obriers que no saben signar i han tingut de fer-ho amb llurs empremtes digitals. Com es pot pretendre, doncs, l'èxit immediat d'un sistema nou a base d'un material humà tan deficient?

El que cal no és proclamar el fracàs de les col·lectivitzacions, sinó fer tot el procés per tal de que el profund sentit socialitzant que informa el Decret esmentat i les altres disposicions dictades a l'efecte, siguin compresos per la majoria dels treballadors, i aquests s'adaptin i es capacitin per a dirigir per si mateixos llurs propis destins; i no és pas demanat una direcció unipersonal en les empreses col·lectivitzades que això s'ha d'assolir si no tot el contrari procurant que tots els obrers s'interessin primer i es practiquin després en la direcció de les empreses, fins que puguin assolir el grau de perfeccionament necessari per a poder-se declarar independitzats, en aquest aspecte, de la tutela dels antics patrons o de la casta dirigent que aplicant aquell criteri de la direcció unipersonal es crearia.

OBJECCIONS AL PROJECTE DE DECRET PRESENTAT PER LA PO- NÈNCIA D'INDÚSTRIES QUÍMIQUES, REFERENT ALS AGRUPAMENTS INDUSTRIALS

Aquest Projecte de Decret en el seu preàmbul, es refereix única i exclusivament a l'ordre de data de 28 de novembre del 1938, sense tenir en compte les dues Ordres posteriors, la del 24 de febrer del 1937 que per a major garantia en la tramitació d'Agrupaments Industrials especificava els documents que caldria presentar per a demanar-los, els tràmits que caldria seguir per part del Consell d'Economia, del Govern de la Generalitat i de l'extingida Junta de Control Sindical, i l'altra Ordre de 22 de Gener d'enguany, que ampliant encara mes les garanties establí el previ informe del Consell General d'Indústria i de la Federació Econòmica respectiva en cada cas de demanda d'un Agrupament Industrial. Per tant, si l'article primer d'aquest projecte de Decret anul·la l'Ordre de 28 de novembre del 1936, i s'estableix de cap i de nou tota la tramitació a seguir, caldria també lògicament anul·lar les altres dues Ordres de 24 de Febrer del 1937, i 22 de gener del 1938.

L'article primer d'aquest projecte diu taxativament que a partir de la promulgació del mateix no serà admesa al Departament d'Economia cap nova sol·licitud d'Agrupament o Concentració, amb la qual cosa es tanca en absolut la possibilitat pel pervindre de que empreses es trobin en situació de puguer-se acollir als preceptes del capítol cinquè del Decret de 24 d'octubre del 1936, que responia al criteri de govern sustentat en el preàmbul del propi Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, en dir que havia quedat encarregat el Consell d'economia, d'agrupar la nostra indústria en grans concentracions que assegurin el màxim rendiment i possibilitin les majors transaccions, ho puguin fer, és a dir, es tracta d'una modificació substancial del Decret de Col·lectivitzacions, eix al voltant del qual s'ha forjat tota la nova estructuració econòmica de Catalunya.

L'article segon del Decret de referència, disposa el retorn al Consell d'Economia de tots els expedients d'agrupaments pensants d'aprovació pel Govern de la Generalitat,

sense tindre en compte que com a conseqüència de l'Ordre ja esmentada del 22 de gener d'enguany, ja es féu aqueixa mateixa operació i es sotmeté a nova revisió, per part del Consells Generals d'Indústria, a tots els Agrupaments que ja havien estat aprovats pel Consell d'Economia, els quals en llur majoria foren ratificats pel Consell General d'Indústria primer i pel Consell d'Economia més tard. Resulta doncs infantil que per segona vegada es reclami a Govern de la Generalitat aquest retorn d'expedients.

En el darrer paràgraf de l'apartat C.) de l'article tercer, en demanar la conformitat de la representació patronal als balanços presentats, en cas de discrepància, diu el projecte, «seran sotmesos a una comissió pericial nomenada per cada una de les parts, i si no s'arriba a un acord, es demanarà al President del Tribunal de Cassació el nomenament d'un tercer pèrit», precepte que està en contradicció manifesta amb l'article 32 i següents del Decret de 24 d'octubre del 1936, que establia la prèvia presentació del Balanç-Inventari, la revisió del mateix per una comissió de tècnics comptables nomenats pel Consell d'Economia, amb la garantia d'una segona revisió en cas de que aqueix organisme ho cregués oportú, i el registre posterior del resultat del Balanç-Inventari en l'Arxiu de la Conselleria d'Economia, per a la ulterior compensació social que s'escaigués; segons la classificació establerta pels articles 36 i següents del propi text legal. La mateixa contradicció s'observa en el paràgraf segon de l'apartat A.) de l'article cinquè del projecte de Decret que estem comentant.

L'apartat F.) de l'article tercer diu que l'informe del Consell General d'Indústria, entre altres coses haurà de preveure en cas de constitució d'un Agrupament la possibilitat de la dissolució i les seves conseqüències. Les conseqüències de la dissolució d'un Agrupament industrial, com les de qualsevol altra empresa col·lectivitzada, està ja prevista en l'article 45 del Decret establint l'Estatut Tipus per als primers, i en l'article 40 del Decret que establia l'Estatut Tipus per a les segones, i per tant si no es tracta de buscar la fórmula de retornar les empreses als antics propietaris, és simplement una cosa sobrera.

El darrer paràgraf de l'article quart, i l'apartat D.) de l'article cinquè del Projecte de Decret de referència, estableix com a condició precisa per a la ratificació dels Agrupaments de que es tracti, que les informacions practicades posin de manifest que aquells hagin vingut funcionant amb un rendiment positiu, sense però, determinar l'abast que es dóna a aquella frase de «rendiment positiu». En la majoria dels casos no hi podrà haver rendiment possible, i per tant, quedarien si s'acceptava tal com està redactat, anul·lats els Agrupaments Industrials; però, és que ateses les circumstàncies que travessem, pot demanar-se lògicament que els Agrupaments Industrials, o les empreses col·lectivitzades hagin produït un rendiment positiu? És que aquestes mateixes empreses, si haguessin continuat en règim de propietat privada, haurien donat, en les mateixes circumstàncies, un rendiment positiu? La manca de mercats peninsulars, i d'exportació, ocasionada per la guerra; la manca així mateix de primeres matèries que té el propi origen; la manca de combustibles i força motriu ocasionada també per la guerra; la mà d'obra deficient, degut a les lleves consecutives cridades; la contracció de les operacions comercials, la desvalorització del signe monetari, l'enemiga exterior i la de molts organismes de l'Administració Pública de l'Estat i finalment el trencament de tots els ressorts morals que comporten la indisciplina en el treball i la manca de rendiment del mateix, és que tots aquests fets no s'haurien produït igualment en règim de propietat privada? I si és així, com pot exigir-se com a condició prèvia per a legalitzar els Agrupaments, que ja el Consell d'Economia ha aprovat per dues vegades, el que demostrin la obtenció de un rendiment positiu?

El primer paràgraf de l'apartat A.) de l'article cinquè, estableix com a condició precisa l'estipulació de les condicions d'amortització entre l'Agrupament i els patrons de les empreses agrupades, però que també està en desacord absolut amb el text i l'esperit que informa els articles 32 i següents del Decret de Col·lectivitzacions, tota vegada que si es tracta de petites indústries agrupades amb anterioritat al 24 d'octubre del 1936, cal esperar una disposició de ca-

ràcter general per precepte de l'article 39 d'aquell text legal ha d'estudiar i proposar el Consell d'Economia; i si contràriament es tracta d'empreses que per manament del propi Decret de Col·lectivitzacions havien d'ésser forçosament col·lectivitzades, no hi ha compensació possible, tota vegada que aquesta únicament la preveuen els articles 36, 37 i 28, pels capitals estrangers d'una banda, i pels que pertanyen a institucions populars d'estalvi i préstec o establiments de crèdit per l'altra, la primera de les quals, segons l'article 37, serà íntegrament reconeguda per la Generalitat en moneda nacional, i la segona supeditada a ulteriors determinacions de caràcter general que encara no s'han promulgat; i finalment la corresponent a particulars o altres empreses nacionals no està prevista en el Decret de Col·lectivitzacions que hagin d'ésser reconegudes ni amortitzades.

Per altra banda, es diu que els Agrupaments que no comportin un rendiment positiu, hauran d'ésser dissolts, i retornats al règim de propietat privada, o constituir-ne cooperatives. Hom pregunta, és que pel fet de canviar de nom, i dir-ne en lloc d'Agrupament, Cooperativa, desapareixeran totes aquestes circumstàncies i s'obtindrà allò que no s'ha obtingut? Però, a més, allò que caracteritza una Cooperativa de Treball, és la lliure iniciativa de llur constitució, l'aportació igual per part de tots els socis, no sols de l'esforç en el treball sinó també del capital de la cooperativa, de la qual així n'esdevenen copropietaris, podent-ne retirar la seva aportació quan hi deixin de pertànyer; les cooperatives de treball, a més, poden repartir entre els seus associats, la major part dels beneficis que obtinguin; mentre que, contràriament, allò que representa l'esperit de les empreses col·lectivitzades, és el retorn a la col·lectivitat de la plusvàlua acumulada a través del temps, mitjançant l'explotació del treball aliè; els obrers de les empreses col·lectivitzades no en són copropietaris, sinó usufructuaris; no poden com a les cooperatives repartir-se els beneficis, que en llur major part van a parar a la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial, i per tant, involucrar la constitució de Cooperatives de Treball, amb les empreses filles del Decret de Col·lectivitzacions, es completament inacceptable, tota

vegada que les primeres no responen pas a l'esperit àmpliament socialista que informa aqueix text legal.

Aquest fou, almenys, el criteri sustentat pel Conseller d'Economia en promulgar l'Ordre de 5 de febrer del 1938 (D.O. 9 març) creant una Comissió que havia de revisar els expedients de totes les Cooperatives de Treball constituïdes després del 19 de juliol del 1936, a base d'empreses privades ja existents, «sense que s'ajusti la nova entitat industrial a l'esperit dels textos legals, que regulen la mateixa» segons es diu en el preàmbul de la mateixa, i més avall, «Aixís s'ha vist la constitució d'empreses de tipus cooperatiu en les quals no existeix l'aportació paritària dels socis ni altres elements que són essencials en el regim cooperatiu».

L'apartat G.) de l'article tercer i el primer paràgraf de l'article quart, preveuen el previ informe de la Direcció General d'Indústria per a la legalització dels Agrupaments en determinades circumstàncies. No cal dir que tampoc aquests preceptes s'adapten en el més mínim al Decret de Col·lectivitzacions, que en el seu capítol quart estableix com a organisme superior de les empreses col·lectivitzades, els Consells Generals d'Indústria, els acords dels quals, segons l'article 26 d'aquell text legal, «seran executius, tindran força d'obligar i cap Consell d'Empresa, ni empresa privada podran defugir llur compliment».

És a dir, l'esmentat capítol quart del Decret de Col·lectivitzacions, venia a sentar les bases generals d'una nova estructura orgànica dels Serveis d'Indústria, que estatutàriament estan traspassats a la Generalitat, fent intervenir en el registre dels mateixos, gràcies a la composició dels Consells Generals, als propis interessats en cada branca industrial, i traient per tant aqueixos serveis, el regust de burocràcia i d'organització típica de l'Estat que tenien; orientació que desgraciadament ha estat deixada de banda i ha volgut ésser desconeguda, reduint cada vegada més les facultats dels Consells Generals d'Indústria, que de fet han esdevingut organismes simplement consultius en flagrant contradicció amb el Decret del 24 d'octubre del 1936, i amb el seu complementari del 9 de juliol del 1937.

Per tot l'exposat, hom creu inacceptable en tot el seu conjunt el projecte de Decret presentat per la Ponència de Producció Química, sobre Agrupaments Industrials, i contràriament proposa que com ja aprovà anteriorment el Consell d'Economia, sigui anul·lat únicament l'article sisè de l'Ordre de 28 de novembre del 1936, que atribuïa al Govern de la Generalitat l'aprovació definitiva dels Agrupaments Industrials, amb la qual cosa automàticament i pels reiterats acords en tal sentit del Consell d'Economia, podrien ésser promulgats oficialment tots els Agrupaments Industrials que resten pendents d'aprovació del Govern de la Generalitat, donant així satisfacció a nombrosos sectors obrers que es veuen defraudats en les seves aspiracions d'estructuració econòmica adaptada al Decret de Col·lectivitzacions, que per haver estat aprovat per tots els sectors antifeixistes tots estem obligats a defensar.

EL VOCAL PONENT
D'HIGIENE I SANITAT

Barcelona 16 de novembre del 1938

Aquest text signat per Andreu Capdevila, representant de la CNT, redactat a petició seva per Albert Pérez Baró

LAS CONTRADICCIONES DE LA C.N.T.

De un folleto anónimo muy divulgado en los medios anarco-sindicalistas, en el cual se dan instrucciones para casos de guerra o revolución copiamos el siguiente párrafo, que puede explicar el porqué de la actuación de muchos de aquellos elementos en el terreno de la economía en el periodo revolucionario de 1936 a 1939:

«No hay que volver a incurrir en la locura de los revolucionarios de 1848, que querían reorganizar enseguida la producción. Es preciso que desde el mismo día de la revolución el pueblo compruebe un mejoramiento ostensible de su condición, el alojamiento, el vestuario. Será pues de necesidad el apoderarse de todos los objetos de consumo de que rebosan los almacenes y ponerlos a la disposición del pueblo».

Muchos siguieron estos consejos al pie de la letra y de ahí las [***] de los mejores pisos del ensanche y barrios altos de Barcelona, así como de las «formes» de los alrededores por elementos «incontrolados» en el momento de su actuación, pero trabajados ya de larga fecha en tal sentido por estas propagandas. De ahí también las compras de vestidos, calzados, comestibles finos y toda clase de objetos caros, mediante el socorrido «vale» de un Comité cualquiera, que con su estampilla de caucho hacía las veces de cheque bancario o de papel moneda y a cuyas compras no podían oponerse los comerciantes.

Incluso cuando pudieran hacer labor constructiva, no hacían más que crear confusión y desorden en el terreno económico. Véase sino lo que decía Juan P. Fábregas, Consejero de Economía de la Generalidad de Cataluña, cuya firma figura al pie del Decreto de Colectivizaciones, en una conferencia organizada por la C.N.T.-F.A.I. el 14 marzo 1937 en el Coliseum, o sea cinco meses después de la promulgación de aquel texto legal.

Abogaba por la creación de Consejos de Empresa con delegados nombrados «a juicio del Sindicato»; con lo cual no solo se contradecían los preceptos del Decreto de Colectivizaciones que otorgaba esta facultad a la asamblea de

los propios obreros de la empresa, sino que se oponía a la clásica teoría libertaria que se basa principalmente en la astronomía, que empezando en el individuo sigue por los organismos inferiores y asciende a otros organismos superiores por medio de pactos federativos libremente otorgados.

Abogaba también por la creación del Consejo de Economía de Sindicato de Industria, compuesto por representantes de las diversas secciones, para la organización técnica de la producción, comité administrativo y ordenación de la estadística; olvidando que ello era materialmente imposible de realizar si se tiene en cuenta la dualidad de centrales sindicales, a menos de querer encender, como así ocurrió en muchos casos, una verdadera guerra civil dentro de cada ramo industrial; y es que es más importante desconociendo que así se iba hacia una verdadera dictadura de los productores en exclusivo beneficio propio, por no tener en cuenta más que los intereses profesionales y no los del consumidor en general que no pueden verse representados sino que son muchas veces antagónicos con los de un clan industrial determinado.

Proponía, además, la creación de Consejos Regionales de Economía constituidos por delegados de los Sindicatos Regionales de Industria para «orientar» la producción general de la región» vigilar el régimen administrativo y obtener un servicio de estadística.

Acababa pidiendo la creación de un Consejo Nacional de Economía formado por dos delegados de cada Consejo Regional, con la misma finalidad que aquellos «puesto que el Consejo Nacional es el organismo que debe ostentar la dirección general de la vida económica de los pueblos hispánicos».

Es decir que lo que proponía Fàbregas no era ni más ni menos que lo propuesto por un pleno de la C.N.T. de Madrid en el mes de Septiembre de 1936, o sea la sindicalización de la economía, como si no existieran otros organismos sindicales ni sectores de opinión que la C.N.T. y como si los hombres responsables de esta organización, entre los cuales el propio conferenciante, no hubieran colaborado en la redacción y puesto su firma al pie del De-

creto de Colectivizaciones, que significaba una superación evidente de la sindicalización y de sus inconvenientes, al otorgar las funciones directivas de la economía en su conjunto al Consejo de Economía de Cataluña, y a los Consejos Generales de Industria para cada ramo en particular, organismos que por su composición eran una garantía de capacidad y eficiencia por tener en su seno técnicos y representantes directos de las empresas; de independencia vis a vis a los distintos credos políticos y tendencias sociales por estar representados en ellos unos y otras; de democracia por ser de nombramiento directo una parte de sus elementos y por su actuación autónoma frente al Estado.

LES RELACIONS ENTRE ELS SINDICATS I LES EMPRESSES COL·LECTIVITZADES

Les relacions establertes entre els Sindicats i les empreses col·lectivitzades han estat un seriós obstacle al bon desenvolupament d'aquestes darreres. En efecte, en uns casos, quan les empreses tenien Consells d'Empresa que posaven per damunt de tot la salvaguarda dels interessos que els hi havien estat confiats, eren tractats pels Sindicats en un pla d'igualtat amb els antics patrons encara subsistents, fent-lo enfrontar amb els treballadors respectius, fins i tot en aquells casos en què aquests no tenien raó.

Aquesta darrera afirmació de que els obrers en alguns casos no tenen raó, pot semblar un xic dura si és considerada superficialment, però no així, si s'examina a fons de qüestió: En règim capitalista, i com a tàctica per debilitar la potencialitat econòmica d'aquest, pot ésser oportú de plantejar tota mena de conflictes i demandes, per exagerades que aquestes puguin semblar, però en règim col·lectiu, i fins en règim mixt com l'actual d'empreses col·lectives i privades, cal que per part dels dirigents sindicals es tingui una, no ja de no alentar pretensions exagerades dels obrers, sinó fins i tot de frenar-les, i fer-los entendre que tota millora d'ordre moral o material que ultrapassi de les possibilitats econòmiques de les empreses, en provocar la ruïna d'aquestes provoca, com a conseqüència, la dels obrers de les mateixes, ajuda al desgavell econòmic general del país, i també al descrèdit del nou règim en què tan interessats estan tots els elements capitalistes.

El menys que es pot demanar és que s'estableixin dues tàctiques, una enfront de les empreses que encara segueixen en règim de propietat privada, i l'altre amb referència a les empreses col·lectives; severa la primera per a continuar minant la potencialitat econòmica de les restes de capitalisme, i benèvola i proteccionista la segona, per tal d'ajudar a l'estabilització del nou règim de col·lectivitzacions. És clar que això comporta una tasca feixuga i ingrata, per a portar al convenciment dels obrers d'empreses col·lectives que cal fer sacrificis ara, per assegurar un pervindre millor,

però és una tasca que cal portar a terme, doncs és amb ella com s'acrediten de bons dirigents els dels Sindicats, car fer demagògia i captar-se la confiança de les masses a base d'anar-los proporcionant contínues millores immediates, que d'altra banda són més fictícies que reals, costa poc i està a l'abast de qualsevol.

En aquest ordre de coses cal citar els nous escalats de sous, imposats a les empreses pels Sindicats sense esperar la resolució dels organismes oficials competents, en els quals ells mateixos estan representats, i a la vista únicament del cost de la vida, amb desconeixement de les possibilitats econòmiques de la indústria de què es tracta, i oblidant que cada augment de la mà d'obra repercuteix d'una manera immediata en un nou encariment de la vida, pel consegüent augment en el preu de cost de la producció.

Altre aspecte és el que es refereix a la solució que s'ha volgut donar, als problemes de l'atur forçós i de la previsió social, a expenses de l'economia particular de les empreses, fent entrar a treballar en les mateixes més obrers dels que la seva capacitat d'absorció permet, i establint a càrrec d'elles jubilacions i altres avantatges, com subsidis d'infermetat, etc., que representen una hipoteca del pervindre de les empreses, que adquireixen uns compromisos que no poden suportar en la majoria dels casos, que d'antuvi s'ignora si estaran en disposició de complir en el futur, i que a més estan mancats de tota base de càlcul científica, que junt amb potents reserves de capital, són les bases essencials per a què sols els organismes de govern o aquells creats amb caràcter totalitari a tal fi, puguin establir un règim de previsió social eficaç.

Però hi ha encara un altre aspecte de la intromissió sindical en la vida de les empreses col·lectivitzades que és pitjor que els que queden ressenyats. És aquell que es refereix a consolidar com a simples dependències sindicals, subjectes al control i fiscalització directa de llur direcció i administració per part de les Juntes dels Sindicats, a les indústries col·lectivitzades. Molt s'ha guanyat en el transcurs d'un any i mig en aquests aspectes, però queda encara molt per arreglar, doncs no ha estat pas superada del tot aquella etapa en

què, contra tota lògica i tot principi i econòmic racional, es volia fer dels Sindicats els màxims rectors de la producció i distribució en el ram respectiu. Val a dir a aquest respecte, que fins molts sindicats inspirats aparentment per elements que es deien marxistes, es veieren arrossegats per l'onada sindicalitzadora, i actuaren com uns perfectes seguidors del Sindicalisme Revolucionari, i és que les files del marxisme a casa nostra, fora d'alguns intel·lectuals i una petita minoria d'antics militants obrers, quasi tothom ha passat per les files de la C.N.T., i arrossega un gros sediment sindicalista i fins anarquitzant.

Cal maldar per assolir la total independització d'empreses col·lectivitzades i agrupaments industrials, que sols hauran estat subjectes a supervisió dels Consells Generals d'Indústria i del Consell d'Economia de Catalunya, d'acord amb la legislació vigent acceptada per tots els sectors antifeixistes, tots els quals col·laboren, a més, en aquests organismes.

Correspondència

5 rue Erckmann Chatrian,
Perpignan, Pyr. Or.
29 abril 1957

Senyor Albert Pérez Baró,
Barcelona

Benvolgut amic:

Com que penso que potser no tindreu l'avinentesa de veure-ho, us assabento que en els Jocs Florals de la Llengua Catalana que aquest any es celebren a Mèxic hi ha el Premi Renté, dotat amb cinc cents pesos mexicans, al tema «Les cooperatives a Catalunya». Els treballs s'han d'enviar a la Secretaria dels J.F., Bolívar 31, 2° pis, México, 1, D. F. –Estados Unidos Mexicanos, abans del 31 de juliol.

Com que us considero ben capacitat per a desenvolupar aquest tema, tant del punt de vista històric, social, econòmic i pràctic, he pensat de fer-vos-ho saber per si volíeu optar al premi.

Amb la fermança de la nostra vella amistat,
M. Serra i Moret

Perpinyà, 23 setembre 1957

Senyor Albert Pérez Baró,
Barcelona

Benvolgut amic:

La vostra del 14 d'aquest mes va arribar-me amb la deguda puntualitat com m'arribà també al seu degut temps el vostre treball sobre la història de la cooperació a Catalunya enviat als Jocs Florals de la Llengua Catalana que es celebren a Mèxic.

Per cert que vaig reparar que el vostre treball anava fora de concurs ço que deu voler dir que Ventosa i Roig era el candidat oficiós al premi anunciat. Veiem quin treball haurà fet el senyor Ventosa i si realment haurà escrit una història documentada del nostre moviment cooperatiu.

Em demaneu la meua opinió sobre el vostre treball i jo que sóc sempre sincer i m'esforço a ésser objectiu us diré que, al meu entendre, el vostre treball és magnífic.

Es veu, naturalment, que ha estat fet de pressa i en aquest aspecte peca d'excessivament sintètic. Però em sembla que heu posat els carrers d'un bon treball que jo espero veure complet car la història de la cooperació és una part molt interessant de la història de tots els pobles i no cal dir que ho és de Catalunya.

I em refereixo precisament a la història social car temps a venir la història deixarà d'ésser una revista de personatges per ésser la història real i verídica dels pobles. I ens fa falta a Catalunya que hi hagin treballs com el que us heu emprès i que siguin el més extensos i complets possible. Per això, ja que heu fet l'armadura de la nostra història cooperativista, si jo us pogués aconsellar us demanaria de fer amb calma i com un deport intel·lectual útil i avinent una història completa de la nostra cooperació, començant per un estudi breu del nostre caràcter, els antecedents que pugueu conèixer de cooperació i ajut mutu en els medis rurals i en el funcionament de gremis i germanats, l'arribada de les idees de cooperació orgànica a l'estranger, particularment a Gran Bretanya, els primers assaigs a Catalunya, el seu desenvolupament, etc. fins al moment present.

El principal ja ho teniu fet. Manca polir-lo, completar-lo, tractar-lo com a un fill predilecte i fer-ne una obra vostra, ben vostra i el més perfecta possible. Ja sé que això no us reportarà benefici material, però en les obres de la intel·

ligència això no interessa. Ja podem estar contents quan aquest deport no ens surt massa car com, per exemple, m'ha resultat a mi. Jo penso que, si no tinguéssiu millor oportunitat potser d'ací a un parell d'anys podríem publicar el vostre treball amb tots els honors d'una obra de categoria en el conjunt de la cultura catalana.

Com veieu, al meu entendre, el vostre treball no és massa llarg, sinó massa curt. És clar que per un treball concurrent a un certamen, potser si és una mica llarg. Però ara que ja és fet i que en tot ell no hi ha res de sobres, al contrari, confio que sereu prou idealista i prou optimista per a fer una cosa definitiva, una cosa que serveixi a la nostra formació social. Teniu les aptituds i les possibilitats i estic segur que no us mancarà la voluntat i la generositat necessàries per a posar el vostre talent a contribució del bé comú que tant em preocupa i que tant estimo.

Perdoneu que m'hagi depassat jo mateix emprant un to de conseller i de *domine* poc escaient. Penso que vós no refusareu el que de fet és una prova d'amistat i de confiança. I tot agraint les vostres atencions i deferències, us envia una cordial encaixada,

M. Serra i Moret

Perpinyà, 14 abril 1959

Senyor Albert Pérez Baró,
Barcelona

Benvolgut amic:

Al seu degut temps vaig rebre la vostra amable lletra del 20 de desembre darrer com he anat rebent a la seva hora els impresos que m'haveu tramès i que he llegit amb interès particularment les vostres conferències de Barcelona i de Rubí.

Cal que us felicit per les vostres activitats i per la vostra constància. Sobretot perquè sou un home constructiu i eficient que no comenceu la casa pel terrat i sabeu ésser modest, estudiós, treballador i experimental ço que alguns resumeixen en el concepte de realista. Sempre estem en

posició d'aprendre i si les lliçons del temps i de la vida no són negligides, com més vells ens fem més sabem i més podem deixar aprofitar els altres i la societat dels nostres coneixements.

Justament em trobo que després d'haver escrit i publicat tants llibres sobre diversos temes científics i literaris, aquell llibre que vós esmenteu, *Ciutadania catalana*, ha desvetllat en molts joves la curiositat i el neguit de saber i de tenir idees clares respecte els problemes cabdals que ens planteja la vida. Jo tenia un llibre, *Socialisme*, que el 1934 s'estava imprimint i que els desgraciats esdeveniments de l'Octubre van fer que se'n anés aigua avall i ara, trenta anys després d'haver-lo escrit, penso refer-lo i ampliar-lo amb les experiències meves i de tota la humanitat en aquest període tan agitat i tan dolorós de la història mundial.

I vós que feu la història de la cooperació a Catalunya i que sens dubte la fareu bé, no negligiu les meves experiències en aquest ordre, particularment la fundació de l'*Aurora* i *Germanor*, importants cooperatives de producció i de consum —la segona encara existeix— de Calella; La *Cooperativa Pinedenca* i la *Cooperativa Canetanca* quals noms ja indiquen els pobles on residien i les meves intervencions, discretes però ben estimades aleshores, en diverses cooperatives de Mataró, en la Federació de Cooperatives de Catalunya i en la Quinta de Salut l'Aliança, a part de moltes altres intervencions i de cursos i conferències a Barcelona i tot Catalunya sobre cooperació, mutualisme i altres formes d'associació popular.

M'ha escapat, de dir-vos això que pot semblar una demanda de reconeixement i afany de notorietat quan vós sabeu que no és pas la meva flaca. El que jo vull dir és que les coses s'han fet amb el concurs de tots i amb l'experiència de tots, amb criteris distints però amb finalitats comunes i és per això que el senyor Francesc d'A. Ripoll s'ha recordat de mi malgrat tenir idees completament dispars de les meves. I jo sabia que ell era una persona honesta i estimable i ell, possiblement, pensava el mateix de mi. Que en la vida civilitzada i ciutadana que ens cal assolir, la tolerància i el respecte mutu han d'ésser intangibles i podem treballar

en comú en obres socials, educatives i àdhuc polítiques, si volem construir, si volem fer bona feina, aquesta feina tan necessària en el nostre desgraciat país. Penseu en el senyor Ferran Alsina —el de la Mentora Alsina— i en aquella gran obra: *La Primera Cooperativa del Ter* —primera que malauradament no va tenir segona.

Em plau haver tingut aquesta breu conversa en aquest aniversari i confio que no serà la darrera. Contra el que els metges creien i que era lògic esperar, jo no solament estic a punt de complir 75 anys, sinó que estic més bé que tots aquests darrers anys que semblaven una lenta agonia. És un cas una mica excepcional però que no se surt del quadre de la natura, la vitalitat d'alguna cosa que no pot morir i que té un demà segur. En aquest demà hem de retrobar-nos els que encara vivim i hem pogut conservar l'esperit, la netedat de consciència i la humilitat de saber-nos un de tants, però un *quand même*.

Una cordial abraçada del vostre invariable,
M. Serra i Moret

24 de gener del 1960

Sr. Manuel Serra Moret
Perpinyà

Distingit amic: Gràcies per la seva lletra de felicitació.

Crec que no li vaig dir que el seu llibre *Ciutadania Catalana*, el vaig donar a la biblioteca de la *Coop. de Teixidors a Mà*, per tal com jo ja en tenia un exemplar que havia enviat a cercar temps ha. Ahir em deia el bibliotecari que està tenint un gran èxit, i fins i tot sembla que hi ha un professor que en voldria un exemplar per circular-lo entre els seus companys. Vaig comprar, tal com em recomanà el de l'amic Foix, que per mi ha tingut el triple al·licient de parlar d'homes als quals jo he conegut, alguns prou íntimament; que amb l'autor també m'unia una certa amistat per haver militat en el mateix sindicat; i per estar prologat per vostè, treball, el seu, molt interessant com tot el que vostè fa.

Quan vostè em recomanà, fa uns tres anys, concórrer als Jocs Florals de Mèxic amb un treball sobre les cooperatives a Catalunya, ho vaig fer aprofitant els materials acoplats per a una conferència que havia donat titulada *Cooperació d'ahir i d'avui*. Quan, a més, em digué que calia ampliar-lo i fer-ne una verdadera Història de la Cooperació, ho vaig fer aixís, però no en sortí més que una simple Crònica, la qual ha estat presentada al Premi Renté de l'Editorial Selecta, que el passat dia de Santa Llúcia s'havia de adjudicar. Sembla que el Jurat trobà mes planer premiar un treball que a jutjar pel títol era simplement literari i no comprometia a res, malgrat el qual sé que vaig tindre un vot dels cinc del Jurat. En vista d'això i per tal de Completar la part publicable del treball d'en Ventosa i Roig als mateixos Jocs Florals que si la censura ho permet publicarà la *Col·lecció Raixa de Palma*, en vaig fer una reducció a petició de la pròpia editorial i per encàrrec de l'esmentat amic Ventosa. Ja veurem si finalment es podrà publicar.

Li explico tot això perquè vegi que hom va fent el que pot, sempre dins del camp del cooperatisme. De tant en tant, algunes col·laboracions en Revistes cooperatistes de Mèxic, Buenos Aires i Rio de Janeiro, i alguna que altra conferència escadussera.

Em permeto incloure-li una mena d'esplai que em vaig permetre de fer en tornar de la meua curta estada a Perpinyà.

Rebi amic Sr. Serra Moret, el testimoni de la meua consideració afecte, junt amb les salutacions dels meus.

Perpinyà, 26 abril 1960

Benvolgut amic Albert Pérez:

Vaig estrenar l'any amb una broncopneumònia devastadora de la qual tot just ara em vaig refent. Amb el meu estat delicat, és un miracle que no se m'emportés i no m'hagi deixat cap penyora. Els metges no se'n saben avenir. Reprend, doncs, la meua vida habitual, amb les antigues limitacions, però encara tinc la possibilitat de treballar pels meus ideals que m'acompanyaran fins a la mort.

La vostra del 24 de gener em va arregar al llit amb febres molt altes. Després he rebut les vostres salutacions per mitjà de l'amic Picó. Vol dir, doncs, que la vida continua i que de pitjors ens n'hem vist i ens en veurem, però que no perdérem pas la batalla.

La vostra lletra és molt interessant perquè m'explica les vostres activitats i per la confiança que teniu de poder publicar aviat el vostre resum de la *Història de la cooperació catalana*. Em plauria molt que fos una realitat car potser contribuiria —ultra el servei que pot fer com a document il·lustratiu de la nostra vida social— a retenir el moviment cooperatista a la nostra terra. Ja sabeu que jo n'era partidari car era un gran instrument d'educació popular i del bé que ha fet i del molt que ha contribuït a propiciar l'evolució econòmica i social a termes de millor justícia en tenim proves eloqüents a Gran Bretanya i als països nòrdics on la cooperació continua ufanosa i eficient en tots sentits.

Us acompanyo una fulla del diari *Le Monde* dedicada a la cooperació francesa, la qual no us dirà gran cosa de nou però us dóna informació de gran actualitat.

El vostre esplai literari referent a la vostra vinguda a Perpinyà és afalagador pels tres amics que conserveu en aquesta vila i que confien que la vostra visita no serà la darrera. Penso enviar-la a l'amic Foix, el qual reuneix dades per a la meua biografia i el qual s'ha fet un nom internacional per les biografies de grans figures que ha publicat des que presideix a Mèxic. És clar que aquesta nota serviria més per la vostra biografia que per la meua i potser per això és digna d'ésser aprofitada.

Quan trobi avinentesa us enviaré un exemplar del meu llibre per tal que aquell professor pugui circular-lo entre els seus companys. [***] us heu fet del que vaig donar-vos, car el que cal és que el llegeixin els que són capaços d'entendre'l.

Us prego de saludar la vostra esposa i d'acceptar el testimoni de la nostra vella amistat.

M. Serra i Moret

30 setembre 1960

Sr. Manuel Serra i Moret
Perpinyà

Estimat amic: Abans que tot vagi el meu pregon desig de que la seva salut segueixi essent bona, com per a mi mateix desitjo.

Seguint els seus consells fa tres anys vaig concórrer amb pseudònim als Jocs Florals de Mèxic, amb un treball històric sobre les cooperatives, pel qual em serví de base una conferència meva titulada «Cooperación de Ayer y de Hoy».

Més tard i també d'acord amb les seves indicacions vaig ampliar aquell treball i aquesta vegada amb el nom de «Les Cooperatives a Catalunya» i abarcant sols del 1898 al 1935 el vaig presentar l'any passat al Premi Yxart per la Diada de Santa Llúcia.

Finalment fa tres mesos fou presentat al Ministerio de Información y Turismo, per tal de que el censuressin i autoritzessin la seva publicació. L'autorització ha estat denegada verbalment per tal com el meu treball diuen que resulta «tendencioso, catalanista, antigubernamental, enemigo de la actuación de Primo de Rivera, y antisindical». Res més que tot això.

Com pot veure tot plegat treball en va. De totes maneres són temes que avui no es porten gaire. Ara mateix l'amic Reventós Carner ha lograt publicar-ne un, que suposo que vostè ja deu conèixer, però encara no hi ha cap llibreria a Barcelona que l'hagi demanat a l'editor. D'aquests me'n considero un xic responsable, doncs el seu autor, al llarg de més de tres anys, me n'ha consultat moltes coses que jo amb molt de gust li he facilitat sempre que he pogut.

Ja veu com estem, fins i tot en un camp tan innocu com la cooperació.

Rebí una cordial encaixada del seu bon amic.

Perpinyà, 12 març 1961

Amic Albert Pérez Baró:

Tinc dues cartes vostres —14 juny i 30 setembre 1960— per a correspondre a més de la vostra *Cooperación y Cooperativismo en España*, la invitació a la vostra conferència *35 años de Cooperación en Cataluña* i finalment el llibre *El moviment cooperatiu a Catalunya*, que heu escrit amb cooperació amb Joan Ventosa Roig.

Tot ho lleigeixo amb interès, tot ho repasso, tot ho guardo i tot m'és útil en molts sentits. Vol dir que us ho agraeixo i res no em passa per alt i si no us escric amb més freqüència és perquè no puc, la salut i les forces no m'arriben ni pel compliment dels deures més urgents i indispensables a la vida. Sortosament, vós i altres amics teniu la generositat de tenir-me al corrent de les vostres activitats i supliu els meus mancaments amb les vostres atencions. Encara que sigui molt i molt simbòlicament he de dir-vos «Déu us ho pagui».

Era l'any 1912, si no m'equivoco, que va celebrar-se a Barcelona el Congrés de la Unió Internacional de Cooperatives. Era l'any que jo tornava a residir a Catalunya després d'onze anys d'absència, estudiant i treballant en diferents països. Vaig prendre part a aquest Congrés on hi havia diversos coneguts meus de Suècia, Dinamarca i Gran Bretanya i, és curiós, només hi havia un català, Salas Anton, amic meu, a qui també havia conegut a Londres. Vaig servir d'intèrpret entre tots i vaig fer amistat amb cooperadors catalans i espanyols i des d'aleshores vaig treballar en el ram cultural de les cooperatives i vaig fundar-ne algunes, de producció i de consum. Quantes coses no havia fet en el ram de la cooperació i altres similars que tinguessin caràcter social amb simple abnegació i pur altruisme! Fou així com la meua vida transcorregué tan agitada, tan diversa i, sobretot, amb la satisfacció de veure que era útil i honesta i que no podia oferir-me ni glòria ni profit.

Us explico aquest detall insignificant de la meua vida que no pot tenir interès per ningú, només per a mi, per a què vegeu que puc comprendre la vostra obra i que em plau de

poder-la seguir. Són aquestes manifestacions de l'esperit les que m'interessen de tots els homes i per elles els admiro i els estimo. En el camp de la cooperació n'havia trobat alguns de molt intel·ligents i grans idealistes.

Suposo que de l'accident de l'any passat no us en resta cap deixia. Deveu estar novament amb bona salut i pla de treball. Jo, després de la broncopneumònia de l'any passat, no he pogut recuperar les meves ja escasses forces i fins a cert punt es comprèn, car pel maig compliré 77 anys i en fa nou que porto la trombosi. Estava compromès a fer una *tournee* a les Universitats de Copenhaguen, Oslo i Estocolm i a mi em venia molt bé, car pensava acomiadar-me de les meves activitats culturals en aquests tres països — Dinamarca, Noruega i Suècia—, que són el meu paradigma polític i social.

Temps passat m'escrigueren que, si estava en condicions aquesta primavera, ells em mantenien el compromís i em posarien al programa. Els metges no m'ho consenteixen pas i m'he hagut de desdir de fer la meva retirada amb un bon teló de fons. Penseu que malgrat la penosa realitat jo no em dono per vençut i encara crec en la resurrecció de l'esperit.

La vostra presència i la vostra obra generosa la certifiquen. Vulgueu saludar la vostra esposa i compteu amb la meva fidel amistat.

M. Serra i Moret

Conferències i xerrades Després de la Guerra Civil

UN EXEMPLE D'AUTOGESTIÓ OBRERA

-I-

D'uns anys ençà es parla molt d'autogestió obrera, concepte que ha vingut a substituir, a partir de l'experiència de Iugoslàvia, les anteriors etiquetes anomenades comunisme o anarquisme: diríem que és un concepte més precís.

Anarquisme o comunisme —sobretot d'ençà que aquest darrer vingué a reemplaçar el més ampli i clàssic de socialisme— signifiquen, no sols un sistema d'organització econòmica de la societat, ans també una mena de filosofia de vida.

L'anarquisme parteix de l'home, el comunisme parteix de l'estat, però tots dos pretenen, a més d'una organització econòmica determinada, la fixació d'uns preceptes morals.

L'autogestió obrera, per contra, es concreta més en la forma i manera d'organitzar l'economia, d'endegar el procés de producció sobre bases col·lectivistes, diferents de les del clàssic capitalisme, però sobretot de les del modern capitalisme i del no menys modern capitalisme d'estat.

Al llarg de la Història Social podríem assenyalar quatre fites importants d'assaig d'economia col·lectiva: la *Commune* de París de l'any 1871, la Revolució Russa de l'any 1917 i les modernes experiències d'Israel i de Iugoslàvia.

A l'origen de totes quatre revolucions hi trobem un comú denominador: la violència anterior que les ha engendrades.

Desastre de Sedan en quant a la *Commune* de París; desfeta de l'Imperi Rus el 1917 davant les tropes alemanyes; guerra dels partisans contra l'ocupant alemany a Iugoslàvia; assassinat de sis milions de jueus, provocant el retorn massiu de les restes del poble dispers a la seva llar primitiva. I encara a remarcar el fet curiós d'ésser sempre l'expansionisme alemany el que provoca tots aquests estats de fet.

Per ajudar, però, a veure clar en aquests quatre exemples històrics, direm que, a Rússia, passat el primer període revolucionari, un sol partit, el Partit Comunista, s'empara del poder, eliminant, fins i tot físicament, els altres sectors obrers: menxevics i anarquistes.

Que a Iugoslàvia també el poder és exercit per un partit únic: la Lliga Comunista, la qual, a través dels seus membres infiltrats en tota mena d'organismes econòmics o polítics, controla la vida del país.

Per contra a la vella *Commune* de París hi havia representats els diversos sectors populars: 32% dels seus membres eren obrers, 15% empleats, un altre 15% petits burgesos i finalment un 38% de professions lliberals (mestres, advocats, etc.).

I darrerament a la vida política d'Israel subsisteixen partits de diverses tendències, que, si els cal, s'enfronten democràticament en el Parlament i cerquen el seu suport en el vot popular.

Dels sis-cents mil treballadors que hi havia a París llavors de la desfeta de Sedan l'any 1870, la *Commune* es trobà que sols tenien feina cent catorze mil, la meitat dones, per tal com els patrons havien abandonat llurs empreses.

La Comissió de Treball de la *Commune* decretà l'establiment dels Tallers Comunal per donar feina a tots, i com diu Lissagaray, l'historiador d'aquesta gesta, malgrat que el Decret tenia molts defectes: «encara que no tingués al seu favor més que la creació de la Comissió de Treball, la revolució del 18 de març (data de la *Commune*) hauria fet més pels treballadors que totes les assemblees burgeses fins llavors reunides d'ençà del 1789 (data de la Revolució Francesa)».

L'establiment dels Tallers Comunal és un dels antecedents més antics d'assaig d'autogestió obrera, malgrat que

«no plantejà ni tan sols el problema de l'expropiació de la burgesia, car els decrets promulgats ordenant que les indústries abandonades pels patrons fossin lliurades a comunitats obreres, deixaven intactes les bases de l'ordre social capitalista» (segons la *Història del Moviment Obrer Internacional*, publicació truncada per la nostra guerra civil).

¿Què podríem dir de la Revolució Russa de l'any 1917 que hom no conegui ja al llarg dels nombrosos estudis fets de llavors ençà, uns en pro i d'altres en contra? «Els Comitès de Fàbrica —diu Ferran de los Ríos en el seu Informe al Partit Socialista Obrer Espanyol de l'any 1921— de la mateixa manera que els Soviets polítics, foren obra de l'espontaneïtat. Sorgiren en els començos de la Revolució de març, reberen la sanció legal i arribaren al màxim del seu poder pel Decret del 16 de novembre del 1917 i comencen a debilitar-se i finalment moren com a òrgans de gestió pel Reglament del 15 d'abril del 1919.»

Pel període posterior ens limitarem a reproduir allò que en dèiem en el nostre llibre *30 Mesos de Col·lectivisme a Catalunya*:

«Molts alts i baixos, passes enrere per tornar endavant; la Nova Política Econòmica de Lenin, els primers anys; el Primer Pla Quinquennal i altres de subsegüents, etc., representen altres tantes etapes del desenvolupament i consolidació d'una economia que es distingeix especialment pel dirigisme més ferreny i centralitzat.»

Malgrat que, d'uns anys ençà, però, sembla que s'hagi afeblit un xic aquest centralisme econòmic tant ferreny, ampliant les atribucions dels Directors de fàbrica i deixant una part dels guanys a les empreses per a autofinçar-se i atendre certs aspectes de l'assistència social a llurs obrers.

Thorsten Odhe, autor d'un excel·lent llibre titulat *La Reconstrucció d'Israel i el Moviment Cooperatiu*, que férem traduir i publicar a Buenos Aires ara fa deu anys per no haver trobat a Barcelona cap editor que el volgués publicar, diu d'Israel que «és un laboratori social i econòmic en gran escala, del màxim valor per a tots els pobles democràtics».

Direm que, d'una banda, amb les seves granges col·lectives —Kibutz— i els seus pobles organitzats també col·

lectivament —Moshar— en una variant de cooperació comunitària, està posant en pràctica el programa de l'Hèvrat Ovdim, o Societat de Treballadors, segons el qual: «efectuarà tots els treballs necessaris per a rompre la terra i preparar-la per a l'agricultura i l'habitatge; dessecar, desenrunar i construir camins; canalitzar, repoblar, plantar, irrigar; fundar i desenvolupar empreses, tallers i fàbriques en tots els sectors industrials; emprendre tota mena de treballs públics; establir dipòsits i magatzems per a la sortida dels productes; organitzar mitjans de transport; establir banques i establiments de crèdit, etc.» Mentre que, d'altra banda, grans empreses privades i altres de paraestatals, col·laboren en el gran esforç col·lectiu d'un poble que ha convertit ja els antics deserts en veritables camps de conreu i de regadiu.

I finalment parlarem de l'experiència de Iugoslàvia, que ha vingut a posar de moda el mot d'autogestió. Com diem en el nostre llibre ja esmentat: «abans, seguint el patró rus, els directors de les empreses a Iugoslàvia no tenien cap mena de llibertat d'acció, s'havien de limitar a posar en pràctica allò que els hi era manat pels centres burocràtics, que els fixaven els més petits detalls».

Ara, per contra, la característica essencial del nou règim econòmic que hom està assajant en la indústria d'aquell país, és el paper predominant dels Consells Obrers, car com deia Yankovitch a *Le Monde*: «De fet el Consell Obrero és l'amo indiscutible de l'empresa, fixa els plans de producció i els salaris, contracta i acomiada personal, vigila les aportacions als fons d'amortització, d'inversió, de consum col·lectiu etc.; controla el conjunt de les operacions financeres i reparteix el benefici net.»

Però, amb tot, segons que feia observar la revista *Liaisons Cooperatives* per l'octubre del 1964: «La propietat col·lectiva dels mitjans de producció, no ha sofert pas cap canvi, però s'ha fet un esforç en tots els aspectes per associar als treballadors a la gestió de les seves empreses, assajant l'aplicació d'una democràcia econòmica, que és un dels mitjans més segurs per a arribar a una autèntica democràcia política».

I George Lasserre fa uns deu anys acabava el seu llibre *Socialitzar dins de la Llibertat* dient:

«El liberalisme, habitualment lligat al capitalisme, té la seva lògica. El col·lectivisme centralitzat també té la seva. Però l'experiència iugoslava, millor que cap altra, ens demostra que no estem pas obligats a decidir-nos exclusivament per un d'aquests dos sistemes absoluts. Són possibles un o diversos sistemes entremitjos i que no són pas simples variants de l'un o de l'altre. Una economia de mercat amb empreses socialitzades funciona. El socialisme iugoslau és una temptativa audaç de síntesi entre els valors de solidaritat obrera, d'alliberament del treball, de primacia de l'interès general i de justícia social mitjançant l'abolició de l'explotació, als quals aspiren els països socialistes; i d'altra banda els valors de llibertat, d'iniciativa, de responsabilitat econòmica i d'agilitat gràcies al mecanisme dels preus, que són propis de l'economia occidental. Aquesta temptativa es situa justament en l'eix del problema principal que ha de resoldre la nostra civilització.»

-II-

Però quan Lasserre escrivia això referint-se a l'experiència iugoslava, feia ja gairebé un quart de segle que a Barcelona Ossorio y Gallardo escrivia:

«El liberalisme econòmic ha donat fruits excel·lents, però mantingut com a orientació única en la nostra societat, que ha corregut molt d'ençà del dogma manxesterià, resulta insuficient per a les necessitats del dia, i incompatible en molts punts amb les corrents actuals del pensament. He cregut sempre que l'economia lliberal no serà substituïda per una altra de socialista, ans per una economia mixta, en la qual podran coexistir, harmonitzades, escoles diferents.»

I és que l'experiència iugoslava té un antecedent a Catalunya. Quan l'any 1963 el corresponsal del Brusi a Londres reportava la visita de Kruschef a Iugoslàvia, deia: «el Govern de Tito ha descobert una institució que fou descoberta i aplicada als països occidentals des de fa molts anys: els Consells d'Empresa».

Millor hauria dit a Espanya, i millor encara a Catalunya, l'experiència de la qual era la que feia dir a Ossorio y Gallardo, home de la Democràcia Cristiana, el que ja hem citat: «que l'economia lliberal no fóra substituïda per una de socialista, ans per una de mixta en la qual podrien coexistir, harmonitzades, escoles diverses».

És justament d'aquesta experiència d'autogestió obrera a Catalunya de la qual volem parlar avui, posant a contribució la nostra experiència personal d'aquella època, la mateixa que ens serví per a conjuminar el nostre llibre *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya*, del qual, dins de poc, sortirà una edició anglesa a Cambridge i una en castellà a Barcelona.

D'antuï farem observar com, en l'experiència catalana d'autogestió obrera, es reproduïxen unes constants històriques semblants, per no dir iguals, que en les experiències anteriors de les quals hem parlat breument.

Com en aquelles, el seu antecedent immediat és un acte de força: si a París fou el desastre de Sedan, o a Rússia la desfeta de l'exèrcit imperial davant dels alemanys, a Catalunya fou el fracàs de l'aixecament militar del 19 de juliol.

Si a París el 1871 els patrons fugen o s'amaguen abandonant les indústries, a Catalunya el juliol del 1936 passa exactament el mateix. Si a Rússia el març del 1917 els Consells Obrers sorgeixen espontàniament, amb la mateixa espontaneïtat són creats a Catalunya el juliol del 1936 pels orfes de direcció dins les empreses.

Si a Rússia hom legalitza pel novembre del 1917 els Consells Obrers creats espontàniament pel març; a Catalunya es fa el mateix el mes d'octubre del 1936 amb els Comitès creats espontàniament pel juliol.

I encara, si a Rússia per l'abril del 1919 hom anul·la, de fet i de dret, les atribucions directives dels Consells Obrers; a Catalunya el Decret d'Intervencions Especials del 20 de novembre del 1937 minimitza l'autoritat dels Consells Obrers a les empreses, que hom els havia reconegut l'octubre de l'any anterior.

Entre la legalització, o com hom diu avui, institucionalització dels Consells Obrers a Rússia i l'anul·lació de les seves atribucions directives, s'havia produït la desaparició

pràctica del sector menxevic i del sector anarquista de la classe obrera russa, quedant com a partit dominant el partit bolxevic, o comunista.

I si us hi fixeu veureu com també a casa nostra es produeix un fet semblant: després dels fets de maig desapareix el POUM i, si no desapareix del tot, queda fortament minimitzat el sector anarquista, mentre que el P.S.U.C., o comunista, pren cada dia major importància en la direcció de la cosa pública, econòmica i políticament, portant a remolc els partits petit burgesos.

La correlació de forces a Catalunya en produir-se l'aixecament militar era bon xic diferent de la de la resta d'Espanya: sindicalment una organització majoritària, àmpliament majoritària, la C.N.T. amb llarga tradició de lluita i persecucions; i una organització minoritària l'U.G.T. sense massa història en el context de la vida social de Catalunya. En el polític, la F.A.I. d'un costat; i de l'altra un seguit d'organitzacions més o menys marxistes: el P.O.U.M., el Partit Comunista d'Espanya (federació catalana), el P.S.O.E. (secció catalana), la Unió Socialista de Catalunya i el Partit Català Proletari (més catalanista que marxista). Aquests dos darrers d'àmbit estrictament català i el POUM principalment desenvolupat a Catalunya, mentre que els altres dos i la FAI eren d'àmbit nacional¹.

Fora del camp estrictament obrer, un partit majoritari d'ençà del 14 d'abril, l'Esquerra Republicana de Catalunya al voltant del qual giraven tots els altres partits del Front Popular que en les eleccions del febrer del 1936 guanyaren les majories, des de la Unió Socialista fins a Acció Catalana. Ja a l'altra banda un partit lliberal conservador, la Lliga Catalana envoltada també de diverses fraccions dretanes la principal de les quals el Partit Tradicionalista, però controlant de fet les organitzacions econòmiques del capitalisme

¹ A les poques hores de l'alçament militar, quatre dels cinc partits marxistes s'uniren adoptant el nom de PSUC, amb la qual cosa quedà sols al marge del conglomerat l'anomenat POUM. Per a la composició dels quatre partits fusionats, semblava que el nou organisme havia de decantar-se més aviat cap a la socialdemocràcia, però el cert és que des del primer moment foren els comunistes els que hi predominaren.

local: Càmeres de Comerç, de la Indústria i de la Propietat; Foment del Treball Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, etc., uns implicats directament en l'aixecament militar i d'altres amb tàcites simpaties pels revoltats.

Pel fet de l'ambient d'aixecament militar immediatament anterior al 19 de juliol, pel fet sobretot de que el 18 de juliol de tot Espanya fou a Catalunya el 19, fou possible que d'una banda les forces d'ordre públic dependents de la Generalitat de Catalunya estessin vetllant les armes unes, o a l'expectativa sense prendre partit en els primers moments les altres, com fou el cas de la Guàrdia Civil; permetent també que els sectors obrers, però sobretot els militants actius de la C.N.T. i de la F.A.I., estessin alertats en espera dels esdeveniments.

El resultat en fou la derrota dels sollevats, civils i militars, en l'espai de 48 hores, ajudant-hi el fet de que a darrera hora la Guàrdia Civil es decantés de la part dels poders constituïts, és a dir de la Generalitat. Però cal reconèixer que qui féu la balançada, a més dels guàrdies d'assalt, fou el sector d'obers addictes a la C.N.T., que en realitat quedaren amos del carrer el tercer dia de lluita.

Uns per por, altres per estar implicats en la sublevació, el cert és que els quadres dirigits de la indústria, patrons o tècnics, desertaren en llur major part abandonant les empreses, de tal manera que quan els obrers començaren a reintegrar-se al treball es trobaren orfes de direcció responsable.

Llavors es produí un fenomen molt interessant: els obrers que havien estat treballats de sempre pels propagandistes socials en el sentit de que era a ells, i no pas als patrons, als qui havia de correspondre l'organització d'una societat futura —encara que una visió més o menys clara d'aquesta aspiració fos patrimoni tan sols d'una minoria— procediren espontàniament a constituir Comitès dins de cada empresa, els quals es feren càrrec de la seva direcció.

El fet de que les directrius donades per algunes organitzacions obreres en els primers moments, fossin també en el sentit de l'organització d'aquests comitès, que en uns casos prenién el nom de Comitès de Control i en altres de Comitès d'Incautació, no desvirtua pas el fet de l'espontaneï-

tat de la creació d'aquests organismes, ni tampoc el fet de l'esperit de col·laboració entre les distintes fraccions obres en aquelles empreses en les quals n'hi havia més d'una, car en general es procurà que hi fossin representades totes en el si dels Comitès.

Era evident que l'intent de militars i paisans desafectes als poders llavors constituïts, d'enderrocar-los per implantar una dictadura, serví en el cas de Catalunya, i fins de tota la zona que finalment quedà baix el control republicà, per a què la classe obrera, o almenys la fracció més polititzada de la classe obrera, cregués arribada l'hora de convertir en realitats les aspiracions de justícia social llargament acaronades.

Però, ¿com s'havien de plasmar en realitats les elucubracions filosòfiques d'anarquistes per una banda i de marxistes per l'altra? Uns volien sindicalitzar la producció, fent que cada sindicat dirigís i administrés les empreses del seu ram. Els altres tendien a una estatització centralitzada i burocràtica de la producció. Aquells no volien saber res d'autoritat ni govern; aquests pretenien ofegar, sense dir-ho, totes les iniciatives individuals, subordinant-ho tot a una Administració Central. Això a grans trets, car dins de cada grup hi havia diversitat de matisos.

I encara ¿com oblidar la gran massa de menestrals i petits industrials o comerciants, així com la dels empleats i dependents de comerç, no afectes ni a la concepció comunista ni a l'anarquista, i que tenien com a únic ideal la conservació d'un status d'independència econòmica i social?

La intuïció de tots aquests problemes, més que no pas el seu plantejament concret, féu que des dels primers dies hom emprengués la tasca d'aproximació de punts de vista fins arribar a la creació d'un organisme en el qual estessin representats tots els estaments polítics i socials que quedaven en peu després del 18 de juliol —car els sectors dre-tans s'havien autoeliminat des del primer moment— el qual cuidés d'endegar l'economia catalana.

Fou el Consell d'Economia de Catalunya, creat per Decret del Govern de la Generalitat el dia 11 d'agost, és a dir tres setmanes justes després de l'aixecament militar, el que

hauria d'emprendre aquesta tasca, i en ell hi eren representats els republicans pels partits Esquerra Republicana de Catalunya i Acció Catalana; els anarcosindicalistes per la C.N.T. i la F.A.I.; els marxistes per la U.G.T., el nou partit creat amb el nom de P.S.U.C. i el P.O.U.M., i finalment la Unió de Rabassaires.

Per primera vegada la representació de marxistes i anarquistes estava equilibrada, malgrat que aquests darrers eren els qui principalment s'havien batut al carrer els dies 19-20 i 21 de juliol. Per primera vegada també, la representació obrera en llur conjunt era preponderant, car mentre aquesta tenia deu representants al Consell d'Economia, la petita burgesia representada pels republicans sols n'hi tenia quatre.

Del programa d'actuació del Consell d'Economia de Catalunya que es féu públic al cap de pocs dies, que incloïa una declaració de principis i onze punts programàtics, destacarem sols allò més apropiat per a la conversa d'avui. Deia en la declaració de principis: «El Consell d'Economia... afirma el seu ferm propòsit de posar-se a to amb la revolució i d'obrar d'acord amb la fecunda realitat creada per les masses treballadores i amb les aspiracions d'aquestes masses.»

I més avall afegia: «El Consell d'Economia que assumeix la responsabilitat immensa d'ordenar la vida econòmica catalana, declara que orientarà decididament els seus esforços en el sentit de la col·lectivització de la nostra economia.»

I en l'article del programa destacarem els apartats:

5 – Col·lectivització de les grans indústries, dels serveis públics i dels transports en comú.

6 – Incautació i col·lectivització dels establiments abandonats per llurs propietaris.

7 – Intensificació del règim cooperatiu en la distribució dels productes i en particular, explotació en règim cooperatiu de les grans empreses de distribució.

8 – Control obrer dels negocis bancaris fins arribar a la nacionalització de la banca.

9 – Control sindical obrer sobre totes les indústries que continuïn explotades en règim d'empresa privada.»

La concreció d'aquest programa col·lectivista del Consell d'Economia de Catalunya es plasmà en l'anomenat Decret

de Col·lectivitzacions i Control Obrer, que fou promulgat el 24 d'octubre del 1936, quina preparació durà dos mesos entre el Consell d'Economia primer i el Govern de la Generalitat després. Per tant, el procés d'institucionalització de l'autogestió obrera a Catalunya, durà exactament tres mesos d'ençà de l'aixecament militar que en fou l'origen, fins a la seva legalització pel Govern de la Generalitat, assistit, millor diríem impulsat, per les forces populars integrades dins del Consell d'Economia. Difícilment podríem trobar, en la història social del nom, un procés més ràpid que el de Catalunya per començar a endegar, en el terreny de l'economia, el que el trasbals polític que l'havia originat havia malbaratat. La veritable revolució començava ara i tenia lloc en els tallers i fàbriques, més que no pas l'havia tinguda amb les armes a la mà i al carrer aquells tres dies de juliol.

UN EXEMPLE D'AUTOGESTIÓ OBRERA A CATALUNYA

Ací i ara es parla molt d'autogestió obrera, sense que ningú aclareixi què entén per autogestió obrera. D'altres menys agosarats parlen tan sols de co-gestió a les empreses. Els de més enllà parlen tot simplement de socialisme. Sembla que tothom, dins o fora del règim, senti una pruija per etiquetar-se pel que pugui passar.

Abans d'entrar en matèria voldríem dir el que per nosaltres significa la paraula socialisme i el que creiem fóra la gran enganyifa de la co-gestió a les empreses, com ho és la de l'accionariat obrer. Fins i tot de la pròpia autogestió obrera limitada al clos d'una empresa aïllada del context econòmic que l'envolta.

Per nosaltres, socialisme vol dir tot simplement el contrari de capitalisme. Si capitalisme vol dir l'explotació del treball dels altres en profit del capital, la propietat dels mitjans de producció en mans privades; socialisme voldrà dir posar el treball al servei, i en funció, de les necessitats de la societat, fent que sigui també aquesta la que esdevingui propietària col·lectivament dels mitjans de producció.

Per tant, per nosaltres, no pot ésser socialisme el que practiquen els partits que bo i ostentant aquest nom, administren els interessos de la societat capitalista, traient-li sovint les castanyes del foc quan s'esdevé d'estar en un carreró sense sortida.

La co-gestió en les empreses, la reforma de l'empresa, l'accionariat obrer, són altres tantes fórmules que el capitalisme s'ha tret de la màniga després de molts anys de predicar als treballadors, però sobretot a les seves capes superiors de tècnics, administratius i comercials, de què s'havien d'identificar amb l'empresa i lliurar-se absolutament a l'empresa perquè els seus interessos eren comuns.

De la mateixa manera que la gran majoria d'accionistes d'una empresa no té cap intervenció directa en la marxa d'aquesta, que normalment està regentada pels representants de grossos paquets d'accions que tenen la majoria; tampoc els treballadors poden intervenir en la gestió —per tant practicar la co-gestió— pel fet de que hi hagi

un o dos delegats obrers en els Consells d'Administració, als quals, pel demés ja cuiden els mànagers de mantindre en la ignorància de tot el que no els convé que sàpiguen, tal com fan amb els propis simples accionistes.

Així mateix, què pot representar per a ells que una gran societat tingui escampades accions —lliberades o no— entre els seus obrers, quan totes juntes representen una ínfima minoria del capital social, fora de la participació en els beneficis, tan minsa com ho són les accions?

S'ha parlat de la reforma de l'empresa volgient-la presentar com una panacea social, però sense aclarir en què consistia. Dues veus ben contraposades, pel demés, aclarien el concepte ja fa temps. D'una banda un dels germans Jiménez de Parga i de l'altra Emilio Romero. Tots dos venien a dir que l'única reforma veritable de l'actual empresa capitalista, sols podia consistir en fer-ne propietaris als seus obrers, en fer que aquests la poguessin dirigir, i en adjudicar-los-hi els beneficis. I el segon, Director del diari dels Sindicats, afegia que això era justament el que no calia esperar de l'actuació d'aquests.

Ens queda finalment per analitzar l'aspecte de l'autogestió obrera en una empresa aïllada, com és ara una Cooperativa Industrial. Si és veritablement una cooperativa, els seus obrers podran també efectivament ser els gestors de la seva pròpia empresa, directament o per delegació, ser-ne els propietaris i gaudir dels beneficis. Però en el conjunt de l'economia d'un país fonamentalment capitalista, ni una ni un centenar d'empreses: d'aquesta mena poden significar un veritable tomb de l'economia i de l'organització social. Hauran suprimit el seu patró, però la societat no hi guanyarà res.

Passem doncs al fons de la xerrada d'avui: un exemple d'autogestió obrera a Catalunya. D'autogestió obrera, com hem dit, se'n ve parlant de fa anys a tot arreu, en els mitjans obrers i entre els joves intel·lectuals, i també en els mitjans d'informació, però quan fa trenta-vuit anys aquí a casa nostra en férem un dels assajos més seriosos que s'han conegut, no se li donà pas aquest nom, ans el de Col·lectivització. De fet, autogestió obrera en llur accepció més àmplia vol dir economia col·lectiva, però sense intervenció estatal.

I era justament a Catalunya on calia que fos feta aquesta experiència col·lectivitzadora sense intervencionisme estatal, si tenim en compte que per tradició tots nosaltres tenim quelcom d'anarquistes, posant a l'home per damunt de l'estat i federant-lo en un ampli sentit liberal i democràtic. Això justifica així mateix, al nostre entendre, la gran quantitat de petits industrials i artesans que avui encara, contra tota previsió marxista, formen un estol considerable de l'economia del país.

Entre els milers de llibres escrits al voltant de la guerra civil espanyola, molt pocs, poquíssims, han tractat aquest aspecte de la reraguarda de la zona republicana: l'intent d'organitzar; o millor dit, reorganitzar —car el 19 de juliol ho trasbalsà tot— l'economia del país damunt de bases noves, canviant les estructures econòmiques de la societat.

Un dels pocs llibres escrits sobre aquest tema ho ha estat l'anomenat *30 Mesos de Col·lectivisme a Catalunya*, publicat en edició catalana el 1970 i del qual ara fa pocs mesos n'ha sortit l'edició o versió castellana. I és justament sobre la temàtica d'aquest llibre, fill de la nostra experiència personal d'aquell temps, que avui en aquesta xerrada, farem algunes consideracions.

Aprofitarem d'antuvi l'oportunitat per dir que l'autor de *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya* no es solidaritza, ni poc ni molt, amb el que diu el prologuista que, per necessitats editorials, fou precís de cercar en el seu dia. El professor Velarde —que pel demés ens mereix tota mena de consideracions i respectes— es [***] donant publicitat, amb l'excusa del nostre llibre, a la bilis que Azaña destil·lava contra les coses de Catalunya i contra les coses de la C.N.T.²

² Interessant apunt de l'autor sobre el pròleg de Juan Velarde Fuentes de 1969, on aquest carrega contra Manuel Azaña. Sobre Catalunya i la CNT, explica el prologuista, Azaña escrivia: «Durant la guerra, de Catalunya ha sortit la pesta de l'anarquia. Catalunya ha sostret una força enorme a la resistència contra els rebels i a l'empenta militar de la República.» Una mica més avall, citant Largo Caballero, Velarde pretén evidenciar l'aversió del president de la República vers la CNT: «El president [Azaña] es nega a signar els decrets perquè li repugnava de tenir en el Govern quatre anarquistes; només veia l'aspecte personal i no el polític. Qualsevol governant veuria la importància política i històrica d'aquest fet; Azaña no-

Militant de la C.N.T. d'ençà del 1918, sense que això vulgui pas dir que fos anarquista, català que estima les coses de la seva terra, sense haver militat mai en cap partit catalanista, l'autor no pot estar-hi conforme amb aquesta actitud del prologuista, i calia que ho digués així públicament, com ho féu en el seu dia per escrit a l'editor, per tal de que no hi hagi mal entesos i que cada un carregui amb les seves responsabilitats.

Si els Comitès Obrers creats espontàniament a Catalunya pel juliol del 1936 són legalitzats l'octubre del mateix any amb el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, el mateix s'havia produït a Rússia, on els Comitès creats pel març havien estat legalitzats per la revolució d'octubre.

Si a Catalunya la reestructuració col·lectivista de l'economia era l'obra conjunta d'un seguit d'organitzacions polítiques i sindicals que anaven des d'Acció Catalana fins a la F.A.I., a París la *Commune* del 1871 era formada així mateix per tot un seguit d'estaments diversos, i a Israel subsisteixen també diversos partits polítics que col·laboren en l'obra col·lectiva.

Si els fets de maig a Barcelona signifiquen l'intent, reeixit parcialment, d'anul·lar determinats partits i organitzacions obreres per part dels comunistes, a Rússia els bolxevics acabaren amb els socialdemòcrates i amb els anarquistes seguidors de Makno, i a Iugoslàvia els partisans comunistes anaren imposant-se sobre totes les altres fraccions de la resistència.

Si a Catalunya el dret dels obrers a dirigir les empreses reconegut i legalitzat pel Decret de Col·lectivitzacions, és pràcticament minimitzat pel Decret d'Intervencions especials del novembre de 1937, a Rússia els Consells Obrers creats el març i legalitzats l'octubre del 1917 foren de fet anul·lats també per l'abril del 1919.

I encara un altre tret comú històricament parlant, abans i després de l'experiència catalana: el capitalisme interna-

més va veure que don Manuel Azaña autoritzava amb la seva signatura el nomenament de quatre persones les idees de les quals eren condemnades per ell». Pérez Baró 1970, p. 17.

cional reaccionà contra la *Commune* de París, recolzant i convertint en un heroi a Thiers, l'assassí dels 25.000 comunards. Aquest mateix capitalisme internacional intentà durant anys [***] la revolució russa bloquejant-la econòmicament i fins i tot mantenint exèrcits mercenaris —Denikin Kolchak— que donaren molta feina als Soviets. En el cas de Catalunya, no sols fou l'asfíxia econòmica, l'embargament de les nostres exportacions, sinó el bloqueig material del famós Comitè de No Intervenció, del qual formaven part els qui intervenien directament a favor de l'altre bàndol. Després s'han produït d'altres casos, primordialment el de Xile (...).

En mancar una part cada vegada més gran d'aquest mercat a mesura que la guerra s'anava desenvolupant, s'empetitia el mercat natural de Catalunya. D'altra banda, la manca de primeres matèries necessàries era cada vegada més gran per manca de divises d'una banda i per raons de pugnes polítiques amb el Govern de la República de l'altra i l'asfíxia econòmica n'era una conseqüència lògica. Hauria calgut estendre el règim col·lectivista a la resta de l'Espanya republicana, on pel demás s'havien produït els mateixos fets que a Catalunya, però una concepció distinta del Govern central ho impedí. Quedaren sense legalitzar unes onze mil empreses incautades per llurs treballadors fora de Catalunya, segons dades aportades per Joan Peiró Ministre d'Indústria, i si s'arribaren a legalitzar com a Cooperatives Agrícoles unes 3.000 explotacions agràries, havien de desaparèixer ben aviat per estar la majoria d'elles en terreny que calgué cedir als sollevats.

Una altra falla notable, però com les anteriors alienes a la voluntat dels catalans, fou el de no poder col·lectivitzar la banca per tal com tots els bancs relativament importants tenien llurs centrals fora de Catalunya, Madrid i Bilbao principalment, on la potestat col·lectivitzadora de la Generalitat no arribava. Hom no podia pas esperar l'ajut d'una banca en règim de propietat privada adreçat a unes empreses col·lectivitzades i per això calgué crear la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial, que arribà com a mínim amb un any de retràs.

Encara una darrera falla i aquesta sí imputable als catalans. El primitiu projecte de Decret de Col·lectivitzacions tenia tot un capítol per regular les indemnitzacions que hauria calgut fer a les empreses estrangeres, les filials de les quals a casa nostra havien estat col·lectivitzades, però a l'hora de la veritat aquest aspecte del Decret no fou fet públic, i això creà un ambient de desconfiança a l'estranger que s'hauria pogut evitar fàcilment reconeixent els deutes i ajornant el seu pagament.

[Text incomplet]

CONSIDERACIONS SOBRE AQUELLS TRENTA MESOS

- I. Unes constants històriques
- II. Diversitats ideològiques
- III. La C.N.T. no s'imposà, però els comunistes sí
- IV. Trajectòria revolucionària
- V. La viabilitat d'un règim col·lectivista

-I- En l'experiència catalana d'auto gestió obrera es reprodueixen unes constants històriques que intentarem d'assenyalar somerament.

Sí l'experiència de Catalunya sorgeix com a conseqüència de l'aixecament militar contra la República; a París el 1871 la Commune fou conseqüència de la desfeta de Sedan de l'any anterior; a Rússia el 1917 conseqüència també de la derrota de l'exèrcit imperial per part de l'exèrcit alemany; a Iugoslàvia fou el resultat del triomf dels partisans sobre l'ocupant alemany; i finalment, a Israel pel retorn massiu dels jueus de la Diàspora, consegüent a la matança dels sis milions de jueus pels nazis. És a dir, en tots els casos una violència anterior ha engendrat l'experiència revolucionària d'autogestió obrera.

Sí a Catalunya, amb la derrota dels militars sollevats, els patrons i tècnics abandonen les empreses, a París el 1871 la creació dels Tallers Comuns és també produïda per l'abandonament de les empreses pels patrons asustats.

Sí la creació dels Comitès Obrers a les empreses catalanes sorgeix espontàniament després de la marxa dels patrons,

la mateixa espontaneïtat es produí a Rússia pel març del 1917, segons ens informa Fernando de los Ríos.

Si els Comitès Obrers creats espontàniament a Catalunya pel juliol del 1936, són legalitzats l'octubre del mateix any amb el Decret de col·lectivitzacions i control Obrer, el mateix s'havia produït a Rússia, on els Comitès creats pel març havien estat legalitzats per la Revolució d'Octubre.

Si a Catalunya la reestructuració col·lectivista de l'economia era l'obra conjunta d'un seguit d'organitzacions polítiques i sindicals que anaven des de l'Acció Catalana fins a la F.A.I., a París la Commune del 1871 era formada així mateix per tot un seguit d'estaments diversos, i a l'Israel modern subsisteixen també diversos partits polítics que col·laboren en l'obra col·lectiva.

Si els fets de maig a Barcelona signifiquen l'intent, reeixit parcialment, d'anul·lar determinats partits i organitzacions obreres per part dels comunistes, a Rússia els bolxevics acabaren amb els socialdemòcrates i amb els anarquistes seguidors de Majkno, i a Iugoslàvia els partisans comunistes anaren imposant-se sobre totes les altres fraccions de la resistència.

Si a Catalunya el dret dels obrers a dirigir les empreses reconegut i legalitzat pel Decret de Col·lectivitzacions, és pràcticament minimitzat pel Decret d'Intervencions Especials del novembre del 1937, a Rússia els Consells Obrers, creats el març i legalitzats l'octubre del 1917, foren de fet anul·lats també per l'abril del 1919.

-II- Cal tenir en compte el mosaic polític i sindical de Catalunya el 19 juliol, que podríem concretar en tres grans grups de partits i organitzacions: els inspirats pels anarquistes (C.N.T., F.A.I.); els que s'emparaven de les doctrines marxistes (socialistes de dues fraccions, comunistes de dues fraccions, la U.G.T. i diversos grupuscles més); i els republicans també dividits en dues o tres fraccions (principalment l'Esquerra Republicana de Catalunya i Acció Catalana).

Els anarquistes, enemics de tot el que signifiqués organitzacions estatals i autoritat, en l'econòmic i d'una manera molt vaga, es basaven en dos principis fonamentals: l'atri-

bució de la direcció de l'economia als Sindicats, que havien estat creats com a òrgans de defensa dels interessos dels treballadors enfront de la classe patronal, i a l'espontània organització i lliure iniciativa de les comunes als pobles.

Els altres, els marxistes, tenien ja unes directrius més ben definides: l'atribució als òrgans de l'estat, prèviament conquistat per ells, de la direcció sobre bases centralitzades d'una economia que hauria estat nacionalitzada.

El sector republicà, que podia abrogar-se la representació d'una petita burgesia, en el doble sentit d'interessos econòmics i de mentalitat política, que a Catalunya abarcava un gran sector de la població, volia mantenir la propietat privada i la lliure iniciativa de caire lliberal en l'econòmic.

Tots hagueren, però, de deixar quelcom del seu programa i de les seves aspiracions de banda, i arribar a una entesa que es concretà en el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, que si per un costat col·lectivitzava la gran indústria i una part de la indústria mitjana, per l'altra respectava la petita producció artesanal i fins en determinades circumstàncies la mitjana indústria d'aquella època.

Val a dir, doncs, que ningú quedà a bastament satisfet, car cap sector veié àmpliament reconegudes llurs aspiracions i tots les veieren minimitzades, tota vegada que no podia ésser d'altra manera, donada la diversitat de parers i l'esperit democràtic dels catalans. Els tres grans grups en què estaven dividides les forces antifeixistes de Catalunya immediatament després del 19 de juliol es veieren simultàniament satisfets i disminuïts en els respectius programes. Els republicans obtingueren el respecte a la petita propietat i aportaren el seu esperit democràtic a la nova organització econòmica. Els marxistes veieren acceptat el seu principi essencial de la direcció de l'economia en règim socialitzant en contraposició de la llibertat econòmica del capitalisme. Finalment els anarquistes, acceptant la col·laboració en organismes directius de l'economia, influïren en que aquests fossin quelcom distint d'organismes estatals i burocràtics a la manera clàssica dels quals ells sempre havien estat enemics.

Quan parlem d'això, ens referim com és natural a allò que entre tots s'acordà de fer i que es traduí en les dispo-

sicions de caire econòmic acordats pel Consell d'Economia de Catalunya, la principal de les quals l'esmentat Decret de Col·lectivitzacions, i no pas a allò que al marge de l'obra col·lectiva, cada estament intentava de portar a terme pel seu compte.

En aquest aspecte ens cal remarcar la inconseqüència de determinades personalitats del camp anarcosindicalista, que quan eren als organismes oficials defensaven el Decret de Col·lectivitzacions, però que quan deixaven els càrrecs es dedicaven a insistir públicament en les clàssiques teories dels anarquistes de la sindicalització de l'economia, ajudant així a crear un confusionisme en llurs pròpies masses que acabaven sense saber a quina carta quedar-se. Ens referim concretament a l'actuació de Joan P. Fàbregas, signant del Decret de Col·lectivitzacions, i a la seva campanya posterior a la seva sortida de la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya. Val a dir, però, que aquest si bé representava a la C.N.T., no tenia pas formació ni solera llibertària ni tan sols sindicalista.

Un altre cas és el dels intel·lectuals anarquistes purs que anaven als càrrecs per força i amb ànim no diré de sabotejar-nos, però sí mancats de l'esperit de servei que hauria estat precis en aquell temps i circumstàncies, tota vegada que l'organització a la qual representaven s'hi havia compromès. Concretament direm del que fou un temps President del Consell d'Economia, en Josep Viadiu que cada dia en sortir del seu despatx deia que havia perdut el temps, i que la confecció d'una dotzena d'espardenyes hauria estat més profitosa. O encara el cas de Diego Abad de Santillán del qual tenim una carta en la que confessa que anà a la Conselleria d'Economia «no a complimentar el Decreto de Colectivizaciones, sino a pasarlo por alto, a no tenerlo en cuenta y a dejar que nuestro gran pueblo obrase según su inspiración».

Afortunadament, d'altres, no tan destacats dins del camp anarcosindicalista, tingueren un sentit més ajustat de les seves obligacions de representants d'un organisme que els hi havia enviat per donar compliment a acords que a tots obligaven, els quals durant tot el temps de la guerra pro-

curaren adaptar-se tothora a aquells acords presos conjuntament, i ens volem referir concretament al qui també fou Conseller d'Economia l'Andreu Capdevila.

Aquesta inconseqüència en l'actuació dels homes que representaven la C.N.T.-F.A.I. en el Consell d'Economia de Catalunya, ajudà en gran manera a fer-los-hi el caldo gras a comunistes i republicans, que sols a contra cor, havien acceptat el Programa primer del Consell d'Economia i després del Decret de Col·lectivitzacions que aquest redactà com a corollari de l'esmentat Programa. Una més permanent i decidida actuació dels representants de la C.N.T. i de la F.A.I., així com una major continuïtat en els càrrecs, els titulars dels quals sovint eren canviats, portaren la C.N.T. a la davallada que desembocà en els fets de Maig, perfectament explotats pels comunistes.

-III- La C.N.T. que pel maig del 1936 celebrà un Congrés a Saragossa en el qual hi estigueren representats 550 mil afiliats a 982 Sindicats, acordà, entre d'altres coses, el reingrés dels Sindicats d'Oposició (trentistes) que representaven, sols a Catalunya, altres 60 mil afiliats més. Era doncs la C.N.T. poc abans del 19 de juliol una veritable potència sindical, malgrat que el reingrés dels trentistes no fou unànime i algunes federacions com les de Sabadell i Manresa acabaren ingressant a la U.G.T. poc després del 19 de juliol.

Però tant o més que per llur potència numèrica, ho era pel seu esperit de combativitat, per la seva tradició de lluites i persecucions, pel seu esperit de sacrifici, que feia que la gran massa dels treballadors vegés en els militants de la C.N.T. veritables guies i un exemple a seguir. Això féu que a Barcelona i en general a tot Catalunya l'oposició real a la sublevació militar del 19 de juliol fou portada principalment pels militants de la C.N.T. i de la F.A.I. que lluitaren aferrissadament aquells tres dies i es feren amos del carrer.

Si immediatament de vençuda la sublevació del 19 de juliol, la C.N.T. hagués volgut emparar-se del poder per si mateixa, difícilment hauria trobat una oposició sèria en els mitjos antifeixistes, però la seva inveterada posició antigubernamental i la seva manca de una veritable teoria re-

volucionària, els féu perdre l'oportunitat de fer-se els amos de la situació, política i econòmicament, com ho havien arribat a ésser amb les armes a la mà.

En admetre la paritat de representació, amb la de les diverses tendències marxistes, en els organismes en els quals s'integraren, perderen l'oportunitat política d'ésser ells els que fixessin les normes d'actuació política i econòmica pel futur immediat. Fou la primera gran falla que tingueren, de la qual se'n derivaren moltes d'altres. Era conseqüència de la seva manca de visió política. Si en els organismes de govern ara els treballadors tenien la majoria absoluta estaven, però, dividits en dues fraccions, igualades en les seves respectives representacions, i era evident que aquella de les dues arribés a obtenir l'aquiescència de la minoria republicana s'empararia del poder en un pervindre no pas llunyà.

Això fou el que sapigué fer la fracció comunista. Els comunistes que venien actuant com a tals des de l'abril del 1920, quan vingué la República onze anys més tard, encara eren una ínfima minoria que a Barcelona, per exemple, no assolí més que 148 vots, quan l'Esquerra Republicana de Catalunya tot just creada en treia 43 mil, tot i subsistint les votacions anteriors pels partits clàssics: Lliga i Radicals.

Els quatre gats comunistes que saberen el 19 de juliol fer-se amb els altres quatre gats socialistes catalans i del P.S.O.E., amb una habilitat política que no se'ls pot negar, produint-se la fusió en l'anomenat P.S.U.C., guanyaren la primera batalla en aconseguir la paritat de representació en els primers organismes creats immediatament després de vençuda la rebel·lió militar. Més endavant saberen guanyar-ne d'altres importants, fins a fer-se els veritables amos de la situació política a la zona republicana. Pel maig del 1937 anul·laren la fracció comunista dissident, el P.O.U.M., minimitzaren la C.N.T. i la F.A.I. i havent guanyat per a si la petita burgesia, deixaren de fet als partits republicans com un apèndix seu en tots els afers de conducció política i econòmica, i no cal dir, de conducció de la guerra.

Segons que deien a *Treball* pel desembre del 1936, la U.G.T. tenia 500 mil afiliats i 50 mil el P.S.U.C., factors indubtables d'aquest ascens dels comunistes a Catalunya en

tan curt espai de temps, són, a part la fusió en els primers moments de la revolució dels quatre petits partits marxistes, l'explotació propagandística que es féu de l'arribada del primer vaixell rus i el recolzament del cònsol Owsenko de la URSS; però sobretot la posició adoptada per atreure's a la petita burgesia amb la creació del GEPSI dins de la U.G.T. i l'ingrés en aquesta, ultra alguns Sindicats i Federacions, com les de Sabadell i Manresa, que després del reingrés a la C.N.T. dels trentistes, havien continuat independents, i del CADCI i de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, aixís com d'alguns Sindicats de la FOUS, procedents d'expulsions anteriors a la C.N.T.

Quan parlem de l'atracció de la petita burgesia ens referim no tan sols als petits comerciants i industrials tan nombrosos a Catalunya, sinó també a la gran massa d'empleats i dependents de comerç, el proletariat de coll i corbata, d'esperit eminentment petit burgès.

El factor més important del creixement dels comunistes, però, fou el xantatge fet a base del recolzament rus en material de guerra, que era més o menys fluid segons que els Governos de la República i de la Generalitat es mantien fermes o afluixaven en les exigències comunistes per al control de tots els òrgans i ressorts per a la conducció de la guerra.

-IV- Totes les revolucions tenen un període d'ascens, arriben al seu zenit i tornen a davallar, i aquest procés històric normal no podia pas deixar de produir-se a casa nostra. Al nostre entendre el període d'ascens que començà el 19 de juliol, segueix durant tot l'estiu, la tardor i part de l'hivern i arriba al seu zenit durant la primavera següent. Els fets de maig assenyalen ja la davallada per la vessant oposada.

El que això sigui un fet més o menys normal en tota revolució no vol pas dir que ho acceptem com a fatal. Els homes poden i tenen l'obligació d'influir en els esdeveniments, i en el cas concret de Catalunya, tenim la ferma convicció de que una C.N.T. amb un programa econòmic més ben definit, però sobretot més ajustat a realitats i no pas a elucubracions filosòfiques, amb una tria més ben feta dels homes

destacats en els llocs de responsabilitat dels organismes manats a la conducció de la nova economia, i sobretot també amb un major esperit de continuïtat, haurien influït poderosament en que la marxa dels aconteixements fos tot una altra, oi i més si no s'hagués produït l'error inicial ja citat d'acceptar la paritat de representacions amb els marxistes, quan tot indicava que tenien dret a una majoria absoluta en els organismes fills de la revolució, la qual s'havien guanyat a pols al carrer durant les primeres setanta-dues hores.

-V- S'ha parlat molt de la viabilitat o no d'un règim col·lectivista a Catalunya, dins del context d'una República com la que es proposaren destruir els militars en rebel·lar-se. S'ha dit sobretot que fou la causa de la pèrdua de la guerra. Que calia guanyar primer aquesta i fer la revolució després. Ens guardarem molt de pronunciar-nos en pro o en contra, però no podem pas menys de recordar que la Commune tingué lloc mentre França lluitava contra l'invasor alemany, que la revolució russa tingué lloc en plena guerra en distints fronts, en el d'Alemanya i en l'interior i encara amb la intervenció armada d'anglesos i francesos. Altres diuen, o deien, millor, que era justament la seguretat de que un event al triomf havia de representar una modificació substancial de les estructures econòmiques de la societat, el que faria que els treballadors sentissin la guerra com a pròpia i ajudessin a guanyar-la.

Trenta-cinc anys després, els partidaris de primer la revolució que la guerra, els de primer la guerra que la revolució, i els de totes dues coses a l'hora, encara no s'han posat d'acord i difícilment s'hi posaran.

Un altre aspecte de la viabilitat del règim col·lectivista català és el dels resultats econòmics de les empreses col·lectivitzades. Fa pocs dies un periodista, en fer la crítica d'un recent llibre meu deia: «Sigue por hacer también balance exhaustivo de la colectividades durante la guerra. Hasta ahora solo existen las versiones de un bando que aseguran que la mayoría de las industrias fueron devueltas a sus dueños en mejor estado del que se encontraban y las de otro bando que afirman todo lo contrario.»

Fer aquest balanç exhaustiu que demana el Sr. Jaume Fabre és tant com demanar la lluna. Hi hagueren col·lectivitats amb bons resultats i d'altres amb resultats diversos, tal com, pel demés, passa en règim capitalista. Una autoritat en la matèria com Stanley G. Payne, diu en «Political Ideology and Economic Modernization in Spain» en parlar del meu llibre *30 Mesos de Col·lectivisme a Catalunya*: «En els darrers anys s'ha renovat l'interès per l'experiència catalana de 1936-1939, a la llum dels passos, sembla que similars, donats per Tito a Iugoslàvia vers una descentralització de l'economia col·lectivitzada, descansant en el control directe dels treballadors. En bona teoria econòmica no pot treure's conclusions o lliçons de les col·lectivitzacions durant la guerra civil espanyola, a causa de les anormals circumstàncies del seu desenvolupament i del temps molt limitat de la seva duració.» És una opinió carregada de sentit comú, allò que justament els manca a molts que parlen d'aquell període de la nostra història. En el seu conjunt hi juguen un seguit de factors alguns dels quals tractarem ara no pas d'analitzar a fons, sinó tan sols d'esmentar de passada.

Catalunya manca de primeres matèries bàsiques en quantitat suficient per abastir-se a si mateixa. Això és evident. D'altra banda, la indústria principal de Catalunya havia estat, era en l'època de la guerra civil, la tèxtil, i tots sabem que no es produïa cotó ni seda i que la producció de llana era mínima. Indústria, doncs, basada tan sols en l'esperit de treball del poble català i en la iniciativa dels seus industrials, que sols comptaven amb l'explotació directa de l'energia presa als rius al llarg dels quals s'havia muntat aquella indústria. Avui que el primer lloc ha passat a ésser ocupat per la indústria química seguida de la metal·lúrgica, podríem dir segurament quelcom de semblant: indústries purament artificials en llur muntatge.

D'altra banda, el mercat natural on col·locar la producció de la indústria catalana era, i segueix essent essencialment, la resta d'Espanya, una part considerable del territori de la qual ens fou sostret de bell antuvi per l'ocupació militar dels sollevats contra la República. Ja d'abans de la nostra guerra civil, la producció d'articles manufacturats a Catalu-

nya estava en relació directa de les bones o dolentes col·lites que feien que la gran massa camperola de tot Espanya tingués o no un poder adquisitiu major.

Un aspecte que no cal pas negligir en parlar de la viabilitat del règim col·lectivista de Catalunya durant la guerra civil, fou el del bloqueig econòmic a què foren sotmesos pels governs que obeïen indicacions dels interessos creats que resultaren ferits per la nostra revolució, fossin nacionals o estrangers, del qual bloqueig en foren una mostra ben patent els embargs reiterats de productes catalans exportats, sobretot les potasses. Pel demés aquesta és també una constant històrica. Els governs que obeïent indicacions del capitalisme internacional bloquejaven econòmicament a Rússia els primers anys de la Revolució a aquell país, condemnant-lo a la fam i intervenint-hi fins i tot militarment, eren el mateix que abans havien fet amb la *Commune* de París el 1871. I encara ben recentment tenim el bloqueig internacional contra Xile quan les mesures nacionalitzadores del Govern Allende pogueren representar un perill pels interessos econòmics de les grans companyies internacionals.

Encara que no en l'enorme proporció actual, les intervencions de capital estranger a la indústria i el comerç de casa nostra era considerable en l'època a la qual ens referim. En el nostre llibre *30 Mesos de Col·lectivisme a Catalunya* ja expliquem a bastament les dificultats que reportà el fet de no tenir prevista la indemnització que hauria calgut oferir als capitalistes estrangers afectats per la col·lectivització de llurs béns. Era normal que els interessos afectats es bellugessin i ajudessin a promoure campanyes de descrèdit i actuacions de bloqueig contra el nou règim econòmic català. Sense oblidar la feina que feien des de l'exili i des de la zona llavors rebel, els capitalistes fugitius de Catalunya, al front dels quals els Consellers del Banc d'Espanya.

Cal recordar també que hi hagueren unes grosses falles en el règim col·lectivista, que ajudaren a la seva derrota prematura. Ni la Banca, ni el Comerç Exterior quedaren afectats pel nou règim econòmic, per tal com l'àmbit geogràfic al qual es circumscrivien les col·lectivitzacions —ens

referim naturalment a les reconegudes pel Decret de la Generalitat— no permetien pas altra cosa. La Banca amb un pes específic que valgués la pena, residia fora del territori català. La que teníem ací, si era local era econòmicament feble, i si no ho era es tractava tot simplement de sucursals dependents de centrals radicades a Madrid o a Bilbao, on la Generalitat de Catalunya no tenia jurisdicció. No cal ser gaire llest per comprendre les dificultats financeres d'unes empreses col·lectivitzades que haguessin de recórrer a uns Bancs en règim de propietat privada.

El mateix podríem dir del comerç exterior; mancats de la possibilitat d'exercir un monopoli en aquest aspecte, se'ns escapava també la possibilitat de disposar de divises per l'obtenció de primeres matèries, així com la possibilitat del lliure joc de l'oferta i la demanda exterior.

Les apreciacions que acabem de fer sobre la viabilitat d'un règim col·lectivista, diem d'autogestió obrera, que tinguérem a Catalunya durant la guerra civil, i d'altres que encara en podríem fer, ens porta com de la mà a plantejar-nos el problema de si era o no factible de fer aquest canvi sols a Catalunya o si hauria estat millor d'estendre'l a tota la zona republicana. No és pas que més enllà de l'Ebre no es produïssin els mateixos fets que a casa nostra. El propi Joan Peiró, en una conferència donada a València pel juny del 1937 digué —i ho cita Bricall en el seu llibre— que pel gener d'aquell any s'havien rebut al Ministeri d'Indústria més d'onze mil instàncies d'empreses incautades o intervingudes que demanaven ajut del Govern.

El que passà fou tot simplement que si hi havia dos Governos, el de la República i el de la Generalitat de Catalunya, hi havia també dues polítiques. Els mateixos fets —les incautacions pels obrers— eren tractats de diferent manera segons que fos a Catalunya o fora d'ella.

Ací s'intentà de canalitzar legalment el que els treballadors feren espontàniament, arran del 19 de juliol, i es dictà tot un seguit de disposicions per a fer-ho, la primera la creació del Consell d'Economia de Catalunya, amb una majoria de representació obrera, i la segona el Decret de

Col·lectivitzacions i Control Obrer, redactat per aquest organisme i promulgat pel Govern de la Generalitat. Allà on no es féu res, es deixà tot simplement que les incautacions d'empreses pels obrers morissin per consumpció.

¿Quina de les dues polítiques era la millor?

Sigui com sigui, és evident que els fets quin comentari hem fet al llarg d'aquestes tres xerrades, són prou interessants per a què els qui no els heu viscut profunditzeu en llur estudi, car com diu el professor Velarde, que féu el pròleg del meu llibre, el coneixement d'aquests fets serveix per «decantar idees polítiques de cara al futuro».

I el futur és vostre, que sou joves.

Sobre l'economia col·lectiva
Experiència d'autogestió obrera a Catalunya (1936-1939)
Conversa al SODSG

Novembre del 1967

SOBRE L'ECONOMIA COL·LECTIVA

Cada dia és més gran arreu del món la preocupació de la gent pels problemes econòmics. Cada dia és més gran també la preocupació dels economistes pels problemes de l'economia col·lectiva. Voldríem citar únicament *Les Annales de l'Économie Collective*, que dirigeix el professor Paul Lambert, revista que figura com a òrgan del CIRIEC o sigui del Centre Internacional d'Investigacions i d'Informació sobre Economia Col·lectiva radicada a Liège, el qual ha celebrat diversos congressos internacionals.

I és que ja no sols Rússia el país quina economia no obeeix al principi capitalista del profit per damunt de tot i a benefici particular. Altres països han seguit les seves petjades i altres encara estan assajant nous camins, com són ara Israel o Iugoslàvia, o encara països capitalistes amb un gran percentatge de llur economia basada en principis col·lectivistes com la cooperació, etc.

Ara fa sis anys, l'organització cooperativa d'Israel, Hamarshbir Hamerkazí, a Tel-Aviv, em donà l'autorització de publicar en castellà el llibre del suec Thorsten Odhe, traspassat més tard, titulat *Israel and its Co-operative Movement*, autorització que em fou confirmada pel propi autor, cedint-me gratuïtament els drets de traducció. Una vegada feta fer aquesta, no em fou possible trobar a Barcelona editor per un llibre que és una magnífica exposició de les realitzacions d'Israel en l'ordre econòmic i social. Fou precís publicar-lo a Buenos Aires, on sortí per l'agost del 63 amb el títol de *La Reconstrucción de Israel y el Movimiento Cooperativo*. Més tard a casa nostra Edicions 62 publicà *L'Estat d'Israel* d'André Chouraqui.

Quelcom de semblant ha passat amb l'experiència de Iugoslàvia. L'Editorial Nova Terra publicà, ara fa tres anys, *Economía Yugoslava* de Guy Caire, i més tard encara ha estat publicat també a casa nostra el llibre del professor George Lasserre amb el títol *L'Empresa Socialista a Iugoslàvia*, al qual ens referirem més tard.

Sols voldríem fer notar de passada que són homes destacats de la Cooperació Internacional, els que prenen més interès en aquestes mostres d'economia col·lectiva d'Israel i de Iugoslàvia, com són el suec Thorsten Odhe en quant a Israel, i el francès Lasserre en quant a Iugoslàvia; no és pas perquè sí que el Cooperativisme és ell mateix un dels millors assajos, a bastament reeixit, d'economia col·lectiva.

Ens referirem, però, únicament a Iugoslàvia, per tal com ens ha de servir, posteriorment, com a punt de referència per parlar d'una experiència frustrada a casa nostra (...).

Recordem, abans de tot, que Iugoslàvia és una Federació de Repúbliques autònomes en les quals es practiquen quatre religions i es parlen tres idiomes; on conviuen regions molt pobres amb altres de riques; on hi ha establerta una àmplia autonomia municipal. Recordem que durant anys sostingué una guerra de guerrilles contra els alemanys, rebent l'ajut dels països capitalistes occidentals, ajut que continuà rebent, després de la guerra, directament dels americans; i que hi ha un sol partit: la Lliga dels Comunistes.

Durant els primers anys del nou règim comunista, després de la guerra, l'economia iugoslava fou calcada de la russa: centralització absoluta de l'economia en mans de l'estat fins en els seus més mínims detalls. La cosa, però, no marxava pas massa bé i a partir del 1950, d'una manera progressiva s'ha anat desenvolupant un sistema nou. Com diu González Casanova en el pròleg del llibre de Guy Caire titulat *L'Economía Yugoslava*: «el plan yugoslavo es flexible y descentralizado, se asienta en la autonomía de las regiones económicas y en la autonomía de las empresas, estas últimas se vinculan al poder político local en una relación democrática, en la cual predomina esencialmente, por una parte el autogobierno político de los ciudadanos, y por otra la autogestión obrera de la empresa», o com deia *Llaissons Coopératives* per l'octubre del 1964: «és per aquesta preocupació de conciliar socialisme y democràcia, assajant de fer participar al ciutadà en la gestió de l'empresa en la qual treballa, o en la de la seva ciutat, de la finca on viu, de les activitats d'educació o de diversió, que tendeix a ocupar cada dia una importància més gran en la vida individual. La propietat col·lectiva dels mitjans de producció no ha pas sofert cap canvi, però s'ha fet un esforç en tots els aspectes per associar als treballadors a la gestió de les seves empreses, assajant l'aplicació d'una democràcia econòmica, que és un dels mitjans més segurs per arribar a una autèntica democràcia política.»

La característica essencial del nou règim econòmic que hom està assajant a la indústria a Iugoslàvia és el paper predominant dels Consells Obrers, doncs, com diu Yankovitch en un reportatge publicat el mes d'abril de 1967 a *Le Monde* i a *Tele-exprés*: «de fet el consell obrer és l'amo indiscutible de l'empresa, fixa els plans de producció i els salaris, contracta i acomiada personal, vigila les aportacions al fons d'amortització, d'inversió, de consum col·lectiu, etc., controla el conjunt de les operacions financeres i reparteix el benefici net. No s'hi val a imposar-li, en benefici d'un interès superior una producció o un servei.»

Abans seguint el patró rus, els directors de les empreses no tenien cap mena de llibertat d'acció, s'havien de limitar a posar en pràctica allò que els hi era manat des dels centres

burocràtics que els hi fixaven els més petits detalls, i l'única finalitat perseguida era la de produir cada vegada més, allò que a Rússia hom anomenava l'stajanovisme, i que no era sinó una mala còpia del taylorisme americà, és a dir la manera d'esprémer l'obrer com una llimona, i al qual sols es premiava amb primes en funció del que produïen.

Ara, segon Guy Caire, «la empresa yugoslava funciona según el principio de rentabilidad, que asegura a ésta y a su personal una situación económica favorable si los resultados financieros son buenos, i que, al contrario, les hace correr ciertos riesgos si los negocios no resultan fructíferos». Malgrat tot, el capital fix de l'empresa és considerat com a propietat del poble, doncs segons Yovanovitch en el seu llibre *Qüestions actuals del Socialisme* reportat per Caire: «si los medios de producción no son propiedad de la comunidad de trabajo, sino propiedad social confinada a su gestión, entonces el excedente (beneficios) obtenido es excedente social, logrado por el empleo de los medios sociales.

En consecuencia, la comunidad debe obtener una influencia decisiva en la distribución del excedente del trabajo.»

Els consells obrers estan controlats per l'organització sindical i com que aquesta, al seu torn, ho està per la Lliga dels Comunistes, aquests vénen a tenir en definitiva un 35% aproximat dels vots als Consells Obrers de les empreses. Els consells col·laboren amb els poders públics en el nomenament dels Directors i conjuntament amb aquests administren l'empresa.

Sobre els resultats de l'actual economia iugoslava basada en l'autogestió de les empreses per mitjà dels consells obrers, es poden trobar opinions per a tots els gustos; l'any 1966, en un diari econòmic de casa nostra ja desaparegut i amb pocs dies de diferència, podíem llegir com a treball de redacció, inspirat segons sembla en el llibre de George Lasserre *L'entreprise socialiste en Yugoslavie*, el que segueix: «la producción industrial ha aumentado a un ritmo rapidísimo, de tal forma que Yugoslavia ha batido la marca de crecimiento mundial. El ritmo de expansión durante el desarrollo del segundo plan, fue de un 13% al año, en lugar del 11% previsto.»

Per altra banda, segueix dient *3E*, que és el diari al qual ens referim: «contrariamente a lo que habría podido pensarse a priori, la gestión obrera en la empresa, salvo raras excepciones, no ha descuidado las inversiones», i encara diu: «la regla general ha sido que cuando un consejo de empresa ha cobrado conciencia de los problemas de la misma ha sido capaz de asegurar perfectamente su éxito». En canvi a les mateixes columnes i amb pocs dies de diferència, podíem llegir sobre el mateix tema, aquesta vegada amb la signatura de Luis Mª Linde: «que económicamente no ha sido ningún gran éxito, puede demostrarse con cifras; que políticamente no ha supuesto nada verdaderamente nuevo, es lo que se deduce de los acontecimientos».

[Salt pàg.] El professor George Lasserre, autor del llibre titulat *Socialitzar dins de la llibertat*, ha viscut una temporada a Iugoslàvia i n'ha publicat un llibre amb el títol de *L'empresa socialista a Iugoslàvia* de les conclusions del qual volem reportar ací algunes cites: «el món capitalista no logra mantener els seus principis, comença dient, i el món col·lectivista no està satisfet del seu sistema actual». «El sistema socialista actual de Iugoslàvia, diu, ha estat orientat per una inspiració doctrinària, però s'ha realitzat per reacció contra els inconvenients greus del sistema col·lectivista importat en bloc després de la guerra.» Té estil [estil] estructural: federalisme, autogestió, interès personal, responsabilitat econòmica. Vol comptar amb els avantatges de la propietat socialista i a la vegada amb l'estímul del benefici per l'empresa (no pas per l'individu, fixeu-vos-hi bé), la planificació i el mercat lliure. Això és el que constitueix la seva audàcia, la seva originalitat i el seu interès, com experiència, pel món sencer.

En explicar els ensenyaments de l'experiència iugoslava, diu Lasserre: «un primer i gran exemple donat per la Iugoslàvia socialista és el de la transmissió voluntària de poder econòmic des del cim cap a la base». «Legisladors, planificadors, directores de fàbriques es deixen despullar d'una part de les seves prerrogatives i poders en benefici d'aquells que són els seus subordinats.» «L'experiència iugoslava, afegeix, demostra que si aquells que detenen el poder es consideren

sincerament al servei de la base, del poble, és possible una transferència democràtica i progressiva d'aquest poder.»

Diu també que l'exemple iugoslau és més apte pels països socialistes que pels capitalistes doncs a aquells els assenyalava el millor camí per lliurar-se dels mals que sofreixen: baixa productivitat, burocràcia, mala adaptació de la producció a les necessitats dels consum, més apta per lliurar a l'home d'esclavituds i cadenes. I per confirmar-ho cita l'interès que Kruschef tingué per la autogestió obrera durant la seva visita del 1963 a Iugoslàvia.

Creu Lasserre que «en el seu estat actual d'evolució, és per vies molt diferents i encara indecises que els països capitalistes semblen orientar-se cap a un socialisme,quina naturalesa necessàriament serà marcada pel seu alt grau d'industrialització». Per altra banda diu: «l'experiència iugoslava confirma la ingenuïtat dels socialistes del segle XIX que veien en la transferència dels instruments de producció l'essència de la revolució a fer». «Ara ja sabem —afegeix— que aquesta socialització pot perfectament no aportar als treballadors cap millora a la seva situació, cap emancipació, cap llibertat real, i l'experiència iugoslava ens ensenya que la gestió pot absolutament ésser dissociada de la propietat, tota vegada que veiem a la primera en mans dels treballadors de l'empresa, i a la segona en les de la col·lectivitat nacional.» Si una reforma de la propietat no és suficient, l'experiència iugoslava no prova pas que no sigui necessària. Aquesta tasca de cercar fórmules noves empresa a Iugoslàvia (—gestió obrera— subdivisió de les empreses —sistema no salarial de remuneracions—) i fins aquesta planificació flexible ¿haurien estat possibles si hagués estat necessari de respectar íntegrament la propietat privada?», es pregunta el professor Lasserre.

I acaba dient: «El liberalisme, habitualment lligat al capitalisme té la seva lògica. El col·lectivisme centralitzat té la seva. Però l'experiència iugoslava, millor que cap altra, ens ensenya que no estem pas tancats en el dilema d'haver d'elegir entre aquests dos sistemes absoluts»

[salt pàgina] Ricard Estarriol, escrivia a *La Vanguardia* sobre aquest tema des de Viena: «Esta autonomía —de les

empreses. Ha tenido entre otras consecuencias la de que se ha creado lenta y silenciosamente una nueva clase de ‘manager’ —cuya dependencia directa del poder político, había sido substituida de entrada por la dependencia de los propios obreros y delegados laborales dentro de la empresa— que ahora se va independizando poco a poco de los mismos consejos obreros. Los motivos de esta evolución son más técnicos que políticos. No se trata de una evolución consciente, sino más bien el resultado de la actual situación económica: los obreros de las empresas auto administradas quedan de hecho eliminados de la dirección eficaz de su empresa. Es decir, el ‘manager’ comunista se va pareciendo cada vez más al ‘manager’ capitalista.»

La idea d'establir una comparació entre l'actual règim econòmic de Iugoslàvia i el que a Catalunya s'intentà en època de la guerra, em vingué en llegir per l'agost del 1963 el que Alfons Barra deia al *Diari de Barcelona* des de Londres i de llavors és el següent text que he trobat entre els meus papers i que reproduïxo:

«Alfons Barra, des de Londres, escriu pel *Diari de Barcelona*, a propòsit de la visita de Kruschef a Iugoslàvia que ‘el govern de Tito ha descobert una institució que fou descoberta i aplicada als països occidentals des de fa molts anys: els consells d’empresa’. Millor seria que digués a Espanya i més concretament a Catalunya, on foren objecte de diverses disposicions oficials del Govern de la Generalitat, durant el període de la nostra guerra civil.»

«Els consells d’empresa eren l’organisme dirigent de les empreses col·lectivitzades segons el Decret d’Octubre del 1936. Estaven compostos per tècnics, administratius i obrers i hi estaven representats els distints sectors sindicals de l’època. És a dir, adaptant la frase de Kruschef citada pel corresponçal del *Diari de Barcelona* era ‘una recepta democràtica incorporada a la direcció de les empreses’.»

Afegeix el Sr. Barra que «una de llurs funcions estriba en repartir als seus obrers certa part dels beneficis» la qual cosa, afegeix, «ha contribuït a l’acceptació dels consells d’empresa per part dels productors iugoslaus». Exactament el previst per la legislació catalana sobre la matèria que adjudicava a

la Caixa de Crèdit Industrial el 50% dels beneficis, el 20% per a fons de reserva, el 15% a disposició dels obrers per a què reunits en assemblea l'hi donguin l'aplicació que creguin convenient i finalment un altre 15% per a atencions socials de caràcter col·lectiu.»

«Que abans Rússia o els seus dirigents tiressin en cara a Iugoslàvia d'haver implantat aquesta organització industrial, no ens ha d'estranyar si recordem que entre nosaltres fou també el Partit Comunista el primer en oposar-se a allò que ells mateixos havien acceptat abans i propugnessin ara per la direcció unipersonal de les empreses.»

«Però tampoc ens ha d'estranyar que Tito, que segons diuen estigué entre nosaltres durant la guerra civil, estudiés el sistema català i el volgués implantar al seu país quant d'organitzar l'economia després de la guerra es tractà.»

«I si com sembla aquest sistema ha arribat a consolidar-se a Iugoslàvia i per altra part a Rússia una monstruosa estatització ensopega amb dificultats que, segons el Sr. Barra, li fan dir a Kruschef que l'economia de la URSS s'està fent vella i haurem de cercar noves fórmules d'estructura, no cal estranyar-se de que el realisme soviètic posi la seva atenció en un altre país socialista que ha sabut emprar una organització més dúctil.»

«Per acabar —dèiem nosaltres llavors— se'ns suggereix una reflexió que posem a la consideració de qui en llegeixi. Iugoslàvia, durant els anys que Stalin estigué contra seu, fou àmpliament recolzada pels Estats Units, país prototip del capitalisme, sense que tinguessin en compte la seva organització social, la mateixa, segons es desprèn de l'article del Sr. Barra i de les informacions que hem aportat, que ajudaren a ofegar en el nostre país.»

L'any 1966 (incomprensible) a Franciscalia, Enric Farran parlà de la seva experiència de turista a Iugoslàvia, i reportà impressions personals parlant de la llibertat religiosa existent, amb esglésies obertes amb assistència de dones i vells, de capelles i frares pels carrers; de la poca força pública a la vista, de la profusió de retrats de Tito, de què es parla públicament de política malgrat la dictadura comunista; del bon servei d'hotels i transports urbans, així com

de botigues ben assortides; de la manca de captaires i dels cinc milions de turistes; del ben muntat que està l'ensenyament, les assegurances socials i l'economia en general; que no hi ha luxe, però que la gent va ben vestida, sense que es vegin nous rics, d'una societat, en fi, sense classes, més lliberal, però que a Rússia, etc.

Agustí de Semir, que també hi era, explicà que el dit per Farran confirmava la impressió que ell mateix en tragué quatre o cinc anys abans, que hi estigués un mes seguint un curs de marxisme, de que era un règim en evolució. En preguntar jo com estava organitzada la gestió de les empreses industrials, car tenia la impressió de que el seu sistema era semblant al nostre Decret de Collectivitzacions del 1936, Semir digué que quan ell hi era, s'estava traduint aquesta disposició legal de la Generalitat de Catalunya.

Amb motiu del 50 aniversari de la revolució russa, s'han publicat uns reportatges del *New York Times* i *La Vanguardia*, en un dels quals parlant de les reformes en l'àmbit industrial a la URSS es vénen a confirmar les iròniques paraules d'Alfons Barra de fa quatre anys. Heus ací el que en diu Erich Heinnemann:

«Una major flexibilitat econòmica és l'objectiu primordial dels canvis que s'estan produint a l'economia soviètica. Aquests canvis foren anunciats pel primer ministre Kosygin en un discurs davant del Comitè Central del Partit Comunista el 27 de setembre del 1965.» I segueix dient: «Els detalls són complexes, però el seu impuls bàsic és simple: en lloc de rebre instruccions inversemblantment detallades dels organismes de planificació de Moscou de com dirigir els assumptes, als gerents de les empreses soviètiques se'ls està deixant en llibertat teòrica de que resolguin alguns problemes per si mateixos.»

«Les reformes revisen de manera radical els incentius en la societat soviètica. Mentre que abans els Directors i els Obrers rebien recompenses per assolir objectius de producció expressats en unitats físiques de rendiment (parells de sabates o tones d'acer) en el successiu el criteri clau de l'èxit serà la rendibilitat. Beneficis, aquesta és la consigna.»

«Les primes de salaris estaran vinculades directament amb els beneficis d'una empresa, i molts dels serveis socials que les empreses soviètiques preveuen per als seus empleats, inclosos la vivenda, les facilitats en quant al tindre cura dels fills de les mares obreres les vacances, seran també finançats pels fons de reserva constituïts amb els beneficis acumulats. En lloc de canalitzar tots els beneficis de les empreses cap al Govern, per tal que els redistribueixi a la indústria mitjançant concessions filles del pressupost estatal, alguns beneficis seran deixats a les pròpies empreses per a què els utilitzin com creguin oportú.

I més avall segueix dient el Sr. Heinnemann: «el gener de 1965 l'experiment havia estat ampliat fins a 400 fàbriques del sector de la indústria lleugera. Als directors se'ls donava autoritat per prendre disposicions relatives a materials i mà d'obra, fixar el total de les nòmines, decidir quants treballadors de cada categoria cal contractar i establir contractes directament amb els clients en quant a dissenyar el producte, dates d'entrega i transport. Gairebé les úniques facultats principals retingudes per les autoritats eren les dels preus i els salaris.»

«Kosygin proposava un seguit de mesures per tal d'ampliar la independència econòmica i la iniciativa de les empreses. Seria abolida l'excessiva reglamentació de la indústria, el nombre d'objectius fixats des de la direcció centralitzada quedaria reduït des de més de trenta, a vuit, i es permetria a les empreses acumular fons per a l'expansió a través de beneficis retinguts del negoci o mitjançant préstecs bancaris.

Abans que el capital era facilitat per l'estat a través del pressupost governamental sense gravamen o interès. Ara costaria aproximadament un sis per cent. Les empreses en situació natural favorable pagarien una renda diferencial destinada a eliminar els beneficis excessius. Evidentment, diu Heinnemann, la base de la reforma consisteix en recompensar als directors per l'obtenció del màxim rendiment dels béns que els hi han estat confiats.»

Heinnemann cita al director d'una revista econòmica russa Alexei Rumiantsef, segons el qual, la reforma econòmica no consisteix en desplaçar el país vers un nou sistema eco-

nòmic, ans en aconseguir que el sistema existent funcioni amb més eficàcia. Afirmar que les reformes no han pas debilitat el control estatal sinó que l'han reforçat. Es pretén que els Directors actuïn com a empresaris, però l'estat sembla decidit a retenir amb mà ferma els principals ressorts del control econòmic: l'orientació de les inversions importants, el nivell dels salaris, la naturalesa dels productes que fabrica cada empresa i l'estructura dels preus. Segons Fedorenko, un dels més influents economistes «s'ha reconegut la impossibilitat de tenir una planificació centralitzada de totes les coses, fins al clau més petit, però sembla que el preu del clau ha d'ésser fixat des del centre».

No tenim pas manera de verificar la certesa de totes les cites que hem fet, ni voldríem pas cansar-vos fent-ne d'altres, però sembla evident que a Rússia no es tracta pas de fer marxa enrere per copiar les normes iugoslaves, i per tant podríem creure que amb mes o menys rigidesa per part de la URSS; segueixen existint dues maneres d'interpretar la socialització dels mitjans de producció i de canvi per part dels dos països. Tornant doncs al motiu d'aquesta conversa, voldríem fer observar que sembla haver-hi molts punts de contacte entre l'organització de l'economia iugoslava i la que a casa nostra es pretenia establir el 1936, salvant, naturalment les circumstàncies de lloc i de temps.

Per tal que pugui servir d'introducció al que en successives converses pretenem explicar, és a dir l'abast del Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer de l'octubre del 1936, promulgat per la Generalitat de Catalunya, llegirem ara el text d'una carta nostra al que fou ministre de comerç de la República en Joan López, home de la C.N.T. amb el qual havíem conviscut algun temps a Melun, França, on anàrem a parar tots dos, jo procedent de la Barcelona evacuada i ell arribat per via aèria del Madrid de la Junta de Defensa de Casado i Besteiro. Joan López, des de St. Helens, Anglaterra em preguntava la meua opinió sobre l'abast polític de les col·lectivitzacions i jo l'hi deia el següent:

[Text incomplet]

D'altres documents

Amic Cruells: Fa dies vaig acabar de llegir el vostre llibre *Salvador Seguí, El Noi del Sucre* i tal com ja us vaig dir per telèfon volia anar a veure-us per comentar algunes petites coses, però no tinc lleure i substituiré la visita per aquesta lletra. M'ha agradat força el vostre llibre, com a biografia del Noi no hi ha dubte que és el millor del que fins avui s'ha fet. Us felicito.

Hi ha, però algunes petites coses que podríeu, si voleu, corregir en una segona edició:

Pàg. 89: Afirmeu que el primer Secretari de la C.N.T. fou Bueso. Hi havia dos Buesos: el Joaquim que en aquella data ja sembla que havia estat conquistat pel Dr. Pla i Armengol i s'havia fet socialista, a part de que militava al «Arte de Imprimir» que era de la U.G.T.; l'altre l'Adolfo, encara «vívito y coleando», diu que en aquella data estava fent el servei militar a l'Africà. Sens dubte hi ha un error.

Pàg. 101: Dieu que Largo Caballero anà a una reunió a Les Planes, acompanyat de Juli Bueso. Era Joaquim Bueso, militant socialista.

Pàg. 147: Dieu: «I és d'aquesta escissió (la del P.S.O.E.) que sorgeix el Partido Comunista Espanyol». Error; si us preneu la molèstia de consultar les pàg. 45 i següents del meu llibre «Els feliços anys vint» ho trobareu ben explicat, car jo vaig ésser a Barcelona el «pare de la criatura».

Pàg. 192: Dieu: «després el mateix Feced va oferir l'any 1930 a Pestaña...» Error. Ni fou l'any 30 ni fou Pestanya.

Fou l'any 1924 i fou David Rey. Ho trobareu explicat també a la pàg. 179 del meu llibre esmentat, car jo tenia les quartilles originals quan em detingueren el primer de desembre d'aquell any. No puc respondre de que el text publicat per Peirats sigui autèntic, crec que no explicava tantes coses. Vaig fer gestions a Buenos Aires on es publicà a *La Protesta* en plena dictadura de Primo de Rivera, però Abad de Santillán que ho recorda no ho ha pas trobat.

Perdoneu aquesta intromissió, fill del desig de que les coses siguin el més verídiques possibles, i pel demés us felicito novament. Cordialment.

Albert PÉREZ BARÓ

[S'ha procedit a comprovar la correcció d'aquests errors esmentats per Pérez i Baró, però els únics exemplars existents de l'obra de M. Cruells són de l'any anterior a l'emissió de la carta, del 1974. Consulteu M. Cruells: *Salvador Seguí, el Noi del Sucre*, Ariel, Esplugues de Llobregat:1974.]

LES COL·LECTIVITZACIONS VISTES PER OSORIO Y GALLARDO

[Els primers paràgrafs del següent escrit apareixen lleument ratllats en el manuscrit original; no obstant això, els reproduïm per l'interès que suposa el comentari de l'autor a l'advocat i polític Osorio y Gallardo.]

L'ex-governador de Barcelona i ex ministre monàrquic, que al final de la dictadura de Primo de Rivera, deia que a casa seva fins el gat s'havia tornat republicà, l'any 1938 escrivia a *La Vanguardia*:

«El liberalismo económico ha dado frutos excelentes, pero mantenido como orientación única en nuestra sociedad, que ha corrido ya muchas leguas a partir del dogma manchesteriano, resulta insuficiente para las necesidades del día, e incompatible en no pocos puntos con las corrientes actuales del pensamiento. He creído siempre que la economía liberal no será substituida por otra socialista, sino por una economía mixta en la que podrán coexistir, armonizadas, escuelas diversas.»

En el seu llibre titulat *Vida y Sacrificio de Companys*, editat a Buenos Aires l'any 1943 i que fins 15 anys més tard no he conegut, Osorio en parlar de les col·lectivitzacions efectuades a Catalunya durant la guerra civil diu el següent:

«Enjuiciemos imparcialmente. El régimen fue, ante todo, una necesidad. Los patronos habían huido de Catalunya y si algunos no habían huido estaban ocultos. Quizá otros habían sido muertos por turbas desmandadas. En todo caso el capitalismo, aliado de la traición militar y de la invasión extranjera, había perdido toda su autoridad moral, y ni sus poseedores podían mandar, ni los trabajadores se prestaban a obedecer. En tan acongojante situación, o la industria quedaba totalmente abandonada y deshecha, o se incautaba de ella la Generalidad, estableciendo un comunismo soviético. Los que hablan del imperio comunista en España, sin saber lo que dicen, se olvidan de que la innovación revolucionaria más trascendental que allí se practicó fue esta de las

colectivizaciones que no tiene un carácter comunista, sino sindicalista». (Les frases subratllades ho han estat per mi).

Molt encertat en la justificació dels fets, Osorio y Gallardo està equivocat en atribuir a les col·lectivitzacions un caràcter sindicalista. Almenys en referir-se al seu aspecte legal, al qual volem creure que pren com a punt de referència tota vegada que cita articles del Decret de Col·lectivitzacions i acaba el capítol dedicat a aquest tema amb una referència que volem també copiar: «La colectivización tiene un cuerpo legal muy curioso y digno de estudio. A él pertenecen el Estatuto tipo sobre concentración de empresas de un mismo ramo; el Decreto sobre Control Obrero en las empresas no colectivizadas y el Estatuto de empresas colectivizadas.»

No volem entrar en la seva defensa de col·lectivitzacions que col·loca dins del camp d'acció de la Democràcia Cristiana, però sí volem destacar el que vulgui atribuir-li al règim de col·lectivitzacions un caràcter sindicalista. Hi hagueren, si se'ns permet la frase, col·lectivitzacions sindicalitzades, és a dir considerades propietat dels sindicats, orientades i administrades des dels sindicats estant, però aquestes foren justament les que no s'adaptaren a les disposicions oficials que regien les col·lectivitzacions; és a dir, el Decret de Col·lectivitzacions, les disposicions que el propi Osorio cita més amunt, i també d'altres d'importantes, com són les de Regularització de la personalitat jurídica de les Empreses Col·lectivitzades; les que estableixen les condicions i característiques dels càrrecs de Directors i d'Interventors de la Generalitat, i també, en lloc molt important, les de creació i regulació dels Consells Generals d'Indústria i de la Caixa de Crèdit Industrial.

Com molt bé remarca Osorio y Gallardo, no hi havia comunisme, perquè les empreses no passaren a ser propietat de la Generalitat, és a dir de l'estat, ni per ella foren regides i administrades, ni els seus beneficis o pèrdues revertien a la Generalitat. Però legalment tampoc passaren a ésser propietat dels Sindicats, ni cap text oficial atribuï el regisme i direcció de les empreses als Sindicats, ni aquests tenien dret a gaudir dels seus beneficis, per la qual cosa

podem afirmar que no hi hagué sindicalització. Si en algun cas n'hi hagué, com més amunt diem, fou desconeixent el cos legal que donà vida a les col·lectivitzacions i que, cal remarcar-ho, no sols portava la signatura d'un representant de la CNT, sinó que aquesta, com la UGT, reiteradament i oficialment, a l'igual que tots els organismes polítics d'aleshores, obrers o no, hi havien donat la seva aquiescència i s'havien compromès a defensar-lo tal com havia estat promulgat. I fins i tot, els seus representants tenien seient permanent en les Comissions Oficials que tenien cura de la seva estricta aplicació.

L'experiència catalana dels tres anys de guerra civil no creiem que tingui comparació possible amb cap dels programes establerts abans i després, no era capitalista ni anarquista, no era comunista ni era tampoc nacional socialista, feixista o nacional sindicalista. Era quelcom nostre, distint de tot allò, perquè era el punt de coincidència de totes les fraccions que s'aplegaren al voltant de la República, quan aquesta es veié traïda pels seus funcionaris, braç armat de la nació segons frase estereotipada.

No era comunista, però acceptava d'aquest la concentració i la direcció de l'economia; però com que no era tampoc anarquista, en no acceptar que fos l'estat que dirigís l'economia, posava la seva direcció en mans d'organismes autònoms; no era sindicalista i no posava en mans dels sindicats l'administració de l'economia, però els donava representació en els Consells d'Empresa i dels organismes rectors de l'Economia; no era capitalista, però respectava la propietat privada en la petita indústria i el petit comerç per tal com aquestes pesen efectivament a Catalunya.

La propietat d'una empresa col·lectivitzada no era dels seus treballadors, però tampoc de la Generalitat ni dels Sindicats: era simplement de la societat en general, i els seus beneficis havien d'ésser en part distribuïts als treballadors que els produïen, i en part revertien a la Caixa de Crèdit Industrial, per eixugar el dèficit d'altres empreses i ajudar a les que calgués establir de nou o ampliar.

Tots els estaments polítics i sindicals antifeixistes havien fet dejació d'alguns dels seus principis i acceptat algun

dels principis dels altres, era un règim que volia ésser de convivència. Que això es logrés o no, ja és una altra cosa que no ens cal escatir ara. Eren temps anormals i no podia esperar-se que tot marxés normalment.

Sols ens hem proposat remarcar l'equivocació d'Oso-rio i Gallardo en afirmar que fou un règim sindicalista. No, no ho fou, perquè ni la propietat de les empreses col·lectivitzades els fou mai atribuïda als sindicats; ni aquests podien dirigir-les exclusivament, sinó a través dels seus associats, membres de l'empresa, junt amb els dels altres sindicats; ni mai els fou atribuït el benefici que s'obtingués. Si aquest cas es donà, bastant per desgràcia, i per part tant de la CNT com de la UGT, fou contradient els propis postulats de les dues centrals sindicals compromeses en la defensa del règim de les col·lectivitzacions, decretat per la Generalitat de Catalunya.

Text manuscrit incomplet però que reflecteix la problemàtica de col·lectivitzar les fàbriques estrangeres i l'intent diplomàtic per apaivagar-la:

Un dels principals obstacles amb què topà l'aplicació de la legislació col·lectivista a Catalunya fou el dels capitals estrangers invertits en empreses catalanes, en defensa dels quals es mogué tot seguit el Cos Consular de Barcelona formulant múltiples reclamacions individuals i col·lectives davant del govern de la Generalitat, que aquest traspassà al Consell d'Economia i que per delegació d'ell cuidà de tramitar el vocal ponent d'Organització del Treball, prop del qual l'autor del llibre exercia funcions d'assessor que després es convertiren en funcions de territori de la Comissió d'Aplicació del Decret de Col·lectivitzacions a la qual ja ens hem referit mantes vegades.

Després de la supressió, que també hem citat, del capítol del Decret referit a les indemnitzacions a determinades categories d'antics capitalistes, el text del qual no ens ha estat possible de localitzar, l'esmentat Decret quedà evidentment coix i fou per això que en les discussions amb el Cos Consular s'havien de fer molts equilibris dialèctics, car sols podien referir-nos a textos legals incomplets, [***] més pel fet de que alguns preceptes dels mateixos no arribaren a tenir mai efectes tants com per exemple les comissions de temes comptables que havien d'examinar els balanços de les empreses afectades per possibles indemnitzacions.

En la segona meitat de l'any 1938 es constituí al Tribunal de Cassació de Catalunya, una falta Especial de Reclamacions Estrangeres, i amb tal motiu hagueren de redactar un informe explicant les gestions fetes en mans del Consell d'Economia, i el criteri imposat per aquest en quant als interessos estrangers en empreses col·lectivitzades per què servís d'orientació i antecedent als membres de l'esmentada [***], informe que volem reproduir, per tal com reflectia millor que no ho podríem [***] l'estat de la qüestió. Anava adreçat al Conseller d'Economia, tenia data 10 novembre del 1938 i deia:

[Text incomplet]

Bibliografia

Obres d'Albert Pérez i Baró

- (1970): *30 mesos de col·lectivisme a Catalunya*, Ariel, Barcelona.
- (1972): *Les cooperatives a Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- (1974): *Els «Feliços» anys vint: memòries d'un militant obrer 1918-1926*, Moll, Palma de Mallorca.
- (1974): *Autogestió obrera i altres temes*, Pòrtic, Barcelona.
- (1974): *Història de la cooperació catalana*, Nova Terra, Barcelona.
- (1976): *Cent anys de la «Cooperativa Teixidors a mà», Cooperativa «Teixidors a mà», Barcelona.*
- (1987): *Cooperativisme*, Edicions 62, Barcelona.
- (1989): *Història de les cooperatives a Catalunya*, Crítica, Barcelona.
- (1990): *Cooperativisme: modalitat de socialisme*, Fundació Rafael Campalans, Barcelona.

Bibliografia general

- Adín, J. L. et al. (1989): *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat, 1936-1939*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- Bosch, A. (1983): *Ugetistas y libertarios: guerra civil y re-*

- volució en el País Valencià, 1936-1939*, Institució Alfons el Magnànim, València.
- (1987): «Las colectivizaciones: Estado de la cuestión y aspectos regionales», a J. Fontana et al.: *La segunda República. Una esperanza frustrada: actas del congreso*, Alfons el Magnànim, València.
- Cárdaba, M. (2002): *Campesinos y revolución en Cataluña: colectividades agrarias en las comarcas de Girona, 1936-1939*, Fundación de Estudios Libertarios Anselmo Lorenzo, Madrid.
- (2002): *Col·lectivitats agràries a les comarques de Girona, 1936-1939: pagesos i revolució a Catalunya*, CCG, Girona.
- Casanova, J. et al. (1988): *El sueño igualitario: campesinado y colectivizaciones en la España republicana, 1936-1939*, Institución Fernando el Católico, Saragossa.
- Castells, A. (1993): *Les col·lectivitzacions a Barcelona, 1936-1939: la col·lectivització-socialització de la indústria i els serveis a Barcelona, ciutat i província: les agrupacions o concentracions d'empreses*, Hacer, Barcelona.
- (2014): «Las colectivizaciones en Cataluña», a *Solidaridad Obrera. 100 años de anarcosindicalismo*, en línea (consulta: 17-XI-2014); disponible en web: <http://www.soliobrero.org/pdfs/centenario.pdf>.
- Confederación Nacional del Trabajo (autor adicional) (1977): *Realizaciones revolucionarias y estructuras colectivistas de la comarca de Monzón, Huesca: con notas sobre la represión comunista*, Cultura y Acción, cop., s.l.
- Cruells, M. (1974): *Salvador Seguí, el Noi del Sucre*, Ariel, Esppluges de Llobregat.
- Dd.Aa. (1992): *El cooperativisme com a tercera via. Homenatge a Albert Pérez Baró en el 90è aniversari del seu naixement*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- Dd.Aa. (2014): «Albert Pérez Baró, cooperativista e historiador», *El País*, en línea (consulta: 13-XI-2014); disponible en web: http://elpais.com/diario/1989/08/19/agenda/619480801_850215.html.
- Mayayo, A. i Velasco, M. À. (eds.) (2006): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963). Cartes, articles de premsa i documents*, Afers, Catarroja-Barcelona.

- Pagès, P. (2013): *El sueño igualitario entre los campesinos de Huesca: colectivizaciones agrarias durante la Guerra Civil, 1936-1938*, Sariñena-Salvador Trallero, Sariñena.
- Simóni, E. (2013): *Queretes: la col·lectivització d'un poble aragonès durant la Guerra Civil (1936-1938)*, Associació Cultural del Matarranya, Calaceit.
- Termes, J. (2005): *Misèria contra pobresa: els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, Afers, Catarroja-Barcelona.
- Ventosa i Roig, J. (1961): *El moviment cooperatiu a Catalunya*, Moll, Palma de Mallorca.

S'acabà d'imprimir
al País Valencià
el dia 30 de juny
del 2015

els papers del pavelló de la república

1. Josep TERMES (ed.): *Fons Jordi Arquer. Correspondència (1939-1985)*. Nota introductòria de Rafael Aracil i Martí, 194 pp.
2. Antoni SEGURA & Jordi SOLÉ (eds.): *El fons MIL. Entre el record i la història*, 162 pp.
3. Andreu MAYAYO & Miquel Àngel VELASCO (eds.): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963). Cartes, articles de premsa i documents*, 176 pp.
4. Susanna TAVERA (ed.): *Fons La Revista Blanca. Federica Montseny i la dona nova (1923-1931)*, 170 pp.
5. Francesc ROCA (ed.): *Jaume Miravittles: informes sobre l'economia franquista de postguerra (textos originals en anglès)*, 228 pp.
6. Jaume BUSQUÉ I BARCELÓ (ed.): *Xavier Vinader i Sánchez. Periodisme i compromís*. Pròleg d'Antoni Segura, 242 pp.
7. Jordi AMAT (ed.): *Fons José María Valverde (1942-1996). Fragments d'una biografia intel·lectual*, 152 pp.
8. Alberto PELLEGRINI & José Manuel RÚA FERNÁNDEZ (eds.): *Pssst... Passa-ho. La lluita per la democràcia a Catalunya (1939-1975)*, 204 pp.
9. Miquel-Àngel VELASCO (ed.): *Fons Miquel Ferrer i Sanxis (1939-1989)*, 156 pp.
10. Gemma CABALLER & Queralt SOLÉ (eds.): *Fons Josep Maria Trias Peitx (1900-1979)*, 162 pp.
11. Luciano CASALI & Lola HARANA (eds.): *L'oportunisme de Franco. Un informe sobre la qüestió jueva (1949)*, 138 pp.
12. Teresa ABELLÓ GÜELL (ed.): *La CNT: papers d'exili i clandestinitat*, 202 pp.
13. Miquel-Àngel VELASCO (ed.): *Fons José Del Barrio (1936-1976)*, 154 pp.
14. Carolina RÚA FERNÁNDEZ (ed.): *Fons Albert Pérez i Baró (1902-1989). Col·lectivitzacions i autogestió obrera durant la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939). Cartes, conferències i documents*, 130 pp.

recerca i pensament

1. Andreu MAYAYO I ARTAL: *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya (1894-1994)*. Pròleg de Josep M. Riera, 320 pp.
2. Josep GUIA I MARÍN: *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del Tirant lo Blanc*. Pròleg de Curt Wittlin, 304 pp.
3. Gil-Manuel HERNÁNDEZ I MARTÍ: *Falles i franquisme a València*. Pròleg d'Alfons Cucó, 416 pp.
4. Lluís DURAN: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Presentació de Josep Termes, 422 pp.
5. Antoni QUINTANA I TORRES: *La Festa de l'Estendard. Cultura i cerimonial a Mallorca (segles XIV-XX)*. Presentació de Joan F. Mira, 308 pp.
6. Jill R. WEBSTER: *Per Déu o per diners. Els mendicants i el clergat al País Valencià*. Pròleg de Robert I. Burns, S. J., 204 pp.
7. José R. MODESTO ALAPONT: *A ús i costum de bon llaurador. L'arrendament de terres a l'Horta de València, 1780-1860*. Pròleg de Jesús Millan, 332 pp.
8. Agustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Les raons del passat. Tendències historiogràfiques actuals*, 308 pp.
9. José Alberto GÓMEZ RODA: *Política i poder local. Catarroja: un municipi valencià durant el primer franquisme*. Pròleg d'Ismael Saz Campos, 224 pp.
10. Alfons CUCÓ: *El valencianisme polític, 1874-1939*. Segona edició ampliada i revisada. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 320 pp.
11. Dolores PLA BRUGAT: *Els exiliats catalans a Mèxic. Un estudi de la immigració republicana*. Proemi de Josep M. Solé i Sabaté. Pròleg d'Avel·lí Artís-Gener, 404 pp.
12. Pau VICIANO: *Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló (1366-1500)*. Pròleg de Guy Bois, 204 pp.
13. Ernest LLUCH: *La via valenciana*. Segona edició. Pròleg, epíleg i bibliografia de Vicent Soler, 398 pp.
14. Núria SALES: *De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó (segles XV-XVII)*, 232 pp.

15. Josep PICH I MITJANA: *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*. Pròleg d'Agustí Colomines i Companys, 298 pp.
16. Albert BALCELLS & Enric PUJOL: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I (1907-1942)*, 396 pp.
17. Immaculada DOMÈNECH SUBIRANAS & Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La repressió franquista a l'àmbit local. Manlleu (1939-1945)*. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 302 pp.
18. Enric PUJOL: *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*, 370 pp.
19. Manuel ARDIT: *Creixement econòmic i conflicte social. La foia de Llombai entre els segles XIII i XIX*, 650 pp.
20. Miquel PÉREZ LATRE: *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*. Pròleg d'Ernest Belenguier, 332 pp.
21. Federico VÁZQUEZ OSUNA: *La rebel·lió dels tribunals. L'Administració de justícia a Catalunya (1931-1953). La judicatura i el ministeri fiscal*. Pròleg d'Antoni Segura i Mas, 320 pp.
22. Josep TERMES: *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, 288 pp.
23. James CASEY: *La terra i els homes. El País Valencià a l'època dels Àustria*. Pròleg de Manuel Ardit, 340 pp.
24. Ricard Camil TORRES FABRA: *Camp i política. La Falange en una comunitat rural valenciana (la Ribera Baixa)*. Pròleg de Pelai Pagès, 252 pp.
25. Xavier FERRÉ I TRILL: *De la nació cultural a la nació política. La ideologia nacional d'Antoni Rovira i Virgili*. Pròleg d'Anna Sallés, 254 pp.
26. Josep PICH I MITJANA: *Valentí Almirall i el federalisme intransigent*. Pròleg de Marició Janué i Miret, 310 pp.
27. Santiago IZQUIERDO I BALLESTER: *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres, 1904-1931*. Pròleg de Josep Termes, 226 pp.
28. James CASEY: *El regne de València al segle XVII*. Segona edició revisada, 318 pp.

29. Arnau GONZÀLEZ I VILALTA: *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)*, 380 pp.
30. Òscar JANÉ I CHECA: *Catalunya i França al segle XVII. Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés i Jean-Pierre Amalric, 462 pp.
31. Sebastià GARCIA MARTÍNEZ: *El País Valencià modern. Societat, política i cultura a l'època dels Àustria*. Pròleg de Manuel Ardit, 336 pp.
32. Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO & Enric PUJOL: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. II (De 1942 als temps recents)*, 506 pp.
33. Lluís DURAN: *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Pròleg de Josep Termes. Epíleg de Josep Maria Solé i Sabaté, 394 pp.
34. Josep TERMES: *La catalanitat obrera. La República Catalana, l'Estatut de 1932 i el Moviment Obrer*, 334 pp.
35. Josep TERMES: *Història de combat*, 402 pp.
36. Giovanni C. CATTINI: *Historiografia i catalanisme. Josep Coroleu i Inglada (1839-1895)*. Pròleg de Jordi Casassas Ymbert, 292 pp.
37. Pau VICIANO: *Senyors, camperols i mercaders. El món rural valencià al segle XV*, 268 pp.
38. Llorenç FERRER I ALÒS: *Hereus, pubilles i cabalers. El sistema d'hereu a Catalunya*, 432 pp.
39. Xavier BOSCH BELLA: *L'energia elèctrica a Catalunya 1944-1958*. Pròleg d'Antoni Segura, 288 pp.
40. Arnau GONZÀLEZ I VILALTA: *Valencianistes a Catalunya. Actuació Valencianista d'Esquerra de Barcelona (1932-1939)*. Presentació de Vicent Partal, 50 pp.
41. Manuel PÉREZ NESPEREIRA: *La secessió catalana. Els corrents culturals europeus a la fi del segle (1872-1900)*. Pròleg de Jordi Casassas Ymbert, 230 pp.
42. Lluís MIRÓ I SOLÀ: *L'alba dels matiners. El procés dels trabucaires (Perpinyà, 1845-1846)*, 304 pp.
43. Queralt SOLÉ I BARJAU: *Els morts clandestins. Les fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. Pròleg de Joan Villarroya i Font, 610 pp.
44. Sebastià GARCIA MARTÍNEZ i Vicent L. SALAVERT FABIA-

- NI: *L'ocupació franquista de la Universitat de València el 1939*. Pròleg de Salvador Albiñana. Edició i epíleg de Vicent Olmos, 160 pp.
45. Joan FUSTER: *Heretgies, revoltes i sermons. Tres assaigs d'història cultural*. Epíleg de Manuel Ardit, 228 pp.
46. Giovanni C. CATTINI: *Prat de la Riba i la historiografia catalana. Intel·lectuals i crisi política a la fi del segle XIX*, 362 pp.
47. Pau VICIANO: *Barres i corones. La bandera de la ciutat de València (segles XIV-XIX)*, 88 pp.
48. Paola LO CASCIO: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Pròleg d'Agustí Colomines, 396 pp.
49. Carmel FERRAGUD DOMINGO: *La cura dels animals. Menescals i menescalía a la València medieval*, 254 pp.
50. Jordi CASASSAS YMBERT: *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle XX*. Pròleg de Juan-José López Burniol, 318 pp.
51. Joaquim MARTÍ MESTRE: *Josep Bernat i Baldoví. La tradició popular i burlesca*, 396 pp.
52. Òscar JANÉ CHECA: *Catalunya sense Espanya. Ramon Trobat. Ideologia i catalanitat a l'empara de França*, 380 pp.
53. Xavier SERRA: *Història social de la filosofia catalana. La Lògica (1900-1980)*, 270 pp.
54. Albert TOLDRÀ I VILARDELL: *Mestre Vicent ho diu per spantar. El més enllà medieval*. Pròleg de Francisco M. Gimeno Blay, 372 pp.
55. Faust RIPOLL: *Valencianistes en la postguerra (1939-1951). Estratègies de supervivència i de reproducció cultural*, 318 pp.
56. Manuel PÉREZ NESPEREIRA: *La fallida del parlamentarisme. Catalanisme i corporativisme (1900-1936)*, 242 pp.
57. Àlvar MARTÍNEZ VIDAL (coord.): *Exili, medicina i filantropia. L'Hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc (1944-1950)*, 92 pp.
58. Rafael ARACIL, Andreu MAYAYO, Antoni SEGURA (eds.): *Diari d'una postguerra. La Vanguardia Española (1939-1946)*, 232 pp.
59. Jordi FONT AGULLÓ (dir.): *Reflexionant l'exili. Aproximació a l'exili republicà: entre la història, l'art i el testimoni*, 336 pp.

60. Josep Lluís MARTÍN BERBOIS: *Joventut Nacionalista de Catalunya. Escola de patriotes*. Pròlegs de Gerard Martí Figueras, Jordi Cuminal i Jordi Pujol, 432 pp.
61. Vicent FLOR: *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*. Pròleg de Salvador Cardús, 382 pp.
62. Juan Vicente GARCÍA MARSILLA: *Art i societat a la València medieval*, 348 pp.
63. Flocel SABATÉ (coord.): *L'edat mitjana: món real i espai imaginat*, 324 pp.
64. Lluís GUIA MARÍN: *Sardenya, una història pròxima. El regne sard a l'època moderna*. Pròleg de Francesco Manconi, 400 pp.
65. Ferran ARCHILÉS I CARDONA: *Una singularitat amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*, 432 pp.
66. Josep Lluís MARTÍN I BERBOIS: *El Sindicat de Metges de Catalunya. Un exemple de perseverança en la defensa de la medicina i el país*, 146 pp.
67. Marta SEGARRA: *Escriure el desig, de La Celestina a Maria-Mercè Marçal*, 248 pp.
68. Xavier SERRA: *La filosofia en la cultura catalana*, 212 pp.
69. Carles SANTACANA (coord.): *Entre el malson i l'oblit. L'impacte del franquisme en la cultura a Catalunya i les Balears (1939-1960)*, 300 pp.
70. Carlo M. CIPOLLA: *Cristofano i la pesta*, 136 pp.
71. Maria Antònia MARTÍ ESCAYOL & Antoni ESPINO LÓPEZ: *Catalunya abans de la Guerra de Successió. Ambrosi Borsano i la creació d'una nova frontera militar, 1659-1700*, 340 pp.
72. Antoni ESPINO LÓPEZ: *Pàtria i Llibertat. La guerra de Successió a Catalunya, 1704-1714*, 222 pp.
73. Joan CUSCÓ I CLARASÓ: *Francesc Pujols, filòsof*, 82 pp.
74. Rosa RODRÍGUEZ BRANCHAT: *La construcció d'un mite. Cultura i franquisme a Eivissa (1936-1975)*. Pròleg d'Antoni Marimon, 188 pp.
75. Teresa ABELLÓ & Agustí COLOMINES (eds.): *Josep Terres. Catalanisme, obrerisme, civisme*, 256 pp.
76. Jordi CASASSAS YMBERT: *La nació dels catalans. El difícil procés històric de la nacionalització de Catalunya*, 188 pp.
77. Rafael NARBONA VIZCAÍNO: *En l'horitzó de la història ibèrica. Pobles, terres, sobirania (segles V-XV)*, 448, pp.

els llibres del contemporani

1. Rosa MONTORIOL I SABATÉ: *Ferran Soldevila (1894-1971). Una aproximació biobibliogràfica*. Pròleg d'Emili Giralt i Raventós, 148 pp.
2. Norberto BOBBIO: *Dreta i esquerra. Raons i significats d'una distinció política*. Pròleg de Joan Subirats, 152 pp.
3. Jaume COMELLAS I COLLDEFORNIS: *Aquí hi ha gana! Debat sobre la marginació social a Barcelona*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. Epíleg de Jaume Lorés, 184 pp.
4. Francesc ROCA: *El miracle europeu i la via asiàtica. Viatges entorn de la modernitat*, 206 pp.
5. Ricard PÉREZ CASADO: *Conflicte, tolerància i mediació. Onze conferències de l'Administrador europeu a Mostar*. Presentació de Javier Solana Madariaga, 86 pp.
6. Isaiah BERLIN: *Entre la filosofia i la història de les idees. Una conversa amb Steven Lukes*. Introducció de S. Lukes: «El singular i el plural», 104 pp.
7. J. GARCÉS, F. RÓDENAS, S. SÁNCHEZ i I. VERDEGUER: *Política social, exclusió i pobresa a Rússia*, 130 pp.
8. Pere MAYOR: *Un país amb futur. Converses amb Víctor G. Labrado*. Pròleg de Ramon Lapiedra, 2a ed., 124 pp.
9. Norbert BILBENY: *Política noucentista. De Maragall a D'Ors*, 160 pp.
10. Carles SANTACANA I TORRES: *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*, 2a ed., 148 pp.
11. Agustí COLOMINES I COMPANYYS: *Testimoni públic. Política, cultura i nacionalisme*. Pròleg de Francesc-Marc Álvaro, 286 pp.
12. Andreu MAYAYO I ARTAL: *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*, 286 pp.
13. Joan FUSTER: *De viva veu. Entrevistes (1952-1992)*. Edició a cura d'Isidre Crespo. Pròleg d'Enric Sòria, 456 pp.
14. Pilar PARCERISAS: *Art & Co. La màquina de l'art*. Pròleg de Manuel Guerrero, 208 pp.
15. Josep Lluís BLASCO: *La nau del coneixement*. Edició a cura de Jesús Alcolea i Xavier Sierra. Pròleg d'Enric Casaban i Tobies Grimaltos, 406 pp.

16. Jordi SEBASTIÀ: *El parany cosmopolita. Una mirada a les arrels ideològiques de la globalització*, 180 pp.
17. Simona ŠKRABEC: *L'atzar de la lluita. El concepte d'Europa Central al segle XX*, 280 pp.
18. Àgustí COLOMINES & Vicent S. OLMOS (eds.): *Pensar la contemporaneïtat. Divuit converses sobre la història*, 362 pp.
19. Pau VICIANO: *El regne perdut. Quatre historiadors a la recerca de la identitat valenciana*, 176 pp.
20. Rodolf LLORENS i JORDANA: *Catalunya des de l'esquerra. Una lectura moderna i popular de la cultura nacional*. Edició a cura de Joan Cuscó i Clarasó, 174 pp.
21. Gemma SANGINÉS & Àngel VELASCO (eds.): *Identitats. Convivència o conflicte?*, 130 pp.
22. Albert MESTRES: *Història i tragèdia. A propòsit dels catalans jueus*, 220 pp.
23. Montserrat COMAS i GÜELL: *Víctor Balaguer i la identitat col·lectiva*, 264 pp.
24. Antoni FERRANDO (ed.): *El primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i el País Valencià. Els reptes del futur*, 274 pp.
25. Pilar PARCERISAS: *Barcelona Art/Zona. De l'avantguarda a les noves estratègies culturals*. Pròleg de Vicenç Altaió, 194 pp.
26. Doro BALAGUER: *L'esquerra agònica. Records i reflexions*. Pròleg de Francesc Pérez i Moragón, 264 pp.
27. Àngel VELASCO i Quim GIBERT (eds.): *Removent consciències. Transgressió cívica i fet nacional*. Pròleg de Susanna Barquín, 116 pp.
28. Alexandre CIRICI PELLICER: *Viure l'art, transformar la vida*. Edició a càrrec de Narcís Selles, 250 pp.
29. Gustau MUÑOZ (ed.): *Els reaccionaris valencians. La tradició amagada*, 216 pp.
30. Francesc PÉREZ MORAGÓN: *Himnes i paraules. Misèries de la Transició valenciana*. Pròleg d'Adolf Beltran, 164 pp.
31. Ramon TRIAS FARGAS: *Narració d'una asfíxia premeditada*. Pròleg d'Elisenda Paluzie, 162 pp.
32. Xavier SERRA: *La tertúlia de Joan Fuster*, 60 pp.
33. Vicent FLOR (ed.): *Nació i identitats. Pensar el País Valencià*. Pròleg de Joan F. Mira, 142 pp.

el món de les nacions

1. François THUAL: *Els conflictes identitaris*, 184 pp.
2. Alfons CUCÓ: *Els confins d'Europa. Nacionalisme, geopolítica i drets humans a la Mediterrània oriental*, 190 pp.
3. Ernest GELLNER: *Nacionalisme*, 112 pp.
4. Liah GREENFELD: *Nacionalisme i modernitat*, 196 pp.
5. Daniele CONVERSI: *La desintegració de Iugoslàvia*, 212 pp.
6. Miroslav HROCH: *La naturalesa de la nació*, 182 pp.
7. Anthony D. SMITH: *La nació en la història*, 132 pp.
8. Gérard BOUCHARD: *La nació quebequesa: futur i passat*, 204 pp.
9. Josep R. LLOBERA: *La teoria del nacionalisme a França*, 162 pp.
10. Benedict ANDERSON: *Comunitats imaginades. Reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Edició revisada i ampliada, 260 pp.
11. Albert MONCUSÍ I FERRÉ: *Fronteres, identitats nacionals i integració europea. El cas de la Cerdanya*. Pròleg de Joan J. Pujadas, 258 pp.
12. Michael BILLIG: *Nacionalisme banal*, 308 pp.
13. Craig CALHOUN: *Nacionalisme*, 208 pp.
14. Anthony D. SMITH: *Els orígens ètnics de les nacions*, 472 pp.
15. Xosé Manoel NÚÑEZ SEIXAS: *Internacionalitzant el nacionalisme. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1935)*, 286 pp.
16. Alain-G. GAGNON: *Temps d'incertituds. Assajos sobre el federalisme i la diversitat nacional*, 210 pp.
17. Ferran ARCHILÉS (ed.): *La persistència de la nació. Estudis sobre nacionalisme*, 294 pp.

textos clàssics

1. JAUME I: *Llibre dels fets*. Introducció i versió modernitzada a cura d'Antoni Ferrando i Vicent Josep Escartí, 334 pp.
2. Pere TOMIC: *Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*. Pròleg d'Albert Hauf i Valls. Introducció i edició a cura de Joan Iborra, 354 pp.

personatges

1. Enric PUJOL: *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Pròleg d'Antoni Simon i Tarrés, 370 pp.
2. Albert FORMENT: *Josep Renau. Història d'un fotomuntador*. Pròleg d'F. J. Yvars, 388 pp.
3. Joaquim FERRER: *Francesc Layret (1880-1920)*. Pròleg de Josep M. Álvarez, 224 pp.
4. Felip CID: *Memòries inútils*, 340 pp.
5. Santiago IZQUIERDO: *Pere Coromines (1870-1939)*. Pròleg de Josep Termes, 262 pp.
6. Josep POUS I PAGÈS: *Dietaris i memòries de l'exili*. Edició a cura de M. Àngels Bosch, 286 pp.
7. Manuel SANCHIS GUARNER: *Lletres de resistència (1939-1981)*. Edició a cura de Santi Cortés. Presentació d'Antoni Ferrando, 426 pp.
8. Narcís SELLES RIGAT: *Alexandre Cirici Pellicer. Una biografia intel·lectual*, 396 pp.
9. Fermí RUBIRALTA I CASAS: *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*. *Una biografia política*, 228 pp.

biografies parcials

1. Xavier SERRA: *Els 70 al País Valencià*. Fotografies de Francesc Vera, 220 pp.
2. Xavier SERRA: *Nascuts abans de la guerra*. Fotografies de Francesc Vera, 202 pp.

literatures

1. Francisco MATEU: *Cita amb ningú*. Pròleg de Joan Iborra, 112 pp.
2. Jorge BROTONS: *La raó de les sèquies*, 48 pp.
3. Francisco MATEU: *Chez Lyon blues*. Pròleg de Joan Iborra, 128 pp.
4. Antoni GÓMEZ: *Eros és l'escriptura. La literatura com a estimulant vital*, 224 pp.
5. Xavier SERRA & Francesc VERA: *A peu de foto*, 142 pp.
6. Francesc CALAFAT: *Països de paper (notes sobre literatura)*, 272 pp.
7. Víctor LABRADO: *Tirant, l'heroi fràgil*, 142 pp.

estudis locals

1. Manuel CIVERA I GÓMEZ: *Morvedre hebreu (segles XIII-XVI)*. Pròleg d'Enric Guinot, 430 pp.
2. Rafael REQUENA DíEZ: *El patrimoni esborrat. Barri d'Obradors de Manises o la crònica d'una fatalitat*. Pròleg de Gil-Manuel Hernández i Martí. Epíleg de Romà de la Calle, 98 pp.

actes de congressos

1. *Els catalans a Espanya, 1760-1914*. M. Teresa Pérez Picazo, Antoni Segura i Mas i Llorenç Ferrer i Alòs (eds.). Actes del Congrés «Els catalans a Espanya» (Barcelona, 21 i 22 de novembre de 1996), 504 pp.
2. *Sense memòria no hi ha futur*. Actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadores de la Universitat de Barcelona (Barcelona, 13, 14 i 15 de març del 2003), 400 pp.
3. *Fosses comunes i simbologia franquista*. Antoni Segura, Andreu Mayayo i Queralt Solé (eds.). Ponències de les Jornades, Barcelona, 9 i 10 d'octubre 2008, 382 pp.
4. *La guerra del Francès als territoris de parla catalana*. Núria Sauch Cruz (ed.). Jornades d'estudi, el Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008, Bicentenari de les batalles del Bruc, 564 pp.
5. *Autobiografies, memòries, autoficcions*. Joaquim Espinós, Dari Escandell, Isabel Marcillas i Maria Jesús Francés (eds.), 392 pp.
6. *Història local. Recorreguts pel liberalisme i el carlisme*, homenatge a Pere Anguera (I). Ramon Arnabat i Antoni Gavaldà (eds.), 506 pp.
7. *Projectes nacionals, identitats, i relacions Catalunya-Espanya*, homenatge a Pere Anguera (II). Ramon Arnabat i Antoni Gavaldà (eds.), 552 pp.
8. *II Congrés Català de Filosofia. Joan Fuster, in memoriam*, Enric Casaban i Xavier Serra (eds.), 552 pp.
9. *Els jocs en la història*. Carles Barrull Perna i Elena Espuny Arasa (eds.), 436 pp.
10. *Teatralitat popular i tradició. II Congrés Internacional de Balls Parlats*. Francesc Massip, Pere Navarro i Montserrat Palau (eds.), 376 pp.

mirmanda

1. Òscar JANÉ & Eric FORCADA (eds.): *L'afrontera. De la dominació a l'art de transgredir*, 224 pp.
2. Òscar JANÉ & Queralt SOLÉ (eds.): *Observar les fronteres, veure el món*, 352 pp.
3. Òscar JANÉ & Xavier Serra (eds.): *Ultralocalisme. D'allò local a l'universal*, 178 pp.

revistes de l'editorial afers

Afers. Fulls de recerca i pensament (quadrimestral).
Segle XX. Revista catalana d'història (anual).

